

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

GEDAS GRINIUS

**LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS
PLĖTROS VEIKSNIŲ VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovė:
Prof. dr. I. Mačerinskienė**

VILNIUS, 2012

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

**LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS
PLĖTROS VEIKSNIŲ VERTINIMAS**

**Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009**

**Vadovė:
Prof. dr. I. Mačerinskienė
2012-12-___**

**Recenzentas
201___-___-___**

**Atliko
FRmns1-01 gr. stud.
Gedas Grinius
2012-12-___**

VILNIUS, 2012

TURINYS

IVADAS	7
1. DRAUDIMO RINKOS PLĖTROS VEIKSNIŲ TEORIJA.....	9
1.1. Draudimo rinkos koncepcija.....	9
1.2. Draudimo rinkų klasifikacija	15
1.3. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksniai.....	19
2. NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS PLĖTROS VEIKSNIŲ VERTINIMO	
METODOLOGIJA.....	29
2.1. Ne gyvybės draudimo rinkos tyrimo metodika	29
2.2. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių tyrimo metodika.....	35
3. LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS SITUACIJA IR PLĖTROS VEIKSNIŲ	
ANALIZĖ	38
3.1. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacijos vertinimas	38
3.2. PEST analizė	53
3.3. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių analizė.....	59
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	66
LITERATŪRA	68
ANOTACIJA	76
ANNOTATION	77
SANTRAUKA	78
SUMMARY	80
PRIEDAI.....	82

LENTELĖS

1 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizė PEST metodu	34
2 lentelė. Koreliacijos stiprumo interpretacija	35
3 lentelė. Ne gyvybės draudimo tankio bei skvarbos dinamika pasaulyje 2009-2011 m.....	46
4 lentelė. Koreliacijos koeficientai r bei jų t kriterijai.....	61
5 lentelė. Kintamųjų p-reikšmė atlikus Jarque-Bera testą	62

PAVEIKSLAI

1 pav. Lietuvos draudimo rinkos vieta ekonomikoje	14
2 pav. Finansų rinkų klasifikacija.....	15
3 pav. Draudimo veiklos skirstymas	16
4 pav. Draudimo rinkos skirstymas pagal hierarchiją.....	17
5 pav. Draudimo šakų grupės pagal Lietuvos draudimo įstatymą	18
6 pav. Draudimo verslo aplinkos veiksmų modelis	21
7 pav. Draudimo įmonės šakos aplinka	22
8 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių (įskaitant kitų ES ir EE valstybių narių draudimo įmonių filialus) skaičiaus dinamika 1997-2012 m.....	38
9 pav. Draudimo šakų pasiskirstymas (procentais) Lietuvoje 2002-2012 m.	39
10 pav. Ne gyvybės draudimo pasirašytos įmokų, išmokos (skalė kairėje) bei jų pokyčiai per metus (skalė dešinėje) Lietuvoje 2002-2011 m.....	41
11 pav. Ne gyvybės draudimo sudarytos sutartys bei jų metinis pokytis Lietuvoje 2002-2011 m.	43
12 pav. Ne gyvybės draudimo tankis (skalė kairėje), skvarba (skalė dešinėje) Lietuvoje 2002- 2011 m.	45
13 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių koncentracija (skalė kairėje) bei išsiplėtimas (skalė dešinėje) Lietuvoje 2002-2011 m.	47
14 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių techninių atidėjinių (neišskaičiavus perdraudikų dalies), turto ir nuosavo kapitalo dinamika Lietuvoje 2002-2011 m. (mln. Lt)	48
15 pav. Agreguoti ne gyvybės draudikų bendrojo pelningumo, nuosavo kapitalo bei turto grąžos rodikliai 2006-2011 m.	50
16 pav. Agreguotas ne gyvybės draudimo rinkos mokumo koeficientas 2006-2011 m.	52
17 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų (Y) palyginimas su modelio prognozėmis.....	63

SANTRUMPOS

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
DPK – Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija
DVV – draudimo verslo veikla
LB – Lietuvos bankas
LDA – Lietuvos draudikų asociacija
MMA – minimali mėnesinė alga
NITA – numatomų išmokėjimų techninis atidėjiny
NSITA – nuostolių svyravimo išlyginimo techninis atidėjiny
PPO – Pasaulio prekybos organizacija
PĮTA – perkeltų įmokų techninis atidėjiny
SD – Lietuvos statistikos departamentas
TPVCA – transporto priemonių valdytojų civilinė atsakomybė
TUI – tiesioginės užsienio investicijos
VPK – Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija
VP – vertybiniai popieriai
VRE – Vidurio ir Rytų Europa
VVP – Vyriausybės vertybiniai popieriai

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas ir naujumas. Pagal Lietuvos draudimo įstatymą, draudimas – tai ūkinė komercinė veikla. Draudimo veikla, ypač ne gyvybės, yra itin svarbi ekonominės veiklos sritis kiekvienoje rinkos ekonomikoje, suteikianti stabilumo bei užtikrintumo tiek fiziniams asmenims, tiek ir verslui. Draudimas – vienas iš plačiausiai naudojamų rizikos perdavimo bei valdymo būdų kone visame pasaulyje. Ne gyvybės draudimas Lietuvoje ypač išpopuliarėjo per pastarąjį dešimtmetį, o šio sektoriaus plėtra buvo itin sparti (gerokai spartesnė negu viso šalies ūkio plėtra) iki pat ekonomikos krizės pradžios. Ir, nors sunkmečiu ne gyvybės draudimo pasirašytos įmokos krito beveik trečdaliu, nuo 2010 m. rinka vėl ėmė augti.

Dauguma mokslininkų (Buškevičiūtė ir Poželaitė, 2001, Lezgovko ir Lastauskas, 2008, Bagdonavičius, 2000, Aidukienė ir Simanavičienė, 2010, Lezgovko ir Jablonskienė, 2012) bei draudimo rinką analizuojančių institucijų (Europos centrinis bankas, Lietuvos bankas, likviduota Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija, Swiss Re) išskiria, analizuoja bei vertina tokius svarbiausius ne gyvybės draudimo rinkos situaciją bei plėtros tendenciją atspindinčius rodiklius kaip gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų pasiskirstymas rinkoje, draudimo įmokų, išmokų bei pasirašytų sutarčių dinamika (tiesioginiai rodikliai), draudimo tankis, skvarba, išsiplėtimas bei koncentracija (netiesioginiai). Šių rodiklių dinamika parodo, jog mūsų šalies ne gyvybės draudimo rinka dar smarkiai atsilieka ne tik nuo ekonomiškai stiprių pasaulio šalių, bet ir nuo Vidurio bei Rytų Europos regiono, kuriam patys ir priklausome, valstybių.

Siekiant spartesnio draudimo rinkos augimo įvairūs mokslininkai (Bernat ir Grundey, 2007, Hussels et al., 2005, Browne et al., 2000, Ward ir Zurbruegg, 2000, Beck ir Webb, 2003, Esho et al., 2004, Azman-Saini ir Smith, 2011, Levine et al., 2000, Buškevičiūtė ir Poželaitė, 2001, Lezgovko ir Lastauskas, 2008, Aidukienė ir Simanavičienė, 2010) analizuoja ne tik esamą draudimo sektoriaus situaciją, bet ir bando identifikuoti veiksnius, sąlygojančius draudimo rinkos plėtrą. Įvairių autorių nuomone ne gyvybės draudimo rinkos bei visos šalies ūkio išsivystymo lygį atspindintys veiksniai bei rodikliai sąlygoja vienas kitą, tad ekonomiškai stipriose valstybėse draudimo rinka paprastai išvystyta geriau negu besivystančiose ekonomikose, kur šios rinkos įtaka visam šalies ūkiui gerokai mažesnė. Didžiulis Lietuvos draudimo sektoriaus išsivystymo lygio atsilikimas net ir nuo kaimyninių valstybių leidžia formuluoti prielaidą, jog mūsų šalyje draudimas dar turi didžiulį augimo perspektyvų. Tačiau norint paspartinti ne gyvybės draudimo plėtrą Lietuvoje būtina identifikuoti svarbiausius veiksnius, skatinančius bei sąlygojančius šio sektoriaus vystymąsi bei kuo efektyviau juos išnaudoti. Taip pat svarbu nustatyti potencialias, dar neišnaudotas ne gyvybės draudimo rinkos plėtros galimybes bei nišas.

Tyrimo problema. Kokie veiksniai ir kokią įtaką turi ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrai Lietuvoje?

Tyrimo objektas. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką sąlygojantys veiksniai.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką sąlygojančius veiksnius ir identifikuoti rinkos plėtros galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti draudimo rinkos plėtros veiksnių teoriją.
2. Identifikuoti ne gyvybės draudimo rinką sąlygojančius veiksnius.
3. Parengti ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių vertinimo metodologiją.
4. Įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situaciją.
5. Nustatyti, kokie veiksniai ir kaip sąlygoja Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtrą.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas;
2. Statistinių duomenų bei grafinė analizė;
3. Teisinių dokumentų analizė;
4. PEST analizė;
5. Koreliacinė bei tiesinė regresinė analizė.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados bei rekomendacijos, panaudotos literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Darbe pateiktos 22 vaizdinės priemonės, tarp kurių 5 lentelės ir 17 paveikslų. Darbe pateikti 3 priedai. Magistro baigiamojo darbo apimtis – 81 puslapis. Darbe panaudoti 106 literatūros šaltiniai.

Magistro baigiamojo darbo pirmame skyriuje pateikiama draudimo rinkos plėtros veiksnių teorija: tiriama draudimo rinkos koncepcija, draudimo rinkų klasifikacija, identifikuoti ne gyvybės draudimo rinką sąlygojantys veiksniai. Antrame skyriuje pateikta ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių vertinimo metodologija: suformuota bei atskleista ne gyvybės draudimo rinkos bei jos plėtros veiksnių tyrimo metodika. Trečiame skyriuje išanalizuota bei įvertinta Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacija, atlikta PEST analizė, koreliacinės bei tiesinės regresinės analizės metodu atlikta Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių analizė.

1. DRAUDIMO RINKOS PLĖTROS VEIKSNIŲ TEORIJA

1.1. Draudimo rinkos koncepcija

Draudimas – itin sena veikla finansų srityje. Žmonės jau nuo senovės svarstė apie metodus, kurie leistų užtikrinti pragyvenimą, valdyti riziką bei neprarasti savo turto nelaimingo atsitikimo atveju. Istorijos šaltiniai mena, kad draudimas atsirado senovėje, kai pirkliai įkurdavo laikinas sąjungas, kurios nariai, nuskendus vieno iš jų laivui, bendromis lėšomis kompensuodavo patirtus nuostolius. Viduramžiais ėmė kurtis įvairios amatininkų draugijos ir kolegijos. Dar vėliau vystėsi gildijos, kurios rėmėsi brolystės principu ir teikė pagalbą kiekvienam gildijos nariui iš bendro narių įnašo.

Mokslininkai pastoviai diskutuoja apie draudimo veiklos teorinius bei praktinius aspektus, vystymosi tendencijas nuolat kintančiomis ekonomikos sąlygomis. Pasak Aidukienės ir Simanavičienės, (2010), išsivysčiusiose pasaulio valstybėse vis labiau ryškėja finansinių paslaugų vaidmuo. Viena jų – draudimo paslaugos. Kiekvienas žmogus nori apsaugoti save, artimuosius, turtą ir kt. Taigi draudimo paslaugų verslas vis plečiasi, didėja jo vaidmuo socialiniame ir ekonominiame valstybės gyvenime.

Norint iširti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką bei jos situaciją pirmiausia būtina apibrėžti, kas yra draudimas bei draudimo rinka, suvokti draudimo koncepciją. Tam taip pat reikia nustatyti draudimo požymius, funkcijas bei vietą visoje finansų sistemoje.

Draudimo ir draudimo veiklos koncepcija

Anot Čibinskienės (2005) ir kt., draudimo apibrėžimus įvairiais aspektais yra pateikę daugybė autorių – Koch, Vagner, Bland, Kolomin, Bagdonavočius (2000), Plikynas ir kiti. Dėl nuomonių skirtingumo Čibinskienė (2005) ir kt. atsižvelgdami į dvireikšmį finansų suvokimą mano, jog į draudimą reikėtų žvelgti sistemškai, taigi autoriai draudimą apibrėžia dvejopai: siaurąja prasme kaip tam tikrą draudimo rūšių visumą bei plačiąja prasme kaip tikslinio draudimo fondo sudarymo, paskirstymo ir panaudojimo sistemą:

- Siaurąja prasme draudimas yra ekonominiai finansiniai santykiai, reguliuojami draudimo įstatymu, kurie yra toje srityje specializuotų organizacijų (t.y. draudimo įmonių) apmokamos ir pelningos veiklos objektai.
- Plačiąja prasme draudimas – „*tokia ekonominių, finansinių ir socialinių santykių visuma, kurią reguliuoja ypatinga šalies teisinė bazė ir kuri formuoja specialų tikslingą fondą iš namų ūkio, gamybinio, kreditinio, valstybinio sektorių bei tarptautinių organizacijų*

piniginių lėšų, kurios vėliau perskirstomos ir panaudojamos to fondo dalyvių patirtų nuostolių dėl nepalankių bet aptartų sąlygų atlyginimui (kompensavimui)“ (p. 35)“.

Lezgovko (2010) pateikia tokį draudimo sąvokos apibrėžimą: draudimas – tai rizikos valdymo priemonė už atitinkamą draudimo įmoką perduodant tam tikrą riziką draudimo bendrovei, veikiančiai pagal specialius teisės aktus ir besinaudojančiai specifine draudimo technika, siekiant sumažinti nuostolius dėl galimos tos rizikos realizacijos ir iš to sekančių pasekmių. Autorė pažymi, kad draudimas visiškai neapsaugo, tačiau gali sumažinti patiriamą nuostolį, kai šis būna netikėtas ir nelauktas.

Aleknevičienė (2005) teigia, jog per draudimą pasireiškia specifiniai perskirstomieji santykiai, kurių dėka suformuojami bei naudojami tiksliniai pinigų fondai, kurių tikslas – apsaugoti fizinių ir juridinių asmenų turtinius interesus bei atlyginti materialią žalą draudžiamąjo įvykio atveju.

Vaughan (2008) draudimą apibrėžia dviem aspektais – individo bei visuomenės:

- Individo požiūriu draudimas – tai ekonominė priemonė, kuria asmuo iškeičia apibrėžtą ir mažą kainą (įmoką) mainais už didelį neapibrėžtą finansinį praradimą dėl nenumatyto atvejo.
- Visuomenės požiūriu draudimas – ekonominė priemonė sumažinanti ar eliminuojanti riziką per tos pačios rizikos veikiančių objektų grupės apjungimo procesą, siekiant numatyti ir apskaičiuoti galimus tos grupės nuostolius.

Tikslinga apibrėžti pačią draudimo veiklą bei ją apibūdinančius požymius. Pagal Lietuvos draudimo įstatymą draudimo veikla – tai ūkinė komercinė veikla, kuomet draudikas prisiima kito asmens nuostolių riziką dėl draudžiamųjų įvykių, tuos nuostolius padengiant techniniais atidėjiniais ir kitu draudiko turtu už tam tikrą sumokėtą draudimo įmoką.

Linartas (2012) draudimo kaip veiklos terminą apibūdina kiek paprasčiau. Anot autoriaus, draudimo veikla – tai tokia veikla, kuri yra susijusi su iš anksto nenumatyto atsitiktinio įvykio padarytų nuostolių kompensavimu.

Taigi vieni mokslininkai apibrėždami draudimą akcentuoja draudimo, kaip ūkinės veiklos, verslo svarbą bei procesą. Kiti savo ruožtu pabrėžia draudimo naudą draudėjui per rizikos dėl netikėtų įvykių valdymą bei patirtų nuostolių kompensavimą ar bent jau sumažinimą iki minimumo.

Draudimo veiklos požymiai

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) pažymi, jog ūkio subjektų veiklą galima vadinti draudimine tik tuomet, jei ji atitinka tam tikrus draudimo požymius. Pasak autorių, draudiminę veiklą nuo draudimui artimos ar su draudimu nesusijusios veiklos galima atskirti pagal šešis požymius:

- Kolektyviškumas – tos pačios rizikos veikiami ūkio subjektai buriasi į draudimo grupę su tikslu kolektyviai patenkinti dėl tam tikrų įvykių atsiradusius poreikius.

- Ekonomiškumas - akcentuojama sistemiškumas, poreikio tenkinimo tęstinumas bei tai, jog draudimo apsauga suteikiama už tam tikrą įmoką (dažniausiai grupės nario sumokėtos įmokos arba viršija, arba yra mažesnės už jam išmokėtas draudimo išmokas).
- Poreikio egzistavimas – atsiranda žala dėl kurios kyla poreikis kompensuoti patirtus nuostolius.
- Atsitiktinumas – draudžiamasis įvykis turi būti atsitiktinis ir neturi būti įtakojamas draudėjo valios arba norų.
- Išmatuojamumas – drausti galima tik išmatuojamas rizikas. Materialiniam poreikiui išmatuoti naudojami praeities įvykių duomenys, pagal kuriuos bandoma prognozuoti bei spėti ateities išmokų poreikį. Nematerialios, neišmatuojamos rizikos nėra draudžiamos.
- Tos pačios rizikos egzistavimas – visus draudimo rinkos subjektus turi veikti ta pati rizika. Tai yra viena iš priežasčių, kodėl daugumoje valstybių draudimo šakos yra atskirtos teisės aktais.

Draudimo funkcijos

Kaip jau rašyta, draudimas užima svarbią vietą ekonomikoje. Taigi draudimas atlieka ir tam tikras funkcijas visoje finansų sistemoje. Remiantis įvairiais mokslininkais (Aleksnevičienė, 2005, Buškevičiūtė ir Leškevičiūtė, 2008, Lezgovko ir Lastauskas, 2008, Vaughan, 2008, Haiss ir Sūmegi, 2006, Hussels et al., 2005 ir kt.) galima išskirti šias draudimo funkcijas:

- *Rizikos perdavimo bei nuostolių pasidalijimo* funkcija. Pati svarbiausia draudimo funkcija yra perduoti riziką nuo vieno subjekto visai subjektų grupei bei paskirstyti nuostolius vienodai tarp visų tos grupės narių. Per šią funkciją, apibrėžiančią draudimo esmę, pasireiškia ir kitos draudimo funkcijos.
- *Gerovės palaikymo* funkcija. Draudimą galima suvokti kaip vieną iš žmonių prisitaikymo prie neapibrėžtumo bei rizikos būdų. Be draudimo reikšminga dalis nelaimės ištiktų žmonių susidurtų su didžiuliais finansiniais sunkumais, netgi taptų našta visuomenei, tad tam tikra prasme draudimą galima vertinti kaip gerovės bei turtinių skirtumų mažinimo priemonę per nuostolių kompensavimą.
- *Ekonomikos vystymosi, klestėjimo palaikymo, stabilumo* funkcija. Draudimo apsauga verslui leidžia prisiimti didesnę riziką, imtis pelningesnių projektų. Be draudimo įmonės nebūtų stabilios, kadangi kiekvienos didesnės nelaimės atveju grėstų bankrotas, taigi šalies ūkio plėtra neišvengiamai sulėtėtų. Haiss ir Sūmegi (2006) pabrėžia, kad draudimas yra svarbi finansinio tarpininkavimo grandis ir draudimo paslaugų prieinamumas yra būtinas norint užtikrinti ekonominį stabilumą. Autoriai tvirtina, jog draudimas perkeldamas dalį draudėjų

lėšų į kapitalo rinką prisideda prie ekonomikos augimo ir būdamas rizikos perkėlimo mechanizmu, įgalina įmones veikti rentabiliai.

- *Kapitalo ir pajamų išsaugojimo* funkcija pasireiškia per patiriamų nuostolių greitą padengimą draudimo išmokomis. Įvykus įvykiui įmonė gali greitai atkurti veiklą, neprarasti pajamų. Iš gautų išmokų galima greitai atstatyti veiklą, tad draudimo dėka išsaugomos darbo vietos, įmonės pajamos, toliau mokami mokesčiai į valstybės biudžetą. Šią funkciją atlieka ir nekomercinis draudimas, pvz. apgadinto gyvenamojo būsto atveju draudimas kompensuoja nuostolius ir galima efektyviai likviduoti nelaimės padarinius. Tuo tarpu be draudimo grėstų rizika netekti sukaupto turto. Be to, draudimą galima efektyviai pritaikyti siekiant taupyti ar investuoti lėšas (pvz. gyvybės draudimas)
- *Darbo vietų sukūrimas*. Kiekvienai ūkinei veiklai vystyti reikia darbuotojų. Be to, draudimo veikla reikalauja įvairios kvalifikacijos specialistų. Taigi sukuriamos darbo vietos, mokami mokesčiai į valstybės biudžetą.
- *Finansų rinkų suaktyvinimas*. Draudikai gautas draudimo įmokas investuoja į įvairių šalių VVP, verslo subjektų vertybinius popierius. Taigi draudimo bendrovės tampa instituciniais investuotojais, kurie gali finansuoti tiek viešąjį, tiek ir privatų sektorių. Taip pat tai padeda palaikyti finansų rinkų likvidumą, didinti efektyvumą.
- *Preveninių priemonių pritaikymo skatinimo* funkcija. Nors draudikai ir kompensuoja žalą, makroekonominiu aspektu visuomenės patirti nuostoliai išlieka. Siekdamas kuo didesnio pelno draudimo bendrovės yra suinteresuotos, kad būtų patiriama kuo mažiau nuostolių, taigi įvairiais teisės aktais, draudimo taisyklėmis, sutartimis bei įmokų skaičiavimo metodikos pagalba sudaro tokias sąlygas, kurios skatina draudėjus kuo labiau saugotis patiems ir stengtis patirti kuo mažiau nuostolių.

Taigi galima konstatuoti, jog draudimas per savo funkcijų vykdymą visokeriopai prisideda prie visuomenės gerovės: pagyvina ūkį bei skatina ekonomikos augimą bei veikia kaip esamo turto išsaugojimo akstinas, suteikia finansinį stabilumą įvairiems ūkio subjektams, aprūpina gyventojus darbo vietomis, didina užimtumą.

Draudimo rinkos koncepcija

Siekiant išanalizuoti draudimo rinką tikslinga nustatyti rinkos apibrėžimą. Rinka mokslinėje literatūroje nagrinėjama įvairiais aspektais, kadangi norint apibrėžti rinką, reikia suvokti jos specifiką.

Dažniausiai literatūroje rinka apibrėžiama kaip „pirkėjų ir pardavėjų susitikimo vieta, kur prekių mainų proceso metu veikia pasiūlos ir paklausos pusiausvyros mechanizmas, išreiškiamas kaina“ (Alborovienė, 2002).

Įvairūs mokslininkai, nagrinėjantys draudimo veiklą įvairiai apibrėžia draudimo rinkos sampratą. Anot Čibinskienės (2005) ir kt., mokslinėje literatūroje draudimo rinka bendrąja prasme nusakoma kaip finansų rinkos dalis, kuri apima visus tam tikroje ekonominėje aplinkoje veikiančius draudimo veiklos vykdytojus, kaip svarbiausius draudimo rinkos subjektus, draudimo tarpininkus bei tarpusavio priklausomybės ryšius su aplinkos ūkio subjektais. Mokslininkai loginės sintezės būdu įvertino bendruosius rinkos susidarymo ir traktavimo principus bei siūlo tokį draudimo rinkos apibrėžimą (Čibinskienė, 2005, p. 36): „draudimo rinka – tai finansų rinkoje veikiantis mainų mechanizmas, suvedantis draudimo paslaugų pardavėjus (draudimo įmonės ir tarpininkai) ir pirkėjus (egzistuojantys motyvuoti ekonomikos subjektai: namų ūkiai, gamybinis, kreditinis, valstybinis sektoriai ir tarptautinės organizacijos), taip suformuojant draudimo paslaugų pasiūlą ir paklausą, kurią reguliuoja ypatinga piniginių santykių forma „draudimo įmoka – draudimo išmoka“ ir kuri leidžia šios rinkos dalyviams realizuoti savo tikslus bei kartu užtikrinti šalies ekonominės ir socialinės raidos tikslumą bei efektyvumą“.

Lezgovko (2010) pateikia kiek paprastesnę draudimo rinkos apibrėžimą ir ją apibūdina kaip ekonominę socialinę struktūrą, kurioje piniginių santykių draudimo įmoka – išmoka organizavimo forma draudimo įmonėse sudaromas fondas (tiesiogiai arba per tarpininkus) ir paskirstomas taip, jog visuomenei galėtų užtikrinti draudimo apsaugą.

Anot Krutiko ir Nikitinos (cit. pagal Kindurys, 2002), draudimo rinka – ypatinga piniginių santykių forma, kai specifinė paslauga (draudimo apsaugojimas) yra pirkimo-pardavimo objektas ir taip susiklosto jos pasiūla bei paklausa.

Šachovo nuomone (cit. pagal Kindurys, 2002), draudimo rinka – tam tikra ekonominių santykių sritis, ypatinga socialinė-ekonominė terpė, kur pirkimo-pardavimo objektas – draudiminė apsauga bei jo formuojama paklausa ir pasiūla.

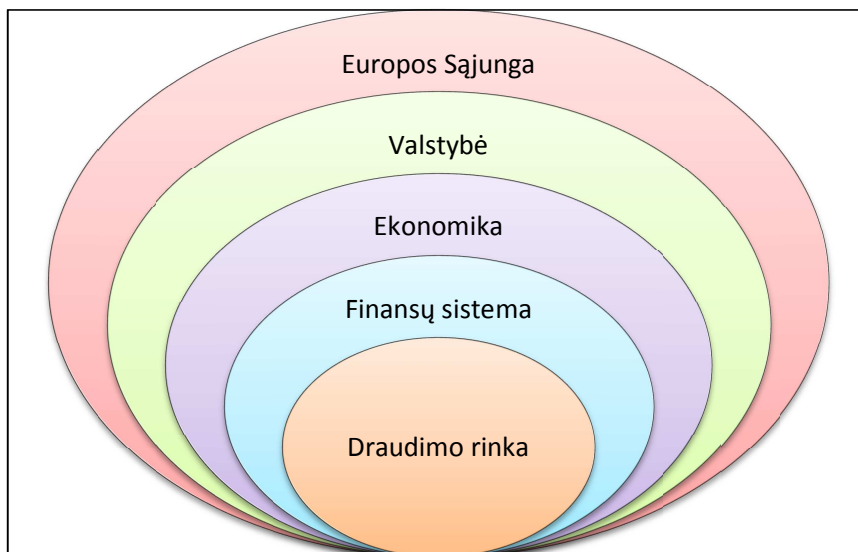
Gvozdenko (cit. pagal Kindurys, 2002) draudimo rinką apibūdina kaip ekonominių santykių, kurie susiklosto perkant ir parduodant draudimo paslaugas, visumą, pasireiškiančią fizinių ir juridinių asmenų turtinių interesų apsauga draudėjų lėšomis (įmokomis) įvykus draudžiamajam įvykiui.

Pagal *Financial Times* žodyną, draudimo rinka – tai tiesiog draudimo pirkimas ir pardavimas. Kitaip tariant, vartotojai ar jų grupės perka iš draudikų specifinių rizikų padengimo draudimą rizikos valdymo sumetimais.

Taigi iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog įvairūs autoriai skirtingai apibrėžia draudimo rinką – nuo labai plataus iki pakankamai siauro aiškinimo. Vis dėlto, esminiai draudimo rinką apibūdinantys bruožai išlaiko savo esmę kiekviename apibrėžime: tam, jog egzistuotų draudimo rinka reikia draudimo paklausos bei pasiūlos, pardavėjų bei pirkėjų; tuomet iš draudimo įmokų sudaromas piniginis fondas, kurio paskirtis – mokėti draudimo išmokas.

Draudimo rinkos vieta finansų sistemoje

Apibrėžus draudimo rinką derėtų identifikuoti jos vietą visoje ekonomikos sistemoje. Anot Aidukienės ir Simanavičienės (2010), draudimo rinką tikslinga analizuoti ją supančių sistemų aplinkoje (žr. 1 pav.).



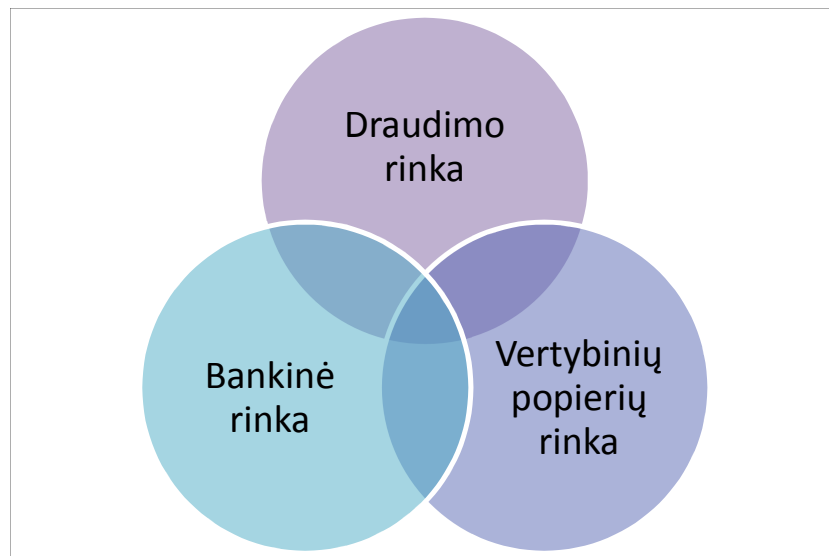
Šaltinis: Aidukienė L., Simanavičienė A., 2010.

1 pav. Lietuvos draudimo rinkos vieta ekonomikoje

Draudimo sistemą laikant atskaitos tašku finansų sistema yra pirmoji, šalies makroekonomika – antroji, valstybė – trečioji, o Europos Sąjunga – ketvirtoji gaubiančioji sistema. Aukštesnio lygio gaubiančiosios sistemos elementas apibrėžia žemesnių lygių sistemų valdančiųjų elementų veiklos ribas ir kryptis. Taigi kiekviena gaubiančioji sistema nustato funkcijas žemesnių lygių sistemoms. Iš paveikslo matyti, kad draudimo rinką vienaip ar kitaip įtakoja ES, valstybė, šalies makroekonomika, finansų sistema. Verta paminėti, jog draudimo sistemai įtaką daro ir šios rinkos dalyviai: draudimo įmonės, draudėjai, draudimo tarpininkai (brokeriai bei agentai), DPK, VPK, draudikų bei draudimo brokerių asociacijos.

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) laikosi nuomonės, jog kiekvienos valstybės draudimo sistemą veikia ne tik 2 paveiksle pavaizduotos gaubiančiosios sistemos, tačiau ir pasaulinė draudimo sistema, įvairūs užsienio įvykiai, užsienio valstybių politika, globalizacija, terorizmas ir pan.

Draudimo rinkos vietą reikėtų apibrėžti ir finansų rinkų aspektu (žr. 2 pav.).



Šaltinis: Linartas A., 2012.

2 pav. Finansų rinkų klasifikacija

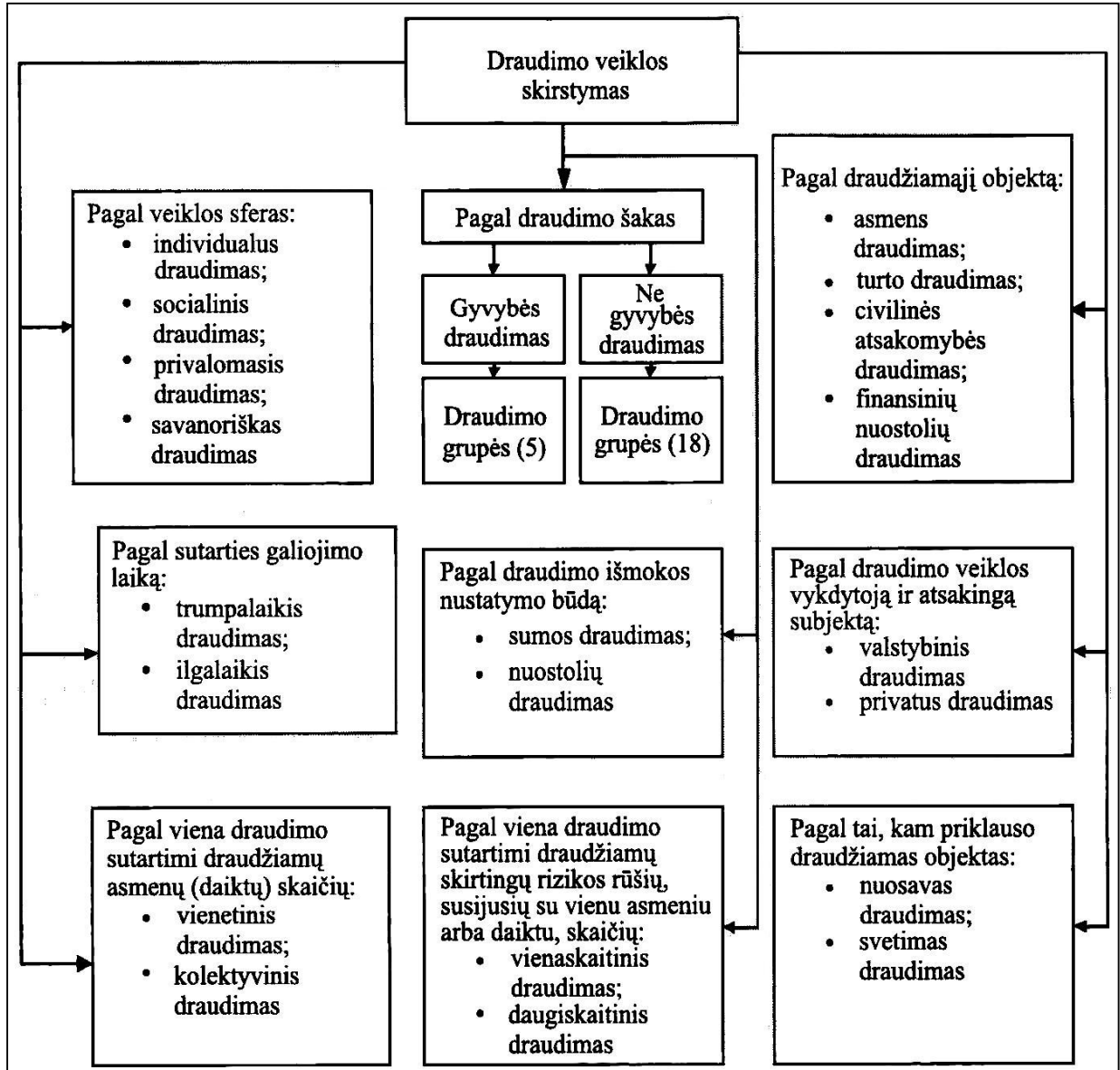
Kaip matyti iš 2 paveikslėlio, finansų rinka skirstoma į draudimo, bankinę bei vertybinių popierių rinkas. Pasak Linarto (2012), bankinė rinka apima tokias institucijas kaip komerciniai bankai, kredito unijos, taupymo kasos, lizingo ir faktoringo įmonės. Vertybinių popierių rinkos dalyvės – finansų maklerių ir valdymo įmonės, kolektyvinio investavimo subjektai, investiciniai bankai, pensijų bei alternatyvūs fondai. Draudimo rinkai priskiriamos gyvybės, ne gyvybės, perdraudimo įmonės, savidraudos draugijos, Lloyd'as. Paveiksle parodytos rinkos gali kirstis su tam tikrais kitų finansų rinkų siūlomais produktais, t.y. egzistuoja tokie produktai-substitutai, kuriuos siūlo dvi ar net visos trys paminėtos rinkos.

Taigi Linartas (2012) atskleidžia, jog draudimo rinka – svarbi finansų rinkų dalis. Autorius taip pat pabrėžia, jog visos trys finansų rinkos stipriai siejasi tarpusavyje, kartais netgi kertasi bei iš dalies yra priklausomos viena nuo kitos.

1.2. Draudimo rinkų klasifikacija

Apibrėžus svarbiausias sąvokas bei identifikavus draudimo rinkos vietą ekonomikoje tikslinga pereiti prie jos klasifikacijos. Pasak Lezgovko (2010, p. 70) „draudimo klasifikacija – tai mokslinė draudimo skirstymo sistema pagal veiklos sferas, šakas, rūšis, porūšius ir būdus“. Paprastai klasifikuojama atsižvelgiant į pasirinktą principą, kuris labiausiai identifikuoja esminį klasifikuojamos visumos bruožą. Kadangi draudimo veiklos paskirtis – valdyti rizikas, atskiros draudimo šakos išskiriamos pagal rizikų panašumo principą.

Lietuvos draudimo veiklą galima skirstyti labai įvairiai. Vienas iš galimų šios veiklos skirstymų pavaizduotas 3 paveiksle.



Šaltinis: Lezgovko A., 2010.

3 pav. Draudimo veiklos skirstymas

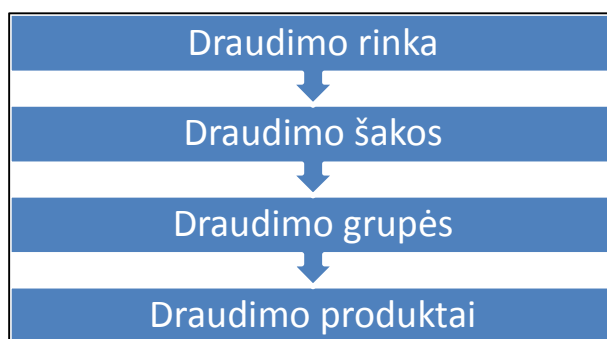
Iš 3 pav. matyti, kad draudimo veiklą galima suskirstyti įvairiais pūviais. Anot Lezgovko (2010), pagal veiklos sferas draudimas gali būti individualus, socialinis, privalomasis ir savanoriškas, pagal sutarties galiojimo laiką – trumpalaikis arba ilgalaikis, pagal viena sutartimi draudžiamų objektų skaičių – vienetinis arba kolektyvinis, pagal draudimo išmokos nustatymo būdą – sumos arba nuostolių, pagal draudimo objekto nuosavybę – nuosavas arba svetimas ir t.t. Tačiau plėtojant ne gyvybės draudimo rinkos veiksnį vertinimo temą, magistranto nuomone, aktualiausias skirstymas yra

pagal draudimo šakas – į gyvybės ir ne gyvybės draudimą bei pagal draudžiamąjį objektą – asmens, turto civilinės atsakomybės bei finansinių nuostolių draudimą.

Remiantis Lietuvos draudimo įstatymu bei Lezgovko (2010), pagal draudžiamąjį objektą ne gyvybės draudimą galima suskirstyti į asmens, turto bei finansinių nuostolių bei atsakomybės draudimą :

- *Asmens draudimas* – tai tos draudimo grupės, kurios siejasi su žmogaus gyvybe bei sveikata.
- *Turto draudimo* objektu, įvairių mokslininkų nuomone, galima laikyti apdraustojo asmens turtinius interesus, kurie susiję su apdrausto turto valdymu bei naudojimu (Čepinskis ir Raškinis, 2004). Turto draudimo objektu taip pat gali būti laikomas ir materialus daiktas arba gyvūnas (Lezgovko, 2010).
- *Finansinių nuostolių draudimo* objektas – tai finansiniai nuostoliai atsiradę įvykus draudžiamajam įvykiui (Lezgovko, 2010).
- *Atsakomybės draudimo* objektas – turtiniai asmenų interesai, kai būtina kompensuoti tretiesiems asmenims padarytą žalą (Čepinskis ir Raškinis, 2004).

Remiantis Lietuvos draudimo įstatymu, Lietuvos draudimo rinką galima suskirstyti pagal hierarchiją. Tai pavaizduota 4 pav.

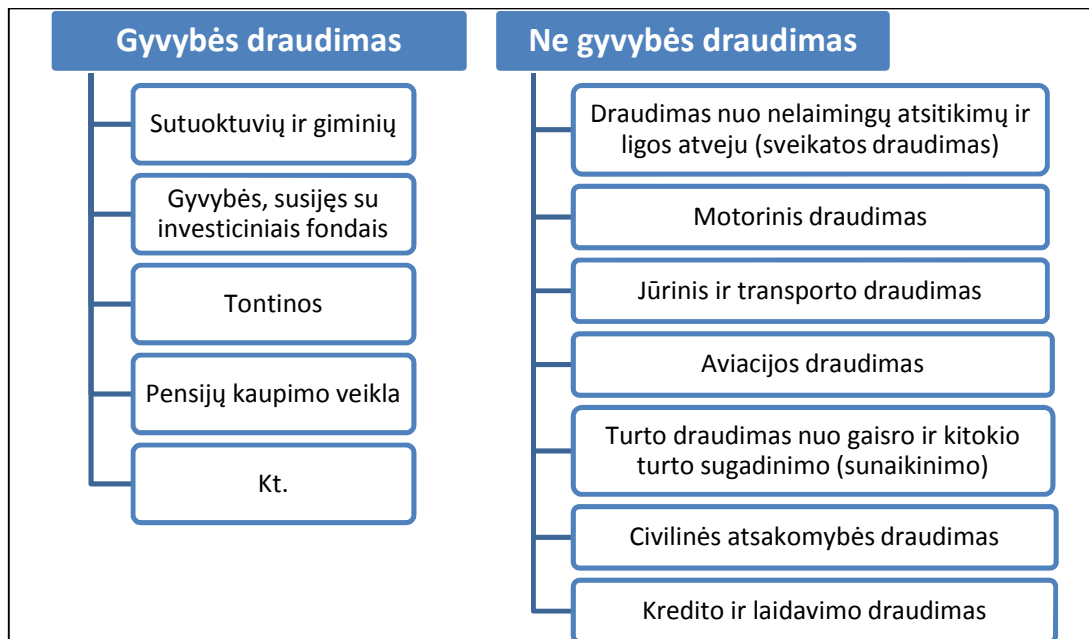


Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos draudimo įstatymu.

4 pav. Draudimo rinkos skirstymas pagal hierarchiją

Kaip matyti iš 4 paveikslo, draudimo rinka Lietuvoje, kaip ir daugelyje valstybių, Lietuvos draudimo įstatymu išskirta į draudimo šakas (paprastai dvi – gyvybės ir ne gyvybės). Šios šakos skirstomos į grupes, o pastarąsias atitinkamai dar galima skaidyti į galutinius produktus (draudimo paslaugas), kuriuos perka vartotojai.

5 pav. pateiktas draudimo šakų skirstymas į grupes pagal Lietuvos draudimo įstatymą.



Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos draudimo įstatymu.

5 pav. Draudimo šakų grupės pagal Lietuvos draudimo įstatymą

5 pav. matyti, jog gyvybės draudimo šaka pagal Lietuvos draudimo įstatymą klasifikuojama į sutuoktuvių ir giminių draudimą, gyvybės draudimą, susijusį su investiciniais fondais, tontinas, pensijų kaupimo veiklą bei kitą gyvybės draudimą, kurio neapima keturios prieš tai išvardintos grupės. Gyvybės draudimo šaka nėra magistro baigiamojo darbo objektas, tad ji plačiau nagrinėjama nebus.

Remiantis Lietuvos draudimo įstatymu ne gyvybės draudimas Lietuvoje skirstomas į draudimą nuo nelaimingų atsitikimų ir ligos atveju (sveikatos draudimą), motorinį, jūrinį bei transporto, aviacijos, civilinės atsakomybės, kredito ir laidavimo draudimą, taip pat turto draudimą nuo gaisro ir kitokio turto sugadinimo (sunaikinimo) (žr. 5 pav.).

Šios stambios grupės mūsų šalyje skirstomos dar į aštuoniolika ne gyvybės draudimo šakos grupių: draudimas nuo nelaimingų atsitikimų, draudimas ligos atvejui, sausumos transporto priemonių, išskyrus geležinkelio transporto priemones, geležinkelio transporto priemonių, skraidymo aparatų, laivų (jūrų ir vidaus vandenų), vežamų krovinių, turto (išskyrus transporto priemonių bei krovinių draudimą) draudimas nuo gaisro ar gamtinių jėgų, turto draudimas nuo kitų rizikų, su sausumos transporto priemonių valdymu susijusios civilinės atsakomybės, su skraidymo aparatų valdymu susijusios civilinės atsakomybės, su laivų (jūrų ir vidaus vandenų) valdymu susijusios civilinės atsakomybės bei bendrosios civilinės atsakomybės draudimas, kredito, laidavimo, finansinių nuostolių, teisinių išlaidų, pagalbos draudimas.

Visos aštuoniolika paminėtų draudimo grupių skirstomos į smulkesnius objektus – draudimo produktus. Verta paminėti, jog atskirai į ne gyvybės draudimo produktų sąrašą būtų galima įtraukti tokius kaip būsto paskolų negrąžinimo, indėlių ir investicijų bei prekinių kreditų draudimą.

Vertėtų atkreipti dėmesį į vieną Lietuvos draudimo rinkai būdingą ypatybę. DPK remdamasi Europos Sąjungos direktyvomis tvirtina, kad gyvybės draudimo kompanijos turi licenziją vykdyti dalį ne gyvybės draudimo kompanijų veiklos – teikti draudimo nuo nelaimingų atsitikimų bei draudimo ligos atveju paslaugas. Tuo tarpu ne gyvybės draudimo kompanijos – atvirkščiai – neturi licenzijos ir negali vykdyti jokios gyvybės draudimui priskiriamos veiklos.

Kaip matome, draudimą galima klasifikuoti daugybe įvairių pjūvių: pagal veiklos sferas, sutarties galiojimo laiką, draudžiamąjį objektą, išmokos nustatymo būdą ir kt. Svarbiausias skirstymas, kuriuo remiasi ir magistro baigiamasis darbas, yra apibrėžtas Lietuvos draudimo įstatymu – skirstymas į gyvybės bei ne gyvybės draudimo šakas. Dėl savo kompleksiško ne gyvybės draudimo šaką dar galima išskirti į tris stambias grupes pagal draudžiamąjį objektą: asmens (draudimas nuo nelaimingų atsitikimų, ligos atveju, sveikatos), turto bei finansinių nuostolių (motorinis, jūrinis ir transporto, aviacijos draudimas, turto draudimas nuo gaisro ir kitokio sugadinimo, kredito ir laidavimo) bei civilinės atsakomybės. Šios stambios ne gyvybės draudimo grupės Lietuvos draudimo įstatyme dar klasifikuojamos į aštuoniolika grupių, o pastarosios – į galutinius ne gyvybės draudimo siūlomus produktus.

1.3. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksniai

Norint nustatyti kokias galimybes plėstis turi Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka būtina identifikuoti veiksnius, darančius įtaką finansiniam sektoriui bei pačiai ne gyvybės draudimo rinkai Lietuvoje, nustatyti šalies ūkio augimo santykį su draudimo sektoriumi. Toliau nagrinėjamas veiksnių, lemiančių draudimo rinkos vystymąsi, skirstymas pagal įvairius autorius.

Didelė dalis ekonomistų tvirtina, jog finansinių paslaugų, tokių kaip bankininkystė ir draudimas, vystymasis teigiamai įtakoja ir kitų ūkio šakų augimą. Schumpeter dar 1934 m. tvirtino, jog finansų tarpininkų siūlomos paslaugos yra reikšminga paskata vystyti technologijoms bei ekonomiam augimui (cit. pagal Azman-Saini ir Smith, 2011).

Ne gyvybės draudimo rinkai įtaką darančių veiksnių skirstymas

Įvairūs autoriai nevienodai skirsto finansiniam bei draudimo sektoriui įtaką darančius veiksnius. Bernat ir Grundey (2007) išskiria esminius veiksnius, lėmusius šiuo metu susiformavusią finansinių paslaugų rinką pasaulyje:

- Neatitikimas (finansine prasme) tarp skolos bei kapitalo;
- Teisinio reguliavimo sumažėjimas pasaulio rinkose, kuris nulėmė liberalizaciją, demonopolizaciją, patekimo į rinką barjerų sumažėjimą bei išaugusią konkurenciją;

- Globalizacija, įskaitant naujas technologijas, finansų rinkų integraciją bei tarptautinių finansinių konglomeratų (bankų, draudikų, įvairių fondų) susikūrimą;
- Technologiniai procesai, susiję su vis augančia interneto įtaka ekonomikai;
- Akcininkų įtaka jų turimų įmonių pelningumui;
- Ženklaus lėšų išaugimas įvairiuose fonduose – ypač pensijų fondu.

Hussels et al. (2005) tvirtina, jog identifikuojant veiksnius, skatinančius finansinių paslaugų paklausos augimą, galima išskirti tuos, kurie lemia draudimo rinkos ir, tuo pačiu, visos ekonomikos augimą. Autoriai išskiria empirinius Browne et al. (2000), Ward ir Zurbruegg (2000), Beck ir Webb (2003) bei Esho et al. (2004) atliktus draudimo rinkos tyrimus, kuriais išskiriami veiksniai, lemiantys draudimo plėtrą – ekonominiai, teisiniai, politiniai bei socialiniai.

Meidan (1996) pažymi, jog draudimo paslaugų poreikis didėja dėl trijų sistemų, kurios lemia rizikos bei netikrumo atsiradimą:

- Socialinė sistema – netikrumą sukelia vagystės, įsilaužimai, padegimai, maištai, streikai, vaikų pagrobimai ir pan.
- Gamtinė sistema – įvairių gamtos reiškinių keliamas pavojus – potvyniai, audros, uraganai, žaibai, ugnikalnio išsiveržimai ir t.t.
- Techninė sistema – tai pačių žmonių sukurti bei naudojami įrenginiai, dėl kurių kyla gaisro, sprogimo, radiacijos, užterštumo, griūties ar kitokios avarijos, susidūrimo rizika.

Kindurys (2002, p. 82) išskiria tokius veiksnius, turinčius įtakos draudimo paslaugų rinkai visuminės paklausos aspektu:

- „Substitutų (pakaitalų) ir komplementarių (papildančių) prekių kainos;
- Teisiniai veiksniai;
- Mokesčių lengvatos;
- Ekonominiai veiksniai;
- Gamtiniai veiksniai;
- Konkurencinė aplinka;
- Draudimo įmonių bendradarbiavimas su kitomis finansų institucijomis.“

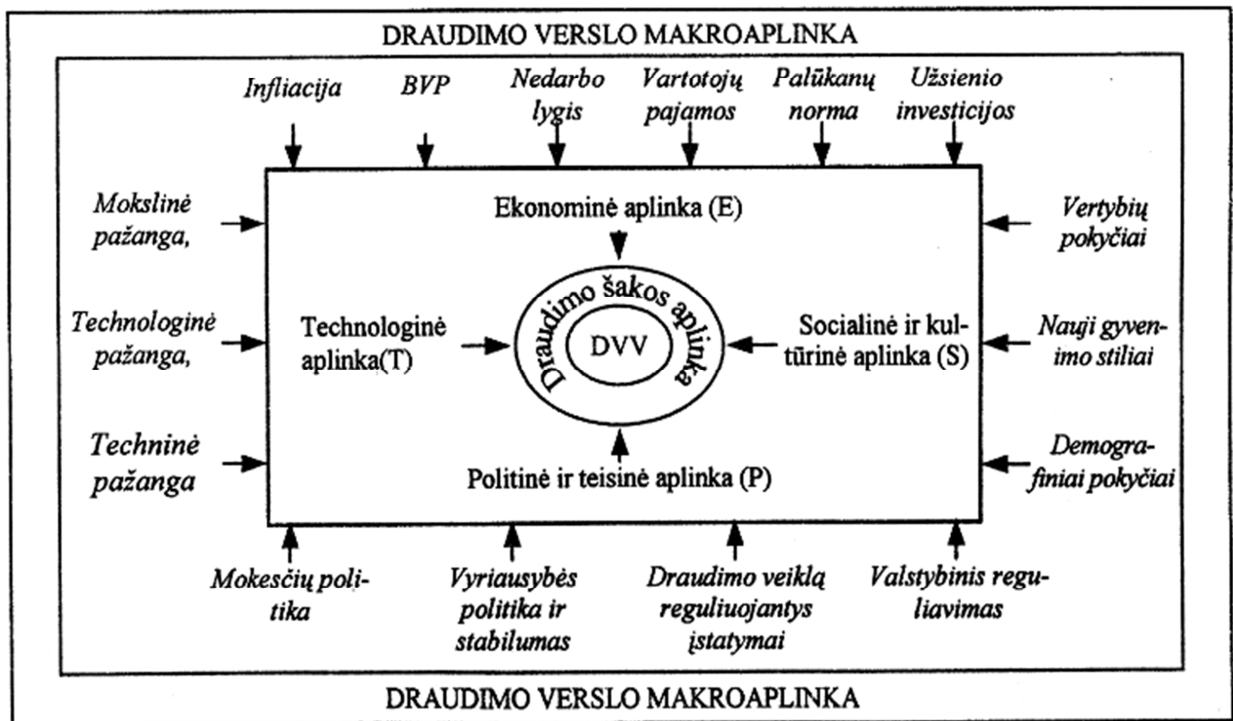
Kindurys (2002) apibrėžia ir draudimo rinkos pasiūlai įtaką darančius veiksnius. Autoriaus nuomone, draudikai pirmiausia turėtų identifikuoti savo siūlomų produktų kainos ir kokybės lygį. Svarbiausi išskiriami draudimo kainą formuojantys veiksniai – šalies kainų politika, rinkos konjunkštūra, draudimo įmonių monopoliniai susitarimai, paskolų palūkanų normos dinamika ir t.t. Išskiriamas ir kitas svarbus draudimo pasiūlą formuojantis veiksnys – norint keisti tam tikro draudimo produkto kainą reikia atsižvelgti į to produkto elastingumą, t.y. draudėjo turimų alternatyvų skaičių, kur jis galėtų apsidrausti nuo tokios pat rizikos.

Aidukienė ir Simanavičienė (2010, p. 6) išskiria tokias veiksmų grupes, kurios daro įtaką tiek Europos, tiek ir Lietuvos draudimo rinkos plėtrai:

- „Pokyčiai pasaulinėje finansų rinkoje;
- Vyriausybės fiskalinės politikos ir monetarinės politikos priemonės, sprendimai ir jų įtaka vartojimui;
- Makroekonominiai procesai: ekonominis augimas, nedarbas, infliacija, biudžeto deficitas, kainų indeksai. Jų poveikis vartotojo galimybėms ir sprendimams.“

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) teigia, kad draudimo sistemą pirmiausia įtakoja gaubiančiosios sistemos (žr. 1 pav.): Europos Sąjunga, valstybė, ekonomika bei finansų sistema, tačiau ne tik jos. Autorės laikosi nuomonės, jog kiekvienos valstybės draudimo rinką veikia globali draudimo sistema, įvykiai bei politika užsienio valstybėse, globalizacija, terorizmas ir pan. Autorės tvirtina, kad draudimo rinką veikia ne tik gaubiančiosios sistemos, kurių rinkos dalyviai neturi galimybių kontroliuoti, tačiau ir šakos aplinkos veiksniai, kuriuos esant tam tikroms sąlygoms įmanoma valdyti. Taigi pirmiausia Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) draudimo rinką veikiančius veiksmus remiantis draudimo specifika bei aplinkos veiksmų klasifikacija skirsto į *makroaplinkos* (bendruosius) bei *šakos aplinkos* (specifinius) veiksmus.

Draudimo verslo makroaplinkos, t.y. bendrieji veiksniai pavaizduoti 6 pav.



Šaltinis: Buškevičiūtė E., Poželaitė R., 2001.

6 pav. Draudimo verslo aplinkos veiksmų modelis

Iš 6 paveikslo matyti, jog visi DVV vykdytojai veikia pačios draudimo šakos viduje. Draudimo rinkai bei joje esantiems dalyviams įtaką daro tarpusavyje sąveikaujančios jėgos, kurias būtina deramai įvertinti norint sėkmingai vystyti draudimo verslą:

- Politinės;
- Ekonominės;
- Socialinės;
- Technologinės.

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) pažymi, jog ekonominės aplinkos veiksnius reikėtų sieti su šalies ekonomikos rodikliais. Išskiriami tokie svarbiausi šalies ekonomiką apibūdinantys rodikliai kaip BVP, pirkėjų pajamos, taupymo lygis, infliacija, kredito gavimo galimybės.

Draudimo įmonės šakos aplinkos, t.y. specifiniai veiksniai parodyti 7 paveiksle.



Šaltinis: Buškevičiūtė E., Poželaitė R., 2001.

7 pav. Draudimo įmonės šakos aplinka

Kaip parodyta 7 pav., Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) tvirtina, jog šakos aplinka pasireiškia per išorinių jėgų visumą, kuriai įmonė gali daryti įtaką norėdama pasiekti savo tikslų. Autorės svarbiausiais šakos aplinkos kriterijais laiko draudimo šakos aplinkos ekonomines ypatybes bei konkurenciją. Matyti, jog ši aplinka susideda daugiausia iš pačios draudimo rinkos dalyvių – draudėjų, draudikų bei tarpininkų (brokeriai ir agentai). Draudikai bei tarpininkai gali veikti tiek kaip verslo partneriai, tiek ir kaip konkurentai. Autorės teigia, jog tam tikro draudimo verslo subjekto konkurencinę padėtį nusako naujų konkurentų, draudimo paslaugų pakaitalų grėsmės, tiekėjų ir pirkėjų derybiniai sugebėjimai, įvairios kitos konkurencinės sąlygos. Norėdama išlikti konkurencinga draudimo bendrovė turi identifikuoti bei suvokti šių veiksnių poveikį pačiai įmonei bei visai šakai, sugebėti laiku priimti atitinkamus sprendimus.

Ekonominiai veiksniai

Dauguma autorių pripažįsta stiprų finansinio sektoriaus bei ekonomikos augimo ryšį. Jie laikosi nuomonės, jog gerai funkcionuojančios finansinės institucijos, pvz. draudimo bendrovės, padeda

efektyviau paskirstyti kapitalą, skatina taupymą, kapitalo formavimą, kas galiausiai nulemia produktyvesnę, sparčiau augančią ekonomiką (Hussels et al., 2005).

Draudimo rinkos plėtra ekonomikos vystymosi kontekste tyrinėta ir kitų autorių (Outreville, 1990 bei Ward ir Zurbrugg, 2000). Iš šių tyrimų daromos išvados, jog draudimo šaka glaudžiai siejasi su ekonomikos augimu dėl rizikos perdavimo, finansinio tarpininkavimo bei teigiamų išorinių efektų kitiems ūkio sektoriams.

Beenstock et al. (1988) pažymi turto bei atsakomybės draudimo teigiamą ryšį su nacionalinėmis pajamomis industrinėse šalyse. Autoriai teigia, jog kuo nacionalinės pajamos didesnės, tuo daugiau išleidžiama turto bei atsakomybės draudimui.

Browne et al. (2000) analizavo transporto priemonių bei atsakomybės draudimą Tarptautinei ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (TEBPO) priklausančiose šalyse. Nustatyta, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp draudimo įmokų bei bendrojo nacionalinio produkto, tenkančio vienam gyventojui. Visgi pajamų paklausos elastingumas yra didesnis transporto priemonių, o ne atsakomybės draudimo atžvilgiu. Kadangi tiek transporto priemonių, tiek atsakomybės draudimas daugelyje šalių yra privalomi, autoriai šią tendenciją aiškina tuo, kad didėjančios pajamos tiesiogiai skatina pirkti daugiau automobilių.

Esho et al. (2004) tyrė nacionalinių pajamų įtaką ne gyvybės draudimui analizuodamas 1984-1998 m. duomenis išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse. Autorių tyrimo rezultatai patvirtina, jog egzistuoja stiprus teigiamas ryšys tarp nacionalinių pajamų bei ne gyvybės draudimo. Esho et al. taip pat nustatė stiprų neigiamą ryšį tarp ne gyvybės draudimo kainų bei paklausos, kas parodo, jog kaina vaidina svarbų vaidmenį šios draudimo šakos rinkoje.

Azman-Saini ir Smith (2011) atliko tyrimą, kuriuo empiriškai įrodė stiprų teigiamą ryšį tarp draudimo sektoriaus vystymosi bei ekonomikos augimo nagrinėdami penkiasdešimt vienos išsivysčiusiosios bei besivystančios valstybės duomenimis, sukauptais per 1981-2005 m. laikotarpį. Autoriai pabrėžia, kad draudimo sektoriaus įtaka ekonomikos augimui nepriklauso nuo bankinės bei vertybinių popierių rinkos rodiklių. Jie pabrėžia stiprų teigiamą egzistuojantį draudimo rinkos augimo poveikį viso ūkio plėtrai per kapitalo kaupimo bei produktyvumo padidėjimą. Teigiama, jog išsivysčiusiose šalyse draudimo rinka labiausiai skatina produktyvumo, o besivystančiose – kapitalo kaupimo išaugimą. Draudimo plėtros augimas besivystančiose valstybėse praktiškai pasireiškia tik tuomet, kai šalis pasiekia tam tikrą išsivysčiusioms valstybėms priskiriamą pajamų lygį. Azman-Saini ir Smith taip pat pažymi stiprų teigiamą draudimo rinkos plėtros poveikį skatinant išteklių bei kapitalo paskirstymą.

Pasaulio bankas (cit. pagal Hussels et al., 2005) tik patvirtina aukščiau minėtų tyrimų rezultatus. Šios įstaigos atstovai laikosi nuomonės, kad ne gyvybės draudimas gali būti laikomas įprasta (normalia) paslauga atsižvelgiant į tai, jog draudimo paklausa kyla didėjant pajamoms.

Outreville (1996) nagrinėjo monopolinės rinkos struktūrą bei užsienio kapitalo įmonių buvimą įvairiose besivystančiose šalyse. Padaryta išvada, jog konkurencingos rinkos yra žymiai labiau išsivysčiusios negu monopolinės. Autorius taip pat tvirtina, jog konkurencingų užsienio bendrovių dalyvavimo rinkoje nebuvimas dažniausiai sąlygoja žemesnės kokybės paslaugas aukštesnėmis kainomis.

Kindurys (2002) teigia, jog draudimo paslaugų rinka auga sparčiai ir tolydžiai tuomet, kai šalyje vyrauja stabili politinė ir ekonominė padėtis, ką atspindi tokie gerėjantys šalies makroekonominiai rodikliai kaip augantys BVP, eksportas, investicijos į svarbias ūkio šakas. Autorius taip pat tvirtina, kad dėl įvairių finansinių krizių mažėja šalies ekonominis aktyvumas, tuo pačiu traukiasi ir draudimo rinka, kadangi prastėjant finansinei padėčiai vartotojai (tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys) pirmiausia visuomet atsisako tų paslaugų, kurios nėra būtinausios (pvz. draudimas).

Draudimo paslaugų pasiūlos aspektu, kaip jau minėta, Kindurys (2002) išskiria draudimo produkto kainos bei kokybės lygį. Anot autoriaus, svarbiausi draudimo paslaugos kainą formuojantys ekonominiai veiksniai - rinkos konjunktūra bei paskolų palūkanų normos dinamika. Be to, surenkamos draudimo įmokos nėra vien tik pelno formavimo, tačiau ir tolimesnės investicinės veiklos finansavimo šaltinis. Taigi galima sakyti, jog draudimo investicinės veiklos galimybės bei rezultatai gali nulemti siūlomos kainos minimumą. Autorius taip pat tvirtina, jog draudimo paslaugos elastingumas – svarbus veiksnys, sprendžiant apie draudimo kainos keitimą: jei draudimo rūšis yra elastinga, verta mažinti kainas, kadangi nuo to turėtų padidėti įmokų apimtis; ir atvirkščiai – jei draudimo rūšis nėra elastinga, kainų mažinti neapsimoka.

Buškevičiūtės ir Poželaitės (2001) nuomone, viena iš keturių draudimo verslo makroaplinkos jėgų – ekonominė. Autorės skiria šešis svarbiausius veiksnius bei rodiklius, atspindinčius draudimo rinkos plėtrą per ekonominių veiksnių prizmę: BVP, vartojimo kainų indeksas (infliacija), nedarbo lygis, palūkanų norma, užsienio investicijos bei vartotojų disponuojamos pajamos (žr. 6 pav.).

Politiniai ir teisiniai veiksniai

Hussels et al. (2005) teigia, jog didžiausią įtaką politinių bei teisinių draudimo rinkos veiksnių tema parašyti straipsniai – La Porta et al (1997, 2000) bei Levine (1998, 1999). Pasak autoriaus, šių mokslininkų tyrinėjimai atskleidė, jog palanki teisinė aplinka, suteikianti investuotojams tinkamą apsaugą, skatina finansinio tarpininkavimo sektoriaus plėtrą bei viso šalies ūkio augimą.

Hussels et al. (2005) taip pat teigia, jog efektyvi teisinė sistema atlieka draudimo sektoriaus apsaugos funkciją, t.y. draudėjai turi galimybę lengviau įrodyti teisę į nuosavybę, o draudikams atsiranda galimybė lengviau išieškoti skolas iš trečiųjų šalių, kai reikia atlyginti nuostolius, padarytus draudimo kompanijų klientams, dėl trečiųjų šalių didelio neatsargumo ar aplaidumo.

Knack ir Keefer (1995, 2000, cit. pagal Hussels et al., 2005) pasirinko penkis su valdžia susijusius rodiklius iš Tarptautinio valstybės rizikos gido (angl. *International Country Risk Guide*). Šie rodikliai parodo korupcijos lygį, įstatymo galią, konfiskavimo riziką, sutarčių su valstybinėmis institucijomis anuliavimo riziką bei biurokratijos kokybę. Atlikta regresinė analizė atskleidė, jog šalys, kurių rodikliai įvertinti aukštesniais balais, pasižymėjo ir aukštesniais ekonomikos augimo, tuo pačiu ir draudimo rinkos, tempais.

Levine et al. (2000) pabrėžia, jog valstybėse, kuriose vyrauja geresnės kreditorių teisės, griežtesni teisėtvarkos užtikrinimo metodai bei suteikiama patikimesnė apskaitos informacija, paprastai finansinio tarpininkavimo sektorius yra geriau išsivystęs. Tai galima sieti ir su draudimo paslaugų rinka, kur vartotojai gali tapti draudikų oportunistinio elgesio aukomis, pvz. draudimo įmonė gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką pateisindama tai veiklos politikos pasikeitimais.

Kitas svarbus teisinės sistemos aspektas, tiesiogiai susijęs su ne gyvybės draudimu – nuosavybės teisių užtikrinimas (Hussels et al., 2005). Teigiama, jog tinkama nuosavybės apsauga bei sutarčių vykdymo užtikrinimas yra veiksnys, teigiamai veikiantis ne gyvybės draudimo rinkos augimą. Nuosavybės teisių užtikrinimas, anot autorių, motyvuoja įsigyti turto, o tuo pačiu jį ir apdrausti, kadangi valdžia bei susiformavusi palanki teisinė aplinka padeda apsaugoti žmones bei įmones nuo žalos tam turtui. Esho et al. (2004) savo tyrime įrodė stiprų teigiamą ryšį tarp nuosavybės apsaugos bei ne gyvybės draudimo paklausos.

Kindurys (2002) rašo, jog siekiant draudimo sistemos stabilumo efektyvi bei saugi draudimo veikla yra gana griežtai reglamentuojama teisės aktais palyginti su kitomis ūkio šakomis. Įstatymais nustatomi draudimo įmonių steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ypatumai, reglamentuojami draudimo rinkos dalyvių tarpusavio santykiai. Taip pat draudimo rinkai reikalingos valstybinės priežiūros institucijos, kurių pagrindinis tikslas – apsaugoti rinką nuo draudikų tarpusavio susitarimų bei kitų veiksmų, pvz. rinkos pasidalijimo norint apriboti konkurenciją, išstumti konkurentus tam tikrose rinkose, kliūčių sudarymas patekimui į rinką ir pan.

Kindurys (2002) taip pat teigia, kad nors dažniausiai draudimas remiasi savanoriškumo principu, pasaulyje yra nusistovėjusi tendencija privalomai drausti tam tikrus visuomenei ir valstybei svarbius draudimo objektus, pvz. tam tikrų profesijų civilinę atsakomybę, taip siekiant apsaugoti ūkio subjektus nuo didelių finansinių nuostolių. Kindurio nuomone, draudimo kompanijos iš to išlošia, nes privalomas draudimas didina draudimo apimtį bei užtikrina draudikui stabilias pajamas. Tiesa, praktikoje pasitaiko ir tarptautinių susitarimų dėl draudimo teisinių santykių, labiausiai žinomas to pavyzdys – transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės draudimas.

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) kaip svarbiausius politinės bei teisinės aplinkos veiksnius, darančius įtaką draudimo rinkai, išskiria mokesčių politiką, draudimo veiklą reguliuojančius įstatymus,

valstybinį reguliavimą bei vyriausybės politiką ir stabilumą (žr. 6 pav.). Vis tik magistranto nuomone, mokesčių politika reikšmingesnę įtaką turi gyvybės draudimo rinkai.

Lezgovko ir Lastauskas (2008) tvirtina, jog valstybės neretai imasi kainų reguliavimo mechanizmo įgyvendinimo, kadangi tai galima įgyvendinti be didelių sąnaudų ir gana paprastai. Visgi autoriai kritikuoja kainų suvaržymą, teigdami, jog draudikai paprasčiausiai keičia strategiją bei orientuojasi į nekaininę konkurenciją. Taigi smunka vartotojo gerovė, o rinkoje būna sutrikdyta pusiausvyra: rinkoje atsiranda arba draudimo trūkumas arba per didelė kaina, dėl kurios kenčia vartotojai.

Kitas svarbus teisinis aspektas, lemiantis tiek gyvybės, tiek ir ne gyvybės draudimo perspektyvą Lietuvoje – draudimo įmonių mokumo vertinimo sistema. Lezgovko ir Lastauskas (2008) rašo, jog draudikų mokumo reikalavimai atsirado dar praeito amžiaus aštuntajame dešimtmetyje (Mokumas I), tačiau jie jau nebeatitinka šiuolaikinės draudimo rinkos poreikių. Europos Sąjunga sukūrė naują projektą – Mokumas II, kuris, anot autorių sustiprins draudimo rinkos stabilumą, padės tinkamai reformuoti draudimo reguliavimą bei suteiks saugumo garantą draudimo rinkos klientams. Spalio 16 d. buvo priimta nauja Draudimo įstatymo redakcija, kuria stiprinami draudikų mokumo reikalavimai pagal Mokumas II direktyvą.

Socialiniai veiksniai

Anot Hofstede (1995), draudimą vartotojai gali vertinti labai individualiai ir subjektyviai. Jis tvirtina, jog draudimo poreikis priklauso nuo šalies kultūros bei poreikio naudotis draudimu kaip rizikos valdymo priemone. Outreville (1996) pabrėžė išsilavinimo svarbą – jo teigimu, išsilavinimas padeda žmonėms labiau suvokti riziką ir prisideda prie draudimo paklausos augimo. Pastarajam teiginiui pritaria Hussels et al. (2005). Autorių teigimu, šalyse, kuriose raštingumo rodiklis (kuris atspindi ir bendrą šalies ekonomikos bei socialinę išsivystymą) geresnis, didesnis ir ne gyvybės draudimo poreikis dėl gilesnio rizikos suvokimo.

Esho et al. (2004) atliko tyrimą panaudodami neapibrėžtumo vengimo bei išsilavinimo rodiklius. Šie mokslininkai nustatė, jog rizikos baimė reikšmingai įtakoja ne gyvybės draudimo paklausą, tačiau atmetė kultūrinius faktorius, kaip iš esmės nereikšmingus draudimo paklausai. Pastarajam teiginiui pritaria ir Park et al. (2002, cit. pagal Hussels et al., 2005). Šie autoriai nenustatė nacionalinių kultūros ypatumų reikšmingos įtakos draudimo rinkai nė vienoje konkrečioje šalyje.

Įvairūs mokslininkai (Zelizer, 1979, Wasaw ir Hill, 1986, Browne ir Kim, 1993, Enz, 2000, Ward ir Zurbruegg, 2002) nagrinėjo religijos įtaką draudimui. Nustatyta, jog šalyse, kuriose vyraujanti religija – islamas, gyvybės draudimas yra mažiau populiarus (cit. pagal Hussels et al. 2005).

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) svarbiausiais socialiniais veiksniais, lemiančiais draudimo rinką laiko gyventojų demografinę padėtį bei jos tendencijas (gyventojų pasiskirstymas, migracija ir pan.),

asmenų prioritetus paskirstant savo pajamas. Autorės taip pat išskiria gyvenimo stiliaus bei vertybių pasikeitimo įtaką draudimo rinkai (žr. 6 pav.).

Kindurys (2002) laikosi nuomonės, jog draudimo rinkos perspektyvas lemia tokie socialiniai veiksniai kaip draudėjų kultūrinis išprusimas, išsilavinimo lygis, draudimo paslaugos įsigijimo tikslas ir pan. DPK komisijos pirmininkas M. Šalčius (cit. pagal MarketNews.lt, 2009) taip pat mano, jog finansinis draudėjų neišprusimas yra vienas iš draudimo rinką neigiamai veikiančių socialinių veiksnių. Šalčius taip pat siūlo draudikams didesnę dėmesį skirti esamų klientų išlaikymui daugiau su jais komunikuojant.

Technologiniai veiksniai

Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001) išskiria mokslinę, technologinę pažangą, technines naujoves kaip reikšmingą draudimo rinką lemiantį faktorių. Autorės pažymi, jog reiktų atsižvelgti į šių technologijų kintamumo spartą bei jų prieinamumą. Jos tvirtina, kad technologiniai faktoriai pasireiškia per naujų produktų kūrimą bei esamų tobulinimą, kas nulemia įvairius pokyčius: kainų, reklamos ir t.t.

Magistranto nuomone, verta išskirti milžinišką interneto įtaką. Interneto dėka atsirado nauji draudimo pardavimo bei reklamos kanalai, itin išaugo informacijos sklaida bei sparta, atsirado galimybė sumažinti draudimo pardavimo kaštus, taigi ir kainą galutiniam draudimo paslaugos vartotojui.

Kitas technologinis veiksnys, kuris turėtų daryti itin reikšmingą įtaką ne gyvybės draudimo rinkai – transporto vystymasis. Augant gyvenimo tempams, didėja transporto reikšmė. Taigi tobulinamos technologijos, padarančios transporto priemones vis patogesnėmis bei komfortiškesnėmis, taip skatinama jas pirkti. Vis tik Lezgovko ir Lastauskas (2008) teigia, kad transporto priemonių augimas nepadaeda ne gyvybės draudimo įmonių gerovei bei plėtrai. Autoriai teigia, jog dėl TPVCA draudimo privalomumo draudikai priversti konkuruoti mažindami draudimo kainas, taip siekdami pritraukti daugiau klientų, tačiau mažindami savo maržą.

Mokslinėje literatūroje išskiriami įvairūs ne gyvybės draudimo rinką sąlygojantys veiksniai: vieni mokslininkai pabrėžia teisinio reguliavimo mažėjimą, globalizaciją bei technologijų vystymąsi (Bernat ir Grundey, 2007, Meidan, 1996), kiti akcentuoja makroekonominių procesų, finansų rinkų bei vartojimo įtaką (Aidukienė ir Simanavičienė, 2010). Vis dėlto, apibendrinus nagrinėtą mokslinę literatūrą, galima išskirti šias dažniausiai minimas grupes – ekonominės, politinės, teisinės, socialinės, kultūrinės bei technologinės (Hussels et al., 2005, Browne et al., 2000, Ward ir Zurbruegg, 2000, Beck ir Webb, 2003, Esho et al., 2004, Kindurys, 2002, Buškevičiūtė ir Poželaitė, 2001). Svarbiausi mokslinėje literatūroje išskiriami tokie ekonominiai veiksniai kaip BVP, infliacija, palūkanų norma,

nedarbo lygis, vartotojų pajamos, užsienio investicijos, eksportas, transporto priemonių skaičiaus dinamika, draudimo paslaugos kaina bei kokybė. Autoriai išskiria tokius esminius politinius ir teisinius veiksnius: vyriausybės stabilumas ir politika, mokesčių politika, draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai, valstybinis reguliavimas bei valstybinių institucijų priežiūra, nuosavybės teisių, sutarčių vykdymo bei turto apsaugos užtikrinimas, tam tikrų objektų draudimo privalomumas, draudikų mokumo vertinimo sistema. Svarbiausiais socialiniais ir kultūriniais veiksniais laikomi demografiniai, vertybių bei gyvenimo būdo pokyčiai, pajamų pasiskirstymas, draudimo paslaugos vieta gyventojų išlaidų struktūroje, išsilavinimo lygis, finansinis išprusimas, švietimo tendencijos. Išskiriami tokie technologiniai veiksniai kaip mokslo, technologinė bei techninė pažanga, jų kitimo sparta bei prieinamumas.

2. NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS PLĖTROS VEIKSNIŲ VERTINIMO METODOLOGIJA

2.1. Ne gyvybės draudimo rinkos tyrimo metodika

Ne gyvybės draudimo rinkai įtaką daro daugybė įvairių veiksnių. Vieni jų gali būti įvertinami kiekybiškai, kiti kokybiškai. Norint tinkamai identifikuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros galimybes tikslinga įvertinti tiek kiekybinius, tiek ir kokybinius veiksnius.

Siekiant įvertinti dabartinę rinkos situaciją šiame darbe pirmiausia vertinami ją atspindintys kiekybiniai veiksniai. Anot Tidikio (2003), kiekybiniai tyrimo metodai yra tie, kurių galutiniai tyrimo rezultatai išreiškiami skaičiais. Šiame darbe tai rodikliai, atspindintys ne gyvybės draudimo rinką. Šiuos rodiklius būtų galima suskirstyti į tiesioginius, netiesioginius (išvestinius) bei finansinius. Toliau darbe detalčiau aptariamos visos trys rodiklių grupės.

Mokslinėje literatūroje autoriai gana vieningai sutaria dėl svarbiausių draudimo rinkos plėtros įvertinimo rodiklių. Daugelis mokslininkų išskiria panašius draudimo rinkos plėtrą nusakančius rodiklius: Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001), Lezgovko ir Lastauskas (2008), Bagdonavičius (2000), Aidukienė ir Simanavičienė (2010), Lezgovko ir Jablonskienė (2012). Analizuojant Lietuvos draudimo rinką į panašius rodiklius daugiausia dėmesio skiria ir tokios institucijos kaip jau likviduota Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija bei Lietuvos bankas. Remiantis minėtų mokslininkų darbais ne gyvybės draudimo rinką apibūdinančius rodiklius galima suskirstyti į tiesioginius ir netiesioginius. Pagal šį skirstymą ne gyvybės draudimo šakos situacijos vertinimas atliekamas analizuojant toliau pateiktus bei aprašytus rodiklius.

Tiesioginiai draudimo rinkos išsivystymo rodikliai

- Gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų pasiskirstymas rinkoje, t.y. kokia rinkos struktūra, kokią dalį visos draudimo rinkos užima viena, ir kokią dalį kita šaka. Paprastai aukšto ekonominio išsivystymo šalyse gyvybės draudimo šaka užima didesnę dalį, tad laikoma, jog kuo didesnę dalį rinkoje užima pastaroji šaka, tuo labiau tos šalies draudimo rinka išsivysčiusi.
- Draudimo įmokų (premijų) dinamika. Lietuvos draudimo įstatymas draudimo įmokos sąvoką apibrėžia taip: tai „draudimo sutartyje nurodyta pinigų suma, kurią draudėjas draudimo sutarties sąlygomis moka draudikui už draudimo apsaugą“. Draudimo įmoka gali būti vienkartinė arba periodinė. Draudimo įmokos literatūroje skirstomos į pasirašytas,

gautas ir uždirbtas draudimo įmokas. Tradiciškai mokslinėje literatūroje nagrinėjamos ir magistro baigiamajame darbe analizuojamos pasirašytos draudimo įmokos (Lietuvos draudimo įstatyme pateiktas būtent pasirašytų draudimo įmokų apibrėžimas). Šios įmokos gali nesutapti su realiai gautomis, kadangi įmokos gali būti mokamos ne iš karto, o dalimis; sutarties galiojimo metu draudėjas gali nutraukti sutartį ir t.t. Magistranto nuomone, pasirašytos įmokos labiausiai atskleidžia draudimo rinkos aktyvumą, kadangi apima visas sudarytas sutartis, eliminuojami trumpalaikius svyravimus sukelti bei realią draudimo rinkos padėtį galintys iškreipti veiksniai (pvz. įmonė gali tapti nemoki ir nutraukti sutartis, nors tai ir nesąlygoja realaus draudimo paklausos sumažėjimo rinkoje ir pan.).

- Draudimo išmokų dinamika. Pagal Lietuvos draudimo įstatymą „draudimo išmoka – pinigų suma, kurią įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas privalo išmokėti draudėjui ar kitam asmeniui, turinčiam teisę į draudimo išmoką, arba kita draudimo sutartyje nustatyta išmokos mokėjimo forma.“ Šis rodiklis parodo, kiek draudėjų patirtų nuostolių dengiama draudikų turtu (dažniausiai draudimo įmokomis) ir paprastai glaudžiai susijęs su įmokomis.
- Sudarytų draudimo sutarčių kiekis. CK (6.987 str.) pateikia tokią draudimo sutarties sampratą: „*Draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis.*“ Draudimo sutarties forma turi būti rašytinė – ją patvirtina draudimo liudijimas. (CK, 6.989 str.). Kaip ir pasirašytos draudimo įmokos, sutarčių kiekis yra vienas iš draudimo rinkos aktyvumą atskleidžiančių rodiklių, tad šį rodiklį svarbu įtraukti norint įvertinti draudimo rinkos situaciją bei plėtros veiksnius.

Netiesioginiai draudimo rinkos išsivystymo rodikliai

- Draudimo tankis – parodo pasirašytų draudimo bruto įmokų dalį, tenkančią vienam šalies gyventojui, jis atskleidžia draudimo potencialą (Aidukienė ir Simanavičienė, 2010). Draudimo tankis apskaičiuojamas pasirašytas bruto įmokas padalinus iš visos šalies populiacijos. Vis dėlto, anot Lezgovko ir Lastausko (2008), šis rodiklis turėtų būti vertinamas atsargiai, kadangi draudimo polisus gali nupirkti kitų šalių piliečiai, pasitaiko esminių šalių išsivystymo bei gyvenimo lygio (tad ir kaštų) skirtumų.
- Draudimo prasiskverbimas (skvarba) – tai per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų bei tos šalies BVP santykis. Šis rodiklis parodo draudimo sektoriaus svarbą bei vietą šalies ekonomikos sistemoje (Aidukienė ir Simanavičienė, 2010). Lezgovko ir Lastauskas (2008) tvirtina, jog šio rodiklio dėka galima palyginti draudimo veiklos skvarbą

visoje šalies ekonomikoje, jis padeda stebėti draudimo rinkos plėtrą, tačiau neparodo draudimo įtakos BVP kitimui.

- Draudimo išsiplėtimas – tai per ataskaitinį laikotarpį sudarytų draudimo sutarčių bei šalyje esančių gyventojų skaičiaus santykis. Visgi Lezgovko ir Lastauskas (2008) pabrėžia, jog šis rodiklis nors ir turėtų parodyti draudimo rinkos išsivystymą, kyla abejonių, ar draudimo sutartys gali apibūdinti rinką (t.y. neatspindimos vidutinės draudimo sumos, įmokų santykiai pajamose). Autoriai teigia, jog norint panaudoti šį rodiklį reikia išmanyti tos šalies ypatybes.
- Koncentracija – tai svarbiausias rinkos struktūrą parodantis rodiklis (Lezgovko ir Lastauskas, 2008). Anot autorių, draudimo įmonių susijungimai yra gana populiarūs praktika Europoje, padedanti pasiekti masto ekonomiją bei išsilaikyti rinkoje. Vis dėlto, remiantis struktūros-elgesio-pasirodymo hipoteze autoriai tikina, jog koncentracija neigiamai atsiliepia konkurencijai, tampa argumentu kovoti su monopolija. Koncentracijos rodiklis nusakomas pasirinktų didžiausių draudimo bendrovių užimamos rinkos dalies suma.

Finansiniai rodikliai

Finansinė analizė apibrėžiama kaip „visapusiškas, objektyvus ir nuoseklus įmonės finansinės ir kitų su ja susijusių veiklų tyrimas siekiant padėti įmonės vadovybei priimti teisingus valdymo sprendimus ir įgyvendinti numatytus tikslus“ (Mackevičius ir kt., 2011, p. 8). Finansinėje analizėje skaičiuojami absoliutūs bei santykiniai finansiniai rodikliai. Pasak Mackevičiaus ir kt. (2011), absoliutūs finansiniai rodikliai remiantis buhalterinės apskaitos duomenimis yra apskaičiuoti vertine išraiška ir pateikiami finansinėse ataskaitose. Autorių kolektyvas taip pat tvirtina, jog santykiniai rodikliai padeda atspindėti finansinę tiriamos įmonės situaciją daug akivaizdžiau ir reikšmingiau, kadangi jie skaičiuojami lyginant du ar daugiau absoliučių rodiklių. Santykinius rodiklius galima skaidyti į įvairias grupes. Apibendrinus žymiausių finansinės analizės specialistų nuomones galima išskirti pelningumo, mokumo, veiklos efektyvumo, kapitalo rinkos, pinigų srautų bei veiklos tęstinumo ir plėtros rodiklių grupes (Mackevičius ir kt., 2011).

Siekiant įvertinti visų Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos įmonių finansinę padėtį į pagalbą pasitelkiamas agreguotas ne gyvybės draudimo įmonių balansas bei pelno (nuostolių) ataskaita. Remiantis šiais duomenimis, skaičiuojami ir vertinami keletas svarbiausių absoliučių bei santykinųjų (mokumo ir pelningumo grupėje) rodiklių:

- Turto dinamika. Turtas yra savininką turintys ekonominiai išteklių, kuriais disponuodama įmonė tikisi gauti ekonominės naudos ateityje (Bikienė ir Pučkienė, 2012).
- Nuosavo kapitalo dinamika. Nuosavas kapitalas – tai įmonės turto dalis, kuri lieka iš viso įmonės turto atėmus įsipareigojimus. Nuosavą kapitalą sudaro apmokėto įstatinio kapitalo

dydis, , akcijų priedai, rezervai bei rezultatas – pelnas arba nuostoliai (Bikienė ir Pučkienė, 2012).

- Techninių atidėjinių dinamika. Pagal Lietuvos draudimo įstatymą draudimo techniniai atidėjiniai yra „teisės aktų nustatyta tvarka apskaičiuoti draudiko įsipareigojimai, atsirandantys iš draudimo ir (ar) perdraudimo sutarčių ar susiję su jomis.“ Pagal Lezgovko (2010), techniniai atidėjiniai – tai draudimo įmonės rezervai, t.y. fondai, sudaromi iš gautų draudimo įmokų ir skirti draudimo įsipareigojimams vykdyti pagal įstatymų numatytas sąlygas bei sudarytą draudimo sutartį. Rodiklis atspindi draudikų prisiimtų įsipareigojimų draudėjams dydį. Paprastai draudikai suformuoja bent keletą techninių atidėjinių: perkeltų įmokų, numatytų išmokėjimų ir t.t. Keli techniniai atidėjiniai formuojami, kadangi draudimo kompanijos turi įvairius skirtingus įsipareigojimus.
- Mokumas – vienas iš svarbiausių kiekvienos įmonės, taigi ir draudikų finansinio stabilumo bei patikimumo rodiklis. Anot Lezgovko (2010), organizacijos mokumas pasireiškia jos sugebėjimu įvykdyti savo įsipareigojimus bet kuriuo metu. Draudiko mokumas suvokiamas kaip sugebėjimas pirmiausia įvykdyti visus savo draudiminius įsipareigojimus. Autorės nuomone, draudimo įmonės mokumas daug svarbesnis už finansinį stabilumą, kadangi numatomi papildomi reikalavimai įmonės aktyvams (t.y. reikalingas ne tik pakankamas jų kiekis, bet ir likvidumas, užtikrinantis draudimo įsipareigojimų vykdymą bet kuriuo metu). Kaip jau rašyta, mokumą apibūdinantis rodiklis šiame darbe – mokumo koeficientas. Pagal DPK (2009), ne gyvybės draudimo įmonių mokumo koeficientas – tai koeficientas, kuris parodo, ar draudikai turi pakankamai nuosavo kapitalo padengti prisiimtai rizikai. DPK 2004 m. nutarimas (bei 2009 m. šio nutarimo pakeitimas ir papildymas) numato, jog draudimo įmonės mokumo koeficientas apskaičiuojamas kaip turimos bei būtinosios mokumo atsargų santykis. Turima mokumo atsarga – tai turto, viršijančio draudiko įsipareigojimus, dydis, gautas sudedant mokumo atsargos elementus“. Būtinoji mokumo atsarga – tai reikalaujamas atsargos dydis, kuris atitinka draudimo įmonės veiklos specifiką bei apimtį. Remiantis DPK (2009), Lietuvoje įstatymais nustatytas minimalus koeficientas - 1. Mokumo reikšmei viršijant 2 draudimo rinka vertinama kaip stabili.
- Bendrasis pelningumas. Šis rodiklis atspindi įmonės (magistro baigiamajame darbe – visų ne gyvybės draudimo įmonių) finansinį rezultatą bei veiklos efektyvumą. Tai vienas iš svarbiausių ir plačiausiai vertinamų santykinų rodiklių, atskleidžiantis kiek bendrojo pelno tenka vienam pardavimo litui (Mackevičius ir kt., 2011). Bendrasis pelningumas išreiškiamas bendrojo pelno ir pardavimo pajamų (t.y. pasirašytų įmokų atėmus perdraudikų dalį) santykiu.

- Turto grąža (*angl. ROA – Return On Assets*) parodo kaip efektyviai bei veiksmingai naudojamas turtas. Turto grąža skaičiuojama kaip grynojo pelno ir turto santykis. Šis rodiklis atspindi, kiek grynojo pelno tenka vienam turto litui.
- Nuosavo kapitalo grąža (*angl. ROE – Return On Equity*) atskleidžia įmonės savininkų investuoto kapitalo panaudojimo veiksmingumą. Rodiklis apskaičiuojamas kaip grynojo pelno ir nuosavo kapitalo santykis ir parodo, kiek vienam nuosavo kapitalo litui tenka grynojo pelno.

PEST analizė

Norint tinkamai įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką tikslinga identifikuoti ne tik kiekybinius, tačiau ir kokybinius draudimo rinką veikiančius veiksnius. Pagal Tidikį (2003, p. 355) kokybinė analizė – tai „įsisąmoninta ypatingų metodų ir būdų paieška, socialinių reiškinių, procesų ir sistemų kokybinių bruožų charakteristika“.

Anot Lynch (2009), esminiams veiksniams, kurie sąlygoja įmonės (arba rinkos) aplinkai nustatyti vienas iš geriausių metodų – PEST technika. Autorius tvirtina, jog naudojantis šiuo metodu galima nustatyti svarbiausius įtaką darančius veiksnius, numatyti veiksnių tendencijas (jei tai įmanoma) bei suprasti įvykių ir veiksnių tarpusavio sąryšį.

Taigi pasirinktam tyrimui atlikti puikiai tinka PEST analizės metodas. PEST analizė – tai sistema, vertinanti makroaplinkos veiksnius ir jų komponentus strateginiame valdyme. Taikant šį metodą ne gyvybės draudimo rinką Lietuvoje lemiantys veiksniai suskirstomi į keturias grupes (aplinkas):

- Politinė ir teisinė (P) – apibrėžia kaip ir kiek giliai valdžia reguliuoja šalies ekonomiką, kiek valdžia bei įstatymai turi įtakos draudimo veiklos reguliavimui. Kaip teigia Lynch (2009), politiniai sprendimai visuomet buvo svarbus įvairių ūkio šakų augimą lemiantis veiksnys, tad rinkoje veikiančios įmonės privalo iširti galimybes bei grėsmes, kylančias iš tokių priimtų sprendimų. Taigi tiriami veiksniai, darantys tiek teigiamą, tiek ir neigiamą įtaką ne gyvybės draudimo veiklos vystymuisi, pvz. šalies politinis stabilumas, mokesčių politika, darbo teisė ir kt.
- Ekonominė (E) aplinka apibūdinama per didžiulę įtaką šalies verslui darančius veiksnius, kurie atspindi šalies ūkio bei ne gyvybės draudimo veiklos Lietuvoje raidą: BVP, disponuojamosios pajamos, infliacija, nedarbas ir t.t. Verta paminėti ir transporto priemonių skaičiaus kaitą šalyje, kadangi kasko bei TPVCA draudimai sudaro didžiausią pasirašytų įmokų dalį.
- Socialinė ir kultūrinė (S) aplinka nusakoma įvairiais demografiniais, vertybių, gyvenimo būdo, ekologiniais ir kultūriniais pokyčiais, kurie būdingi tam tikram visuomenės raidos

etapai. Socialinių faktorių tendencijos gali stipriai paveikti draudimo įmonių siūlomų produktų paklausą.

- Technologinė (T) aplinka svarbi įvertinant naujų technologijų bei informacijos srautų įtaką ne gyvybės draudimo rinkai. Taip pat tiriama, kaip sparčiai technologinius pokyčius rinka geba adaptuoti.

Tyrimo instrumentarius, t.y. klausimai, į kuriuos reikia atsakyti norint atlikti PEST analizę, pavaizduoti 1 lentelėje.

1 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizė PEST metodu

Veiksnių grupės	Kriterijus	Tyrimo klausimai
P – politinė ir teisinė	Vyriausybės politika ir stabilumas, draudimo verslą reguliuojantys įstatymai.	Ar Lietuvoje politinė situacija stabili? Kokie įstatymai ir kaip reglamentuoja ne gyvybės draudimo rinką? Kokia nuosavybės teisės bei turto apsaugą užtikrinančių įstatymų padėtis?
E – ekonominė	BVP, infliacija, nedarbo lygis, palūkanų norma, užsienio investicijos, disponuojamos pajamos, transporto priemonių skaičius šalyje.	Kokios Lietuvos BVP bei vienam gyventojui tenkančio BVP tendencijos? Kokia vidutinio darbo užmokesčio bei užimtumo Lietuvoje dinamika? Kokios infliacijos bei palūkanų normos tendencijos Lietuvoje? Kaip kinta užsienio investicijų apimtis? Kokios naujai užregistruotų transporto priemonių skaičiaus tendencijos Lietuvoje?
S – socialinė ir kultūrinė	Gyventojų demografinė padėtis, pajamų pasiskirstymas, vertybių pasikeitimas.	Kaip kinta Lietuvos demografinė padėtis? Koks pajamų pasiskirstymas tarp gyventojų? Kokių produktų įsigijimui žmonės skiria daugiausia lėšų, kokia draudimo svarba? Kaip keičiasi gyventojų vertybės, gyvenimo būdas? Kokios švietimo tendencijos Lietuvoje?
T - technologinė	Mokslo, technikos, technologinė pažanga	Kokios technologijos daro didžiausią įtaką ne gyvybės draudimo plėtrai? Kuo ši įtaka pasireiškia?

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Buškevičiūte E., Poželaite R., 2001 bei Lynch R., 2009.

2.2. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių tyrimo metodika

Analizuojant faktorius, lemiančius ne gyvybės draudimo rinkos plėtros vystymąsi tikslinga panaudoti kiekybinį metodą bei sudaryti veiksnių vertinimo modelį. Norint nustatyti labiausiai pasirašytų draudimo įmokų dinamiką nusakantį modelį bus naudojama koreliacinė ir tiesinė regresinė analizė. Skaičiavimai bus atlikti bei modelis sudarytas naudojantis statistiniu paketu GRETL 1.9.10.

Koreliacinė analizė

Atliekant socialinių mokslų tyrimus tikslinga prognozuoti bei įvertinti rodiklių ryšius su kitais socialiniais ar ekonominiais rodikliais, nustatyti jų kaitos nuo laiko priklausomybę. Pasak Rudzkienės (2005), sąvokos „koreliacija“ pradinė reikšmė – tarpusavio ryšys. Dviejų kintamųjų tarpusavio ryšį nusako koreliacijos koeficientas. Reikia pažymėti, jog šis koeficientas nurodo tik tiesinį ryšį. Jis bus naudojamas pirmajame etape siekiant nustatyti, kurie nepriklausomi veiksniai daro didžiausią įtaką ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų kaitai. Dydžių, pasiskirsčiusių pagal normalųjį skirstinį, tarpusavio priklausomybei matuoti paprastai naudojamas Pirono koreliacijos koeficientas r , kuris apskaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{s_x s_y}; \quad (1)$$

čia \bar{x} ir \bar{y} yra stebėjimų x ir y vidurkiai, o s_x ir s_y – standartiniai nuokrypiai.

Koreliacijos koeficientas kinta intervale nuo -1 iki 1. Šio koeficiento stiprumo interpretacija pavaizduota 2 lentelėje.

2 lentelė. Koreliacijos stiprumo interpretacija

Koreliacijos koeficiento reikšmė	Interpretacija
Nuo 0,9 iki 1 arba nuo -0,9 iki -1	Labai stipri koreliacija
Nuo 0,7 iki 0,9 arba nuo -0,7 iki -0,9	Stipri koreliacija
Nuo 0,5 iki 0,7 arba nuo -0,5 iki -0,7	Vidutinė koreliacija
Nuo 0,3 iki 0,5 arba nuo -0,3 iki -0,5	Silpna koreliacija
Nuo 0,3 iki -0,3	Koreliacija nereikšminga

Šaltinis: Rudzkienė V., 2005.

Reikšmingumo tikrinimas. Norint patikrinti, ar koreliacijos koeficientas reikšmingas, reikia suformuluoti statistinę hipotezę (Rudzkienė, 2005):

Hipotezė H_0 teigia, kad koreliacijos koeficientas lygus nuliui.

Alternatyvioji hipotezė H_1 teigia, kad koreliacijos koeficientas nelygus nuliui.

Patikrinti hipotezę H_0 galime panaudodami t kriterijų, kuris apskaičiuojamas taip:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} ; \quad (2)$$

čia n – išmatuotų reikšmių kiekis.

Hipotezė H_0 bus atmetama, jei absoliuti t reikšmė bus didesnė negu dydis $t_{\frac{\alpha}{2}}(n-2)$ - Stjudento skirstinio su $(n-2)$ laisvės laipsniais $\alpha/2$ kritinė reikšmė, α – pasirinktas reikšmingumo lygmuo (Rudzkienė, 2005).

Regresinė analizė

Koreliacijos koeficiento nepakanka norint sudaryti modelį, aprašantį tiriamojo dydžio dinamiką bei prognozuoti. Tačiau tai galima padaryti regresinės analizės pagalba – regresijos funkcija aprašomas kintamojo vidurkio priklausomumas nuo kitų rodiklių reikšmių pasikeitimo ir sudaromas modelis (Rudzkienė, 2005). Autorė taip pat teigia, jog tiesinės regresijos modelis dažnai taikomas socialiniuose moksluose, kadangi paprastai procesai visuomenėje keičiasi lėtai, tad taikant tiesinį modelį jie prognozuojami gana gerai. Tiesinė kintamojo priklausomybė nuo kito kintamojo išreiškiama lygtimi:

$$y = \alpha + \beta x + \varepsilon; \quad (3)$$

čia α ir β - nežinomi koeficientai (konstantos), ε – atsitiktinė paklaida.

Kitas rodiklis, svarbus atliekant regresinę analizę – determinacijos koeficientas, parodantis, „kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu“ (Rudzkienė, 2005, p. 200). Autorė taip pat teigia, kad statistikai šį koeficientą naudoja dažniau negu koreliacijos. Determinacijos koeficientas lygus koreliacijos koeficiento kvadratui ir gali būti išreikštas taip:

$$R^2 = r_{xy}^2 = 1 - \frac{s_{\varepsilon}^2}{s_y^2} = \frac{\text{Variacijos dalis, kurią paaiškina modelis}}{\text{Visa variacija}}; \quad (4)$$

čia s_{ε}^2 – liekanų (ε) dispersija, s_y^2 – stebima Y reikšmių dispersija.

Taip pat svarbu nustatyti, ar regresinei analizei naudojami duomenys pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį. Tai galima atlikti keliais skirtingais testais. Su GRETL programa bus atliktas Jarque-Bera

normalumo testas: jei stebimasis reikšmingumo lygmuo (p -reikšmė) bus didesnis už pasirinktą reikšmingumo lygmenį α , kintamieji pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį.

Tikslinga apibrėžti ir pačią p -reikšmę. Čekanavičius ir Murauskas (2001) p -reikšmę apibrėžia kaip tikimybę, jog kriterijaus statistika T (kai H_0 teisinga) ne mažesnė už stebimą realizaciją t^* . Pasak autorių, p -reikšmė dar gali būti vadinama skirstinio uodegos tikimybe ir ją galima panaudoti priimant arba atmetant hipotezę. Jie teigia, jog galima suformuluoti bendrą taisyklę, kuri tinka visų rūšių nulinėms hipotezėms H_0 bei jų alternatyvoms H_1 .

Tegul α – reikšmingumo lygmuo, p – p -reikšmė.

Jeigu $p < \alpha$, tai hipotezė H_0 atmetama.

Jeigu $p \geq \alpha$, hipotezė H_0 neatmetama.

Ši taisyklė bus taikoma siekiant atmesti arba priimti hipotezes, gautas statistikos paketu GRETL.

Siekiant patikrinti gautos regresijos homoskedastiškumą bus naudojamas Breusch-Pagan testas, kuris parodo ar gautos regresijos lygties liekanos yra priklausomos nuo nepriklausomų kintamųjų. Taip pat modelio prognozės bus tikrinamos remiantis 2012 m. III ketv. faktiniais duomenimis (t.y. ar faktiniai pasirašytų įmokų rezultatai patenka į prognozės pasikliautinąjį intervalą).

Hipotezės

Remiantis atlikta literatūros analize bei aprašyta metodologija toliau darbe atliekama analizė bei tyrimas, kuriais bandoma patvirtinti darbe suformuluotas hipotezes.

Pirmoji hipotezė (H_1): Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrą sąlygoja ne tik ekonominė, bet ir politinė, teisinė, socialinė, kultūrinė bei technologinė aplinkos.

Antroji hipotezė (H_2): svarbiausias ekonominis Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtrą lemiantis veiksnys – BVP ir jo dinamika.

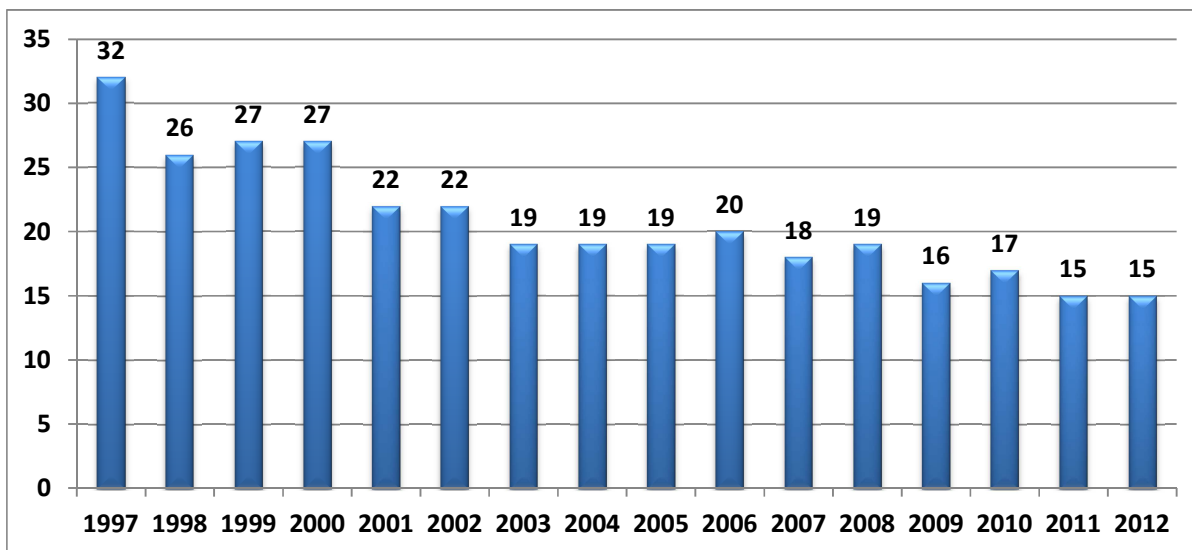
Taigi šiame skyriuje pateikta ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių metodologija: pirmiausia remiantis įvairių mokslininkų – Buškevičiūtė ir Poželaitė (2001), Lezgovko ir Lastauskas (2008), Bagdonavičius (2000), Aidukienė ir Simanavičienė (2010), Lezgovko ir Jablonskienė (2012) – bei tokių institucijų kaip DPK bei LB išskiriamais svarbiausiais ne gyvybės draudimo rinką apibūdinančiais tiesioginiais bei netiesioginiais, taip pat finansiniais draudimo rinkos rodikliais magistro baigiamajame darbe analizuojama bei vertinama esama ne gyvybės draudimo rinkos padėtis mūsų šalyje. Siekiant įtraukti kokybinius veiksnius, sąlygojančius ne gyvybės draudimo rinkos situaciją bei plėtros perspektyvas naudojamas PEST metodas. Norint atlikti ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių analizę pasitelkiama koreliacinė bei tiesinė regresinė analizė. Šiame skyriuje iškeltos ir dvi hipotezės.

3. LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS SITUACIJA IR PLĖTROS VEIKSNIŲ ANALIZĖ

3.1. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacijos vertinimas

1990 m. Lietuvoje priimtas pirmasis draudimo įstatymas pažymėjo atkurtos nepriklausomos Lietuvos draudimo istorijos pradžią. Lezgovko (2010), tvirtina, jog praėjus vos keletui metų šalyje ėmė steigtis daugybė draudimo bendrovių (34 draudikai 1993-1994 m.), tačiau labai greitai pasipylė ir pirmoji bankrotų banga, „išgryninusi“ rinką. 1996 m. įsigaliojo naujas draudimo įstatymas, pažymėjęs profesionalaus draudimo reglamentavimo pradžią Lietuvoje – atskiriamos gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakos bei reorganizuojama Valstybinė draudimo priežiūros komisija. Lezgovko (2010) teigimu, 1998 m. tapo užsienio kapitalo atėjimu į Lietuvos draudimo rinką metais, o 2002 m. pavasarį įvestas transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės (TPVCA) privalomasis draudimas. Dar po dviejų metų mūsų šaliai įstojus į ES Lietuvoje darskart priimtas naujas draudimo įstatymas.

8 pav. pavaizduota, kaip kito ne gyvybės draudimo įmonių skaičius Lietuvoje po gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų atskyrimo, įskaičiuojant tiek Lietuvoje įregistruotas įmones, tiek ir kitų ES ir EEE valstybių narių draudimo įmonių filialus.



Šaltinis: sudaryta pagal DPK ir LB duomenis.

8 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių (įskaitant kitų ES ir EE valstybių narių draudimo įmonių filialus) skaičiaus dinamika 1997-2012¹ m.

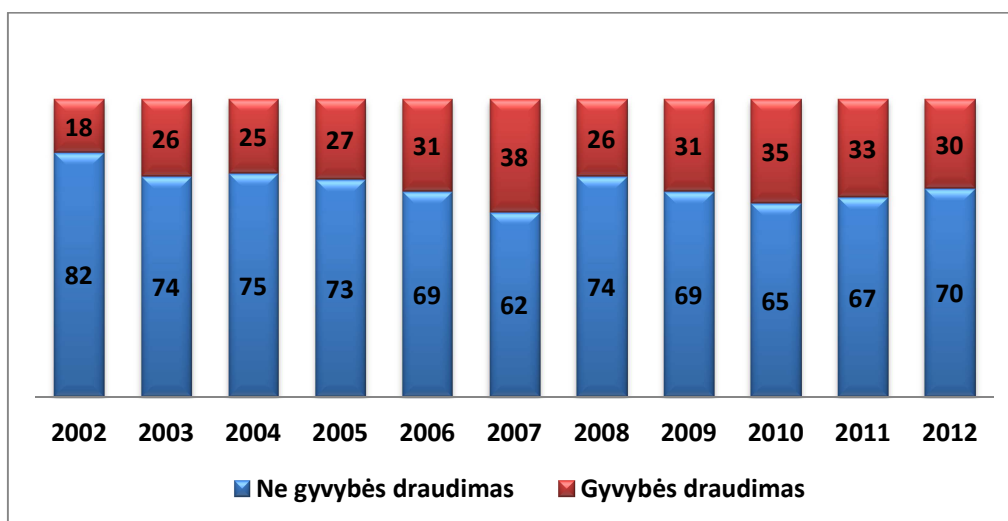
¹ 2012 m. pateikti spalio mėn. faktiniai duomenys.

Kaip matyti iš 8 pav. ne gyvybės draudikų (įskaitant užsienio valstybių įkurtus filialus) skaičius Lietuvoje turi mažėjimo tendenciją ir per 15 metų sumažėjo daugiau nei perpus – nuo 32 iki 15. Matyti, jog rinka pradėjo koncentruotis 2001 m. dėl padidėjusios konkurencijos Lietuvai įstojus į PPO. Įmonių skaičiaus mažėjimą rinkoje taip pat įtakojo nuolatinis įstatinio kapitalo ne gyvybės draudimo įmonėms didėjimas: remiantis Lezgovko (2010), 1993 m. pradžioje minimalus įstatinis draudiko kapitalas siekė vos 30 tūkst. Lt, 1996 m. – jau 1 mln. Lt, 1997 m. – 2 mln. Lt, 1999 m. – 7 mln. Lt, o nuo 2010 m. minimalus garantinio fondo dydis ne gyvybės draudimo įmonėms, kurios vykdo nors vieną civilinės atsakomybės, kredito ar laidavimo draudimo grupės veiklą – net 3,5 mln. Lt. 2009 m. jungtis draudikus skatino ir Lietuvos ūkį smarkiai paveikusi ekonomikos krizė.

Kaip jau minėta 2.1 skyriuje, norint tinkamai įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos būklę, į pagalbą reikia pasitelkti kiekybinius metodus, t.y. išanalizuoti rodiklius, atspindinčius rinkos situaciją. Tame pačiame skyriuje rodikliai suskirstyti į tris grupes – tiesioginius, netiesioginius (išvestinius) bei finansinius. Toliau darbe Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacija analizuojama pagal šių rodiklių grupes.

Tiesioginių draudimo rinkos rodiklių analizė

Gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakų pasiskirstymas rinkoje. Vienas iš draudimo rinkos išsivystymo rodiklių – gyvybės draudimo šakos dalis visoje šalies draudimo rinkoje. Paprastai laikoma, jog kuo didesnę rinkos dalį užima gyvybės draudimas, tuo labiau šalies draudimo rinka išsivysčiusi. Šių dviejų draudimo šakų pasiskirstymo raida Lietuvoje pavaizduota 9 pav.



Šaltinis: sudaryta pagal DPK, 2007, 2011.

9 pav. Draudimo šakų pasiskirstymas (procentais) Lietuvoje 2002-2012² m.

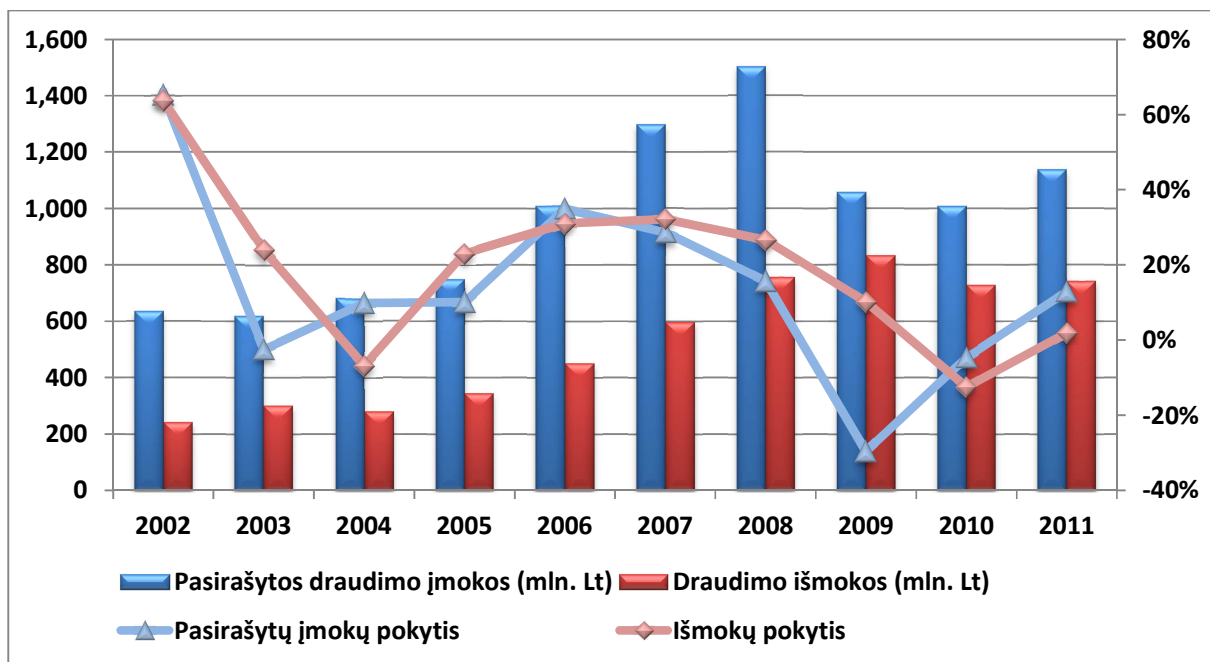
² 2012 m. I pusmečio duomenys

Kaip matyti iš 9 pav., per pastaruosius 10 metų Lietuvoje dominavo ne gyvybės draudimo šaka, o 2002 m. gyvybės draudimo dalis Lietuvoje sudarė vos 18 %. Vis dėlto, gana sparčiai augant ekonomikai ir gyventojams imant vis daugiau lėšų skirti ne tik draudimuisi nuo gresiančių rizikų, bet ir kaupimui, 2007 m. mūsų šalies gyvybės draudimo šaka sudarė net 38 % visos rinkos. Deja, užklupus pasaulinei finansų krizei smuko vertybinių popierių kainos, tad nepasiteisino draudėjų lūkesčiai uždirbti iš investicijų. Dėl šios priežasties investicinio gyvybės draudimo patrauklumas krito, kas nulėmė gyvybės draudimo šakos dalies rinkoje grįžimą į 2005 m. lygį. 2009 m. gyvybės draudimo šakos svoris padidėjo net penkiais procentiniais punktais, tačiau taip įvyko ne dėl šios šakos augimo, tačiau dėl net 24,3 % smukusios ne gyvybės draudimo dalies rinkoje. Užpernai atsigaunant finansų rinkoms gyvybės draudimo svoris buvo vėl išaugęs net iki 35 %, tačiau atsigaunant šalies ekonomikai sparčiai vystytis ėmė ne gyvybės draudimo rinka ir sumažino gyvybės draudimo rinkos dalį iki 30 % (2012 m. I pusmečio duomenimis).

Remiantis Swiss Re (2002-2012) duomenimis, industrinėse valstybėse³ per pastarąjį dešimtmetį gyvybės draudimo dalis visoje rinkoje svyravo gana nežymiai ir sudarė 57-60 %. Tuo tarpu Vidurio bei Rytų Europoje (VRE), įskaitant Lietuvą, gyvybės draudimo dalis 2002 m. sudarė beveik trečdalį (32 %), tačiau smarkiai augant ūkiui šiame regione gyvybės draudimas „nepasivijo“ itin sparčių ne gyvybės draudimo šakos augimo tempų ir pastaruosius keletą metų pakankamai stabiliai laikosi ties 23 % riba (2010-2011 m.). Taigi lyginant mūsų šalies gyvybės draudimo užimamą dalį rinkoje su visu VRE regionu matyti, jog ši rinka Lietuvoje turi užimamos dalies didėjimo kryptį ir lenkia viso regiono vidurkį. Vis tik lyginant su industrinėmis valstybėmis (2010-2011 m. – 58 %), Lietuva dar atsilieka kone perpus. Taigi galima tvirtinti, jog ilguoju laikotarpiu gyvybės draudimas turėtų augti sparčiau negu ne gyvybės ir įgyti vis didesnę svarbą.

Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos bei išmokėtos išmokos. Kitas svarbus tiesioginis draudimo rinkos rodiklis yra pagrindinis draudimo įmonių pajamų šaltinis – pasirašytos ne gyvybės draudimo rinkos įmokos. Kartu su sudarytų sutarčių skaičiumi pasirašytos įmokos parodo draudimo rinkos aktyvumą. Ne ką mažiau svarbus rodiklis – išmokėtos išmokos, atspindinčios iš draudimo veiklos patiriamus nuostolius. Taigi labai svarbu atsižvelgti į šių rodiklių dinamiką. Pastarojo dešimtmečio pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos, išmokėtos išmokos bei jų dinamika pavaizduota 10 paveiksle.

³ JAV, Japonija, Didžioji Britanija, Prancūzija, Vokietija, Italija bei Hong Kongas (Swiss Re, 2012).



Šaltinis: sudaryta pagal DPK, 2004, 2005, 2010, 2011, 2012.

10 pav. Ne gyvybės draudimo pasirašytos įmokos, išmokos (skalė kairėje) bei jų pokyčiai per metus (skalė dešinėje) Lietuvoje 2002-2011 m.

Pasirašytos įmokos. Pirmiausia, verta paminėti, jog per 2002 m. tiek draudimo įmokos, tiek ir išmokos išaugo apie du trečdalius (atitinkamai 65 ir 64 %) dėl įvesto TPVCA privalomojo draudimo. 2003 m. rinka nežymiai smuko, 2004-2005 m. gana nuosaikiai augo, o 2006-2008 m. žymi ne gyvybės draudimo plėtros Lietuvoje bumą, kai augimas siekė po 16-35 % per metus. Tokia sparti plėtra atspindėjo ir itin greitą šalies ekonomikos augimą bei artėjimą perkaitimo link: augant šalyje esančiam turtui, reikėjo jį apsaugoti. Labiausiai šį draudimo sektoriaus augimą sąlygojo didžiausią draudikų portfelio dalį sudarantys produktai, t.y. pirmiausia su transporto priemonėmis susiję produktai: TPVCA draudimas 2006-2008 m. augo atitinkamai 39, 23 ir 8 %, kasko draudimas 2006 m. padidėjo 24,5 %, po metų –37 %. Tai nulėmė spartus transporto priemonių skaičiaus augimas šalyje. Turto draudimo pasirašytos įmokos 2006-2008 m. atitinkamai augo 31, 33 ir 58 %. Visgi, pažymėtina, jog tai labai sąlygojo didžiulis nekilnojamojo turto kainų šuolis bei padidėjusi draudimo apimtis žemės ūkio sektoriuje. Verta pabrėžti ir tai, jog, kaip ir visoje Europoje, tuo metu Lietuvoje imtasi labiau rūpintis gyventojų sveikata bei poreikiu jaustis finansiškai saugiams ligos ar nelaimingų atsitikimų atveju: sveikatos draudimas per šiuos trejus metus augo vidutiniškai po 25 % kasmet. Taip pat 2007 m. daugumai šalies įmonių rodant puikius rezultatus, pastarosios ėmė investuoti į savo atsakomybės draudimą, tad smarkiai išaugo bendrosios civilinės atsakomybės (BCA) draudimas – net 38 %.

2009 m. įsivyravus ekonominei krizei Lietuvoje bei traukiantis kitiems šalies sektoriams, taip pat didėjant nedarbiui ne gyvybės draudimo rinka susitraukė net beveik 30 % ir pasirašytos įmokos smuko

į 2006 m. lygį. Labiausiai šį kritimą nulėmė kasko draudimo kritimas net 39 % (tuo tarpu šio produkto nuostolingumas padidėjo nuo 66 iki 93 %), kadangi mažėjant pajamoms žmonės pirmiausia ėmė atsisakyti šio mūsų šalyje kone vis dar prabangos preke laikomo draudimo. TPVCA draudimas smuko 22 % (sumažėjo transporto priemonių paklausa, galima daryti prielaidą, jog dalis gyventojų ėmė rizikuoti ir važinėjo be šio draudimo), bei turto draudimas smukęs 35 % - didele dalimi dėl staiga kritusių būstų kainų. Verta pažymėti ir kredito draudimą, kuris dar prieš metus augo 52 %: 2009 m. draudikai ėmėsi griežtinti reikalavimus įmonėms, mažino arba net atšaukė kredito limitus ir sumažino šios grupės apimtis iki minimumo. Vis dėlto, šios grupės išmokos net 6,5 karto viršijo įmokas.

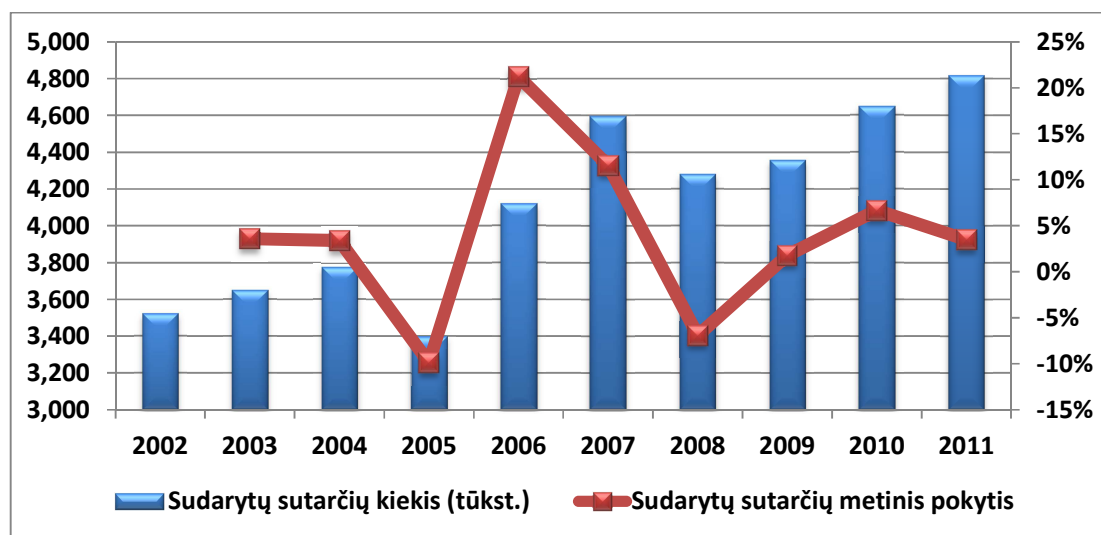
2010 m. Lietuvos ekonomikai dar tik pradėdant atsigaivinti draudimo rinka krito beveik 5 %, bet pernai dėl sparčiai augančio turto, kasko bei sveikatos draudimo (15-17 %) ji jau kilo 13 %, kas byloja apie augančias potencialių draudėjų pajamas. Per šių metų pirmąjį pusmetį užfiksuotas nuosaikus 4 % kilimas: į viršų draudimo rinką traukė atitinkamai 15 bei 13 % augęs kasko ir sveikatos draudimas, tačiau žemyn tempė 11 % smukęs turto draudimas. Tai nulemta išaugusių pasėlio draudimo kainų bei sugriežtintų draudimo sąlygų šiam produktui.

Draudimo išmokos. Per pastarąjį dešimtmetį ne gyvybės draudimo išmokų pokyčiai buvo nuosaikesni negu pasirašytų įmokų. Kaip jau minėta, didžiausias draudimo išmokų šuolis procentais užfiksuotas 2002 m., kai įvedus TPVCA draudimą išmokos padidėjo net 64 % (žr. 10 pav.). Kitas didesnis išmokų šuolis sutapo su staigiu pasirašytų draudimo įmokų išaugimu ir užfiksuotas 2006-2008 m. laikotarpiu – atitinkamai 31, 32 ir 27 %. Iš dalies tokius pokyčius nulėmė didėjanti infliacija (2008 m. pasiekė beveik 11 %), ir ypač sparčiai kylančios nekilnojamojo turto kainos. Tradiciškai dėl dominuojančios dalies ne gyvybės draudikų portfelyje tam didžiausią įtaką padarė TPVCA, kasko bei turto draudimo produktų nuostoliai, šiuo laikotarpiu sudarę net 87-90 % visų išmokų. 2006 m. TPVCA išmokų augimas viršijo 40 %, po metų siekė 28 %, o po dviejų – 14 %. Tiesa, TPVCA nuostolingumo augimas lėtėjo šalyje įgyvendinant įvairias priemones, skirtas eismo įvykių kelyje skaičiaus mažinimui. Kasko draudimas 2006-2007 m. didėjo po 29 %, o 2008 m. -24 % - tai nulemta vis dar didelio eismo įvykių skaičiaus šalyje bei didėjančio kasko draudimo populiarumo. Taigi matyti, jog su sausumos transporto priemonėmis susijusių draudimo produktų nuostolingumo augimas ėmė lėtėti. Tam įtaką taip pat padarė, DPK (2009) duomenimis, ir draudikų rizikos vertinimo bei valdymo, siekiant pelningesnio augimo, peržiūrėjimas: klientų analizė, draudimo portfelių reitingavimas ir pan. Taigi nemažai draudimo įmonių ėmėsi portfelių restruktūrizavimo, siekdami sumažinti itin nuostolingų transporto priemonių draudimo produktų lyginamąjį svorį. 2007 m. kiek daugiau nei dvigubai pašoko turto draudimo grupės nuostolingumas. 2008 m. pastaroji grupė ir toliau augo išmokėtų išmokų atžvilgiu – padidėjo 24 %. Verta paminėti sveikatos draudimą, kuris pagal draudimo išmokas 2006 m. augo daugiau nei 30 %, 2007 m. – 19 %, o 2008 m. padidėjo dvigubai – mažėjant pajamoms draudėjai ėmė kaip įmanoma labiau išnaudoti sveikatos draudimo siūlomas paslaugas.

2009 m. ne gyvybės draudimo šakai Lietuvoje buvo, ko gero, patys sudėtingiausi. Nepaisant to, jog visa ne gyvybės draudimo rinka smuko beveik 30 % ir būtų tendencinga tikėtis draudimo išmokų sumažėjimo, jos net paaugo 10 % (žr. 10 pav.). Nors ir sumažėjo, tačiau didžiausią dalį išmokų standartiškai sudarė TPVCA bei kasko draudimas. Ekonominės krizės piko metu daugiausia dėl neatsiskaitymų tarp verslo subjektų net 5 kartus išaugusios kredito draudimo išmokos pasiekė 154 mln. Lt ir netgi viršijo iš turto draudimo patirtus nuostolius (atitinkamai 123 mln. Lt). Taigi galima daryti išvadą, jog ne gyvybės draudimo įmonės sušvelnino neigiamas ekonominės krizės pasekmes šalies verslui. 2010 m. ne gyvybės draudimui Lietuvoje vis dar smukus beveik 5 % išmokėta buvo jau 12,5 % mažiau išmokų negu prieš metus. Labiausiai tai nulėmė ir toliau smunkančios TPVCA bei kasko draudimo grupių išmokos bei, šiek tiek gerėjant Lietuvos ekonominei būklei, trečdaliu susitraukusios kredito draudimo išmokos (14 % visų ne gyvybės draudimo išmokų).

2011 m. atsižaukiant visos šalies ūkiui bei ne gyvybės draudimo rinkai išmokos paaugo 2 %. Didžiausi stebėti pokyčiai buvo kredito bei turto draudimo srityse: kredito draudimo išmokos, stabilizuojantis Lietuvos ekonomikai, sumažėjo 49 %, tačiau turto draudimo grupė išaugo net 40 % – daugiausia dėl metų viduryje išmokėtos rekordinės pasėlių draudimo išmokų sumos (virš 50 mln. Lt). Per šių metų I puse (palyginti su 2011 m. I puse) išmokėta 15 % mažiau išmokų. Labiausiai draudimo išmokos mažėjo dėl dešimtadaliu kritusių kasko bei 57 % sumažėjusių turto draudimo grupės išmokų (vėlgi daugiausia dėl beveik perpus susitraukusių pasėlių išmokų). Nuostolius didino dėl padidėjusių šių draudimų apimčių 31 % išaugusios sveikatos ir 15 % – kredito draudimo išmokos.

Sudarytų draudimo sutarčių kiekis. Pasirašytų draudimo įmokų bei sudarytų sutarčių rodikliai papildo vienas kitą bei atspindi draudimo rinkos aktyvumą (žr. 11 pav.).



Šaltinis: sudaryta pagal DPK, 2005, 2010, 2011, 2012.

11 pav. Ne gyvybės draudimo sudarytos sutartys bei jų metinis pokytis Lietuvoje 2002-2011 m.

Beveik visą pastarąjį dešimtmetį ne gyvybės draudime sudaromų sutarčių skaičius augo (išskyrus 2005 ir 2008 m.). Didžiausias šuolis užfiksuotas 2002 m., kai dėl atsiradusio TPVCA draudimo įmoku skaičius per metus išaugo 1,95 karto. Tokią didžiulę šio draudimo produkto paklausą sąlygojo ne tik privalomumas drausti savo transporto priemonę (nors baudos už nesilaikymą ir buvo nedidelės), tačiau ir patraukli produkto kaina bei gaunamos naudos suvokimas. 2003 ir 2004 m. pagal sudarytų sutarčių skaičių draudimo rinka augo nežymiai – atitinkamai 3,6 ir 3,4 %.

2005 m. sparčiai augant mūsų šalies ekonomikai ir atnaujinant automobilių parką net 19 % padaugėjo kasko sudaromų sutarčių. Žmonės taip pat ėmė labiau rūpintis savo sveikata, kas atsispindi draudimo ligos atveju produkte, paaugusiame 21 %. Visgi dėl tos pačios priežasties (spartaus ūkio augimo) 26 % sumažėjo laidavimo draudimo sudaromų sutarčių kiekis. TPVCA draudimo paklausa taip pat sumažėjo (17 %), o sudaryta sutarčių iš viso buvo 10 % mažiau nei praėjusiais metais.

Dar kitąmet buvo sudaryta net 21 % daugiau sutarčių. Pirmiausia tai sąlygota vėl išaugusių (21 %) TPVCA draudimo sudarytų sutarčių skaičiaus. Kita itin populiarėjanti draudimo paslauga – sveikatos draudimas – 2006 m. išaugo net 39 %. Ši draudimo rūšis laikoma papildoma motyvavimo priemone įmonių darbuotojams, o pačiai kompanijai tai naudinga dėl mažesnių sumokamų mokesčių (sveikatos draudimo išlaidas galima traktuoti kaip patirtas sąnaudas). Taigi sparčiai kylant atlyginimams, verslas skyrė papildomų lėšų darbuotojų motyvavimo priemonės, kas paskatino sveikatos draudimo populiarumo padidėjimą.

Nors 2007 m. pasirašytos draudimo įmokos išaugo kone trečdaliu, sudarytų sutarčių buvo tik 12 % daugiau. Toks skirtumas iš esmės susidarė dėl infliacijos bei spartaus turto augimo. Labiausiai sudarytų sutarčių padaugėjo kasko draudime – 26 %. Daugiau sutarčių buvo pasirašyta ir TPVCA, sveikatos, turto bei laidavimo draudime, tačiau šie augimai nebuvo tokie ženkliūs (6-13 %).

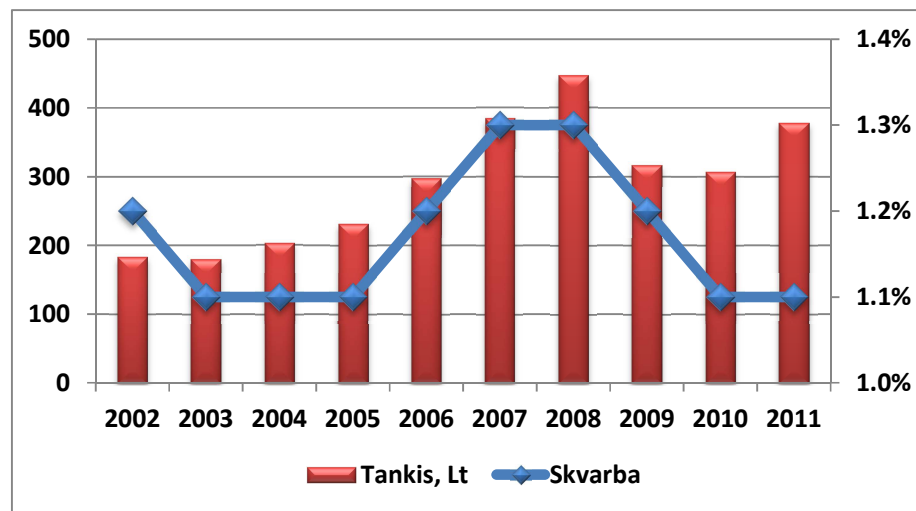
2008 m. ne gyvybės draudimas susitraukė 7 %. Daugiausia įtakos tam turėjo beveik 14 % sumenkusios sveikatos bei 8 % TPVCA draudimo sutartys. Nežymus augimas buvo fiksuojamas turto draudimo grupėje, tačiau tai nekompensavo bendro rinkos kritimo. Dar po metų, pačiu krizės piko laikotarpiu ne gyvybės draudimas Lietuvoje pagal sudarytas sutartis netgi sugebėjo ūgtelėti 2 %. Vis dėlto, anot DPK (2010), taip nutiko daugiausia dėl pakeistos turto bei sveikatos draudimo sutarčių apskaitos metodikos.

2010 m. – 2012 m. I pusm. pasirašomų sutarčių kiekis įgavo nežymaus augimo trendą. Užpernai Lietuvos ekonomikai jau rodant pirmuosius atsigavimo ženklus didžiausias sudarytų sutarčių augimas buvo užfiksuotas finansinių nuostolių (78 %), vežamų krovinių (30 %) bei BCA (21 %) draudimo grupėse – labiausiai dėl to, jog krizės metu šių produktų paklausa itin smarkiai krito. Pernai dėl padažnėjusių ekstremalių gamtos reiškinių išaugo turto, o dėl toliau sėkmingai augančio transporto priemonių kiekio šalyje – TPVCA draudimo populiarumas. Sparčiau augant šalies ūkiui daugiau nei penktadaliu padidėjo BCA draudimas, o 12 % daugiau sudaromų sveikatos draudimo sutarčių atskleidė

teigiamą verslo nusiteikimą bei norą investuoti į darbuotojų motyvavimo priemones. Šiomet per pirmąjį pusmetį išvis buvo sudaryta 2,4 % daugiau sutarčių nei pernai tuo pat metu. Tai nulėmė atsigaujančios kasko draudimo grupės (15 %) bei toliau sėkmingai populiarėjančio sveikatos draudimo (5 % augimas).

Netiesioginių draudimo rinkos rodiklių analizė

Draudimo tankis. Kaip minėta, draudimo tankis – svarbus draudimo rinkos išsivystymo rodiklis. Jis parodo, kokia bruto įmokų dalis tenka vienam šalies gyventojui. Lietuvos ne gyvybės draudimų pastarojo dešimtmečio tankio (bei skvarbos) dinamika pavaizduota 12 pav.



Šaltinis: sudaryta pagal DPK, 2006, 2007, 2011, 2012 bei SD, 2012.

12 pav. Ne gyvybės draudimo tankis (skalė kairėje), skvarba (skalė dešinėje) Lietuvoje 2002-2011 m.

Iš 12 paveikslo matyti, jog nuo 2002 m. iki 2008 m. sparčiai augant pasirašytoms draudimo įmokoms, draudimo tankis išaugo beveik 2,5 karto (nuo 183 iki 448 Lt). Vis dėlto, 2009 m. rinkos susitraukimas net 30 % atsispindi ir tankio rodiklyje – šis sumažėjo atitinkamai iki 317 Lt. 2011 m. atsigaunant Lietuvos ekonomikai bei pačiai ne gyvybės draudimo rinkai draudimo tankis jau beveik siekė 2007 m. lygį ir sudarė 378 Lt. Tačiau norint tinkamai įvertinti derėtų šiuos rodiklius palyginti su kitais pasaulio bei Europos regionais (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Ne gyvybės draudimo tankio bei skvarbos dinamika pasaulyje 2009-2011 m.

		2009 m.	2010 m.	2011 m.
Skvarba	Pasaulis	3,0%	2,9%	2,8%
	Industrinės valstybės	3,6%	3,6%	3,6%
	VRE	2,1%	2,0%	2,0%
	Lietuva	1,2%	1,1%	1,1%
Tankis	Pasaulis	661 Lt	686 Lt	756 Lt
	Industrinės valstybės	3.445 Lt	3.825 Lt	4.157 Lt
	VRE	499 Lt	549 Lt	593 Lt
	Lietuva	317 Lt	307 Lt	378 Lt

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta pagal Swiss Re, 2010, 2011, 2012 bei 12 pav. duomenis.

Kaip matyti iš 3 lentelėje pateiktų duomenų, mūsų šalis pagal ne gyvybės draudimo tankį labiausiai atsilieka nuo industrinių pasaulio šalių – net 11 kartų. Už viso pasaulio draudimo tankį Lietuvos pernai buvo mažesnis lygiai dukart (tiesa, atotrūkis šiek tiek sumažėjo palyginti su ankstesniais metais). Palyginti su VRE šalimis Lietuvos tankio rodiklis užpernai metais atsiliko 1,8 karto. 2011 m. šis atotrūkis sumažėjo ir siekė 1,6 karto.

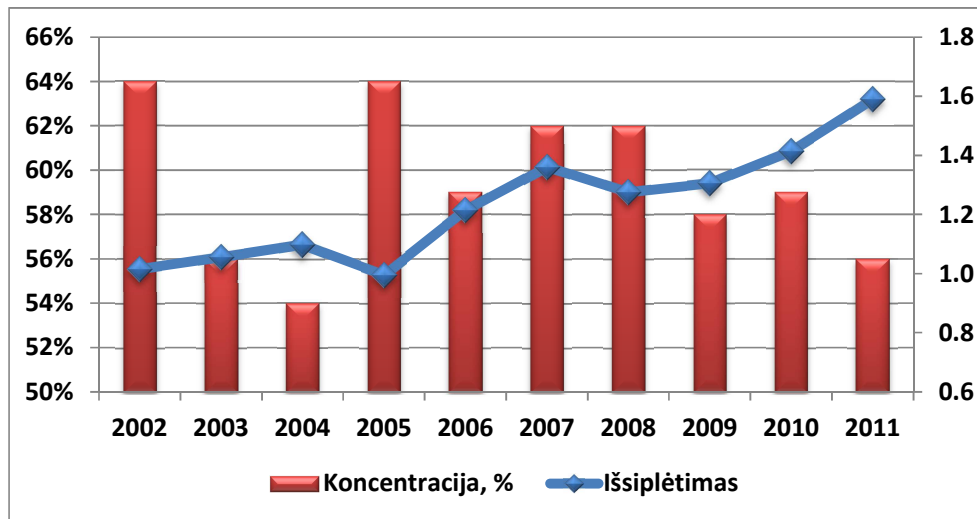
Draudimo skvarba – pasirašytų draudimo bruto įmokų bei šalies BVP santykis. Šio rodiklio kaita 2002-2011 m. pavaizduota 12 pav. Matyti, jog rodiklis svyravo siaurame 1,1 – 1,3 % intervale bei neturi nei mažėjimo, nei augimo tendencijos. Iš to galima daryti prielaidą, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo bei BVP kitimas gana glaudžiai siejasi tarpusavyje ir, tikėtina, turi stiprų koreliacinį ryšį (ši hipotezė statistiškai tikrinama vėlesniame skyriuje). Mažiausią reikšmę (1,1 %) draudimo skvarba turėjo 2003 m., kai pasirašytų įmokų dydis smuko, 2004-2005 m., kai augo pakankamai nuosaikiai bei 2010-2011 m. po staigaus kritimo dėl ekonominės krizės. Didžiausią reikšmę draudimo skvarba buvo įgijusi 2007-2008 m., t.y. spartaus visos šalies ūkio bei draudimo rinkos vystymosi laikotarpiu.

Žvelgiant į mūsų šalies ne gyvybės draudimo įmonių skvarbą pasauliniame kontekste (žr. 3 lent.), matyti, jog Lietuva dar smarkiai atsilieka. Mūsų šalyje ne gyvybės draudimo prasiskverbimas ekonomikoje pernai metais buvo daugiau negu tris kartus mažesnis nei industrinėse šalyse bei 2,5 karto mažesnis lyginant su visu pasauliu. VRE regiono kontekste šis atsilikimas siekė 1,8 karto.

Atžvelgiant į draudimo tankio bei prasiskverbimo rodiklius galima daryti išvadą, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka smarkiai atsilieka nuo regiono, kuriame esame. Dar labiau šis atotrūkis matyti lyginant mūsų šalies bei viso pasaulio agreguotus duomenis, o labiausiai Lietuva atsilieka nuo industrinėms priskiriamų valstybių. Taigi, galima daryti prielaidą, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius turi daug potencialo plėstis ir artėti prie VRE regionui priskiriamų valstybių vidurkio bei gerinti padėtį pasauliniame kontekste.

Draudimo išsiplėtimas. Kaip jau rašyta ankstesnėje dalyje, šis rodiklis parodo per tam tikrą laikotarpį sudarytų draudimo sutarčių bei šalyje esančių gyventojų skaičiaus santykį. Lietuvos ne

gyvybės draudimo rinkos išsiplėtimo rodiklio dinamika 2002-2011 m. laikotarpiu (taip pat ir koncentracija) pavaizduotas 13 pav.



Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta pagal DPK, 2006, 2007, 2009, 2011, 2012 bei SD, 2012.

13 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių koncentracija (skalė kairėje) bei išsiplėtimas (skalė dešinėje) Lietuvoje 2002-2011 m.

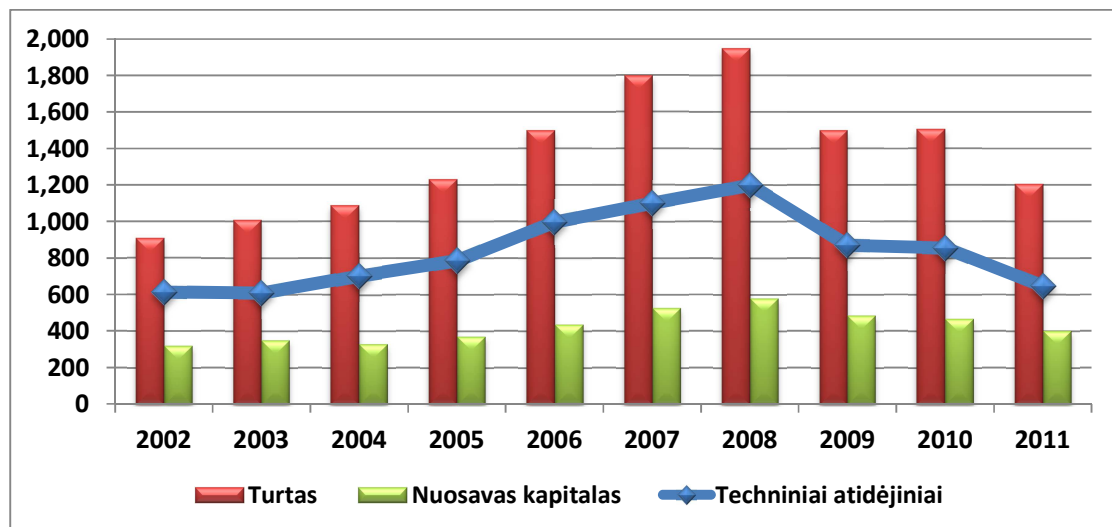
Kaip matyti iš 13 pav., draudimo rinkos išsiplėtimo rodiklis turi augimo tendą ir per dešimtmetį padidėjo nuo 1 iki 1,6. Kitaip tariant, 2002 m. vienam Lietuvos gyventojui vidutiniškai tekdavo viena ne gyvybės draudimo sutartis, o pernai – jau 1,6 sutarties. Pirmiausia tai įtakojo, jog pasirašytų sutarčių skaičius išaugo nuo 3,5 iki 4,8 mln. Lt. Antra, per dešimt metų gyventojų Lietuvoje sumažėjo beveik 13 % - nuo 3,47 mln. Iki 3,03 mln. Tokie duomenys atskleidžia, jog ne gyvybės draudimo sektoriuje pasirašoma vis daugiau sutarčių, t.y. draudimas iš esmės populiarėja. Vis dėlto, šiame rodiklyje neatsispindi draudimo įmokų dydis bei tai, kurią dalį šių sutarčių pasirašo įvairūs juridiniai asmenys, kurių dinamika nebūtinai turi koreliuoti su gyventojų skaičiumi.

Koncentracija. Trijų didžiausių draudimo įmonių užimamos rinkos dalies pagal pasirašytas įmokas suma pavaizduota 13 pav. Matyti, kad Lietuvoje koncentracija šiuo laikotarpiu išliko didelė. Per praėjusius dešimt metų ji svyravo 54-64 % intervale ir vyravo nežymus mažėjimo trendas. Pasak DPK (2006), ES šalyse (ypač mažesnėse) draudimo rinkos paprastai pasižymi didele koncentracija. 2002-2004 m. koncentracija kryptingai mažėjo ir 2004 m. pasiekė 54 %. Tačiau 2005 m. rodiklis vėl šoktelėjo į 2002 m. lygį ir siekė 64 %, kadangi net penkios iš devynių ne gyvybės draudimo kompanijų padidino savo užimamos rinkos dalį. Labiausiai tam įtakos turėjo didžiausią portfelio dalį užimančio TPVCA draudimo koncentracijos išaugimas nuo 51 iki 61 %. 2007-2008 m. sparčiai kylanti ekonomika leido trims didžiausiems draudikams išlaikyti bendrą 62 % rinkos dalį, tačiau 2009 m. dėl ekonominės krizės smunkanti draudimo paklausa, anot DPK (2010), privertė įmones aršiai konkuruoti

dėl klientų, tad norėdamos išsaugoti užimamos rinkos dalį jos pasiūlė draudėjams naujų, mažiau kompleksinių bei besitraukiančios rinkos sąlygas labiau atitinkančių produktų. Vis dėlto, išaugus konkurencijai tai atsiliepė koncentracijos sumažėjimu iki 58 %. Pernai metais draudikai ėmė leistis į dar didesnius kompromisus su klientais, ypač nekomercinio draudimo sektoriuje, kuris labiausiai smuko per krizę. Jie ėmėsi tokių priemonių kaip kainų mažinimas, lankstesnių sąlygų siūlymas, nors tai ir neigiamai atsiliepė draudikų nuostolingumui.

Draudimo rinkos finansinių rodiklių analizė

Pirmiausia apžvelgiami absoliutūs draudikų finansinę būklę atspindintys rodikliai. Agreguota Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių turto, nuosavo kapitalo bei techninių atidėjinių dinamika 2002-2011 m. pavaizduota 14 paveiksle.



Šaltinis: sudaryta pagal DPK, 2006, 2007, 2008, 2009, 2011, 2012.

14 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių techninių atidėjinių (neišskaičius perdraudikų dalies), turto ir nuosavo kapitalo dinamika Lietuvoje 2002-2011 m. (mln. Lt)

Turtas. Iš 14 pav. matyti, jog 2003-2005 m. ne gyvybės draudikų turtas padidėjo 8-13 %, t.y. kiek sparčiau nei visa šalies ekonomika. 2006 bei 2007 m. draudimo įmonių turtas augo atitinkamai 22 ir 20 %. Daugiausia tai nulemta investicijų, ypač į VVP, spartaus didėjimo. 2008 m. dėl artėjančios finansų krizės turto augimas sumažėjo iki 8 %, o 2009 m. draudikų turtas jau smuko net 23 %. Pasak DPK (2010), viena iš pagrindinių to priežasčių - mažėjantis įmonių skaičius dėl susijungimų bei įmonių reorganizavimo į kitos ES valstybės narės draudimo kompanijos filialą. Iš agreguoto balanso matyti, jog daugiausia turto mažėjimą nulėmė nukritusi pastatų vertė bei kitas nekilnojamasis turtas. 16 % sumažėjo VP vertė, beveik perpus – indėlių kredito įstaigose. Taip pat dėl ekonominės krizės ir suprastėjusio draudėjų mokumo net 52 % sumažėjo gautinos sumos. Apie 30 % sumenko materialaus

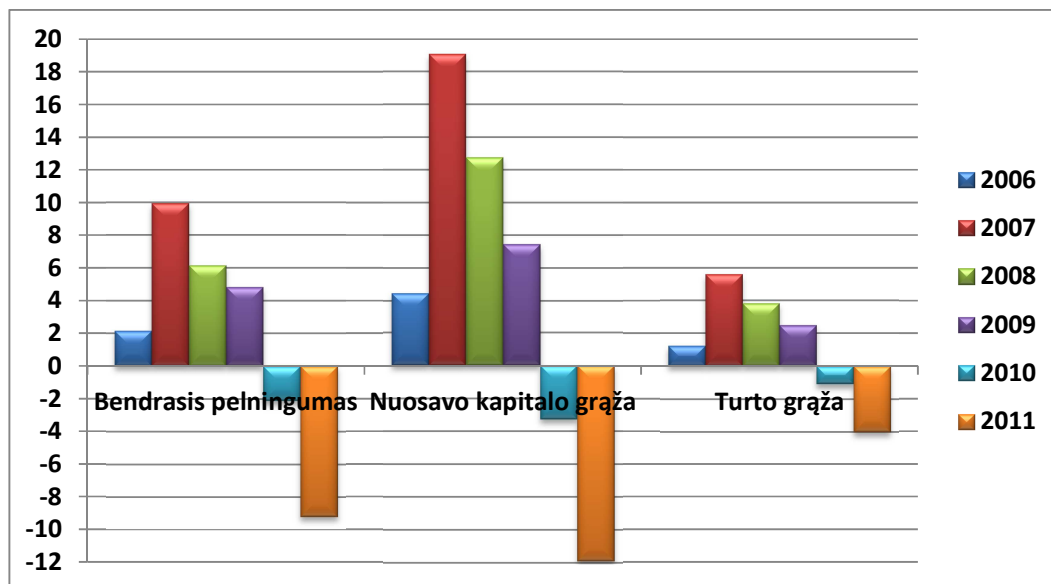
turto bei pinigų sąskaitoje ir kasoje. Užpėnai draudikų turto vertė beveik nesikeitė, o praėjusiais metais smuko penktadaliu. Tai vėlgi labiausiai nulemta 22 % sumažėjusių investicijų: smuko investicijos į akcijas, VVP bei kitų ūkio subjektų VP, net 60 % sumažėjo indėlių kredito įstaigose.

Nuosavas kapitalas. Šis rodiklis iš esmės parodo, kokia įmonės turto dalis finansuojama nuosavomis lėšomis. Kaip matyti iš 14 paveikslo, 2002-2005 m. reikšmingų pokyčių neįvyko, o 2006-2007 m., dėl itin sparčiai augančios draudimo rinkos bei jos pelningumo, nuosavo kapitalo augimas siekė atitinkamai 18 ir 21 %. 2008 m. šis rodiklis augo dar 10 %, tačiau 2009-2011 m. traukėsi atitinkamai 16, 4 bei 14 %. 2009 m. tai sąlygojo vienos iš draudimo įmonių akcininkų sprendimas sumažinti įstatinį kapitalą bei mažėjantis ne gyvybės draudikų skaičius Lietuvoje (DPK, 2010). Taigi agreguotas įstatinis kapitalas sumažėjo net 37 %, rezervai – 41 %. 2009 m. daugiau nei perpus (54 %) sumažėjo ataskaitinių metų nepaskirstytasis pelnas. Nuosavo kapitalo susitraukimą švelnino 40 % išaugęs ankstesnių laikotarpių nepaskirstytasis pelnas. DPK (2011) duomenimis, 2010 m. net tys draudimo įmonės padidino įstatinį kapitalą (iš viso virš 93 mln. Lt), dėl ko bendras ne gyvybės draudikų įstatinis kapitalas padidėjo 42 %. Vis dėlto, 2010 m. ne gyvybės draudimo rinkai buvo nuostolingi – agreguoti nuostoliai viršijo 18 mln. Lt. Prie to prisidėjo ir beveik trečdaliu sumažėjęs ankstesnių ataskaitinių metų nepaskirstytasis pelnas. Praėjusiais metais nuosavą kapitalą labiausiai mažino net iki beveik 48 mln. Lt padidėję ataskaitinių metų nuostoliai.

Techniniai atidėjiniai. Iš absoliučių finansinių rodiklių tikslinga apžvelgti ir draudimo įmonių techninius atidėjinius bei jų dinamiką. Pagal investavimo struktūrą atidėjiniai neanalizuojami detalčiai, kadangi pagal šiuo metu ES galiojančią mokumo sistemą kiekviena valstybė teisės aktais reglamentuoja draudimo techninių atidėjinių suformavimą bei panaudojimą, tad struktūra pagal investavimą radikaliai nesikeitė.

Kaip matyti iš 14 pav., draudimo įmonių techninių atidėjinių (įskaičiuojant perdraudikų dalį) pokyčiai 2002-2011 m. buvo panašūs į turto. 2002-2008 m. sparčiai plėtojantis mūsų šalies ūkiui bei ne gyvybės draudimo rinkai augo įsipareigojimai pagal draudimo sutartis. Taigi techniniai atidėjiniai svyravo nuo 60 iki 68 % nuo disponuojamo turto dalies ir turėjo augimo tendenciją. 2009, sudėtingiausiais ekonominės krizės metais, dėl besitraukančios ne gyvybės draudimo rinkos, techniniai atidėjiniai susitraukė net 27 % (iki 869 mln. Lt). Tą labiausiai paveikė 38 % smukęs PĮTA, kuriam didžiausią įtaką daro pasirašytų įmokų svyravimai (tais metais sumažėjo 30 % - žr. 10 pav.). Kitąmet techniniai atidėjiniai dar šiek tiek susitraukė (iki 855 mln. Lt), ką nulėmė 5 % mažesnis suformuotas PĮTA. Pėnai metais kiek netikėtai atidėjiniai vėl smuktelėjo – iki 645 mln. Lt. Tokį pokytį labiausiai nulėmė daugiau negu penktadaliu mažesnis suformuotas NITA, kuris parodo visus galimus išmokėjimus, įskaitant sureguliuoti žaloms skirtas sumas. 11 % susitraukė ne gyvybės draudimo rinkos PĮTA. Kai kurie kiti suformuoti rezervai, nors ir kito gana smarkiai, dėl savo mažo lyginamojo svorio didelės įtakos suformuotų rezervų dydžiui pėnai nedarė.

Bendrasis pelningumas. Jis parodo, kiek bendrojo pelno tenka vienam pardavimų litui. Bendrojo pelningumo, turto bei nuosavo kapitalo gražos rodikliai 2006-2011 m. pavaizduoti 15 pav.



Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta pagal DPK, 2011, 2012.

15 pav. Agreguoti ne gyvybės draudikų bendrojo pelningumo, nuosavo kapitalo bei turto gražos rodikliai 2006-2011 m.

Iš 15 pav. matyti, jog bendrasis pelningumas per 2006-2011 m. svyravo nuo 9,2 % patiriamų nuostolių iki 10 % gauto pelno. 2007 m. pasiektą 10 % pelningumą nulėmė net 5 kartus didesnis pelnas (83 mln. Lt) nei prieš metus. Remiantis DPK (2008), net 44 % draudimo veiklos pelno įtakojo NSITA, kurį įpareigota iki 2009 m. panaikinti visose, išskyrus kredito, draudimo grupėse, sumažinimas. 2008 m. draudikai uždirbo jau 38 % mažiau bendrojo pelno palyginti su ankstesniais metais. Teigiamai pelningumo rodiklį paveikė dar 35 % sumažintas NSITA, o neigiamai – 8,3 mln. Lt nuostolis iš investicinės veiklos. Bendrasis šių metų pelningumas – 6,2 %. 2009 m. pasirašytų įmokų buvo 30 % mažiau, o išmokų 10 % daugiau, tad nestebina faktas, jog draudimo veikla buvo nuostolinga. Vis dėlto, sektorius sugebėjo pasiekti 4,8 % bendrąjį pelningumą. Tai nulemta NSITA mažinimo 18,7 mln. Lt per metus bei sėkmingos investicinės veiklos, iš kurios uždirbta 72,7 mln. Lt pelno. Ekonominės krizės užklupti draudikai 2009-2010 m. taip pat ėmėsi administracinių sąnaudų mažinimo. 2010 m. parodė, jog draudikų finansinės būklės pablogėjimas krizės metu atsispindi vėlesniuose laikotarpiuose – nutrūkus naujų sutarčių sudarymo srautui kurį laiką dar buvo gaunamos pajamos iš anksčiau sudarytų sutarčių, o susitraukusi draudimo rinka suteikė draudikams lankstumo per techninių atidėjinių mažinimą, leidusi atlaisvinti lėšas patiriamų sąnaudų padengimui (DPK, 2011). Taigi užpernai buvo patirtas 18 mln. Lt nuostolis, o bendrasis pelningumas tapo neigiamas (-2,1 %). Draudimo veiklos nuostolis išaugo 2,7 karto – iki 68 mln. Lt. Tai nulemta dar 5 % pagal pasirašytas

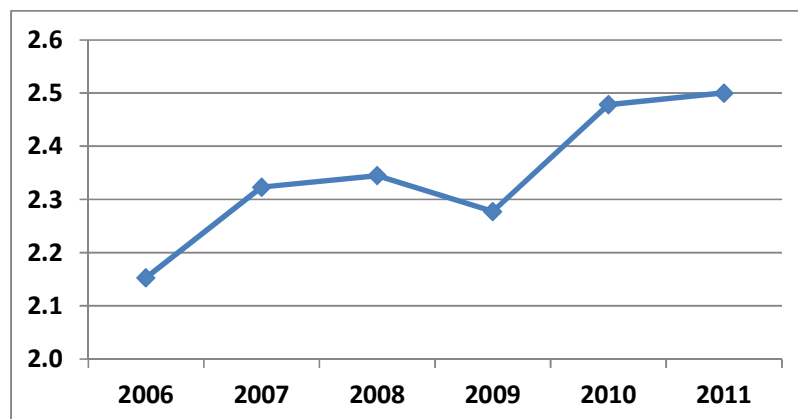
įmokas susitraukusio sektoriaus. Nuostoliams dengti skirti rezervai jau buvo išnaudoti iki 2009 m. pabaigos, tad tai neleido amortizuoti patiriamo nuostolio. Investicinėje veikloje draudimo įmonėms pavyko pasiekti 50 mln. Lt pelno, tačiau to neužteko padengti susidariusių nuostolių. Pernai draudikų patirtas bendras nuostolis siekė beveik 48 mln. Lt. Tai sąlygojo, kaip minėta, draudimo ekonomikos ciklo atsilikimas nuo visos šalies ūkio. Taigi nors 2011 m. draudimo rinka jau augo ir atsigaujančios rinkos draudimo veiklos nuostoliai sumažėjo iki 38 mln. Lt (44 %), investicinės veiklos rezultatas susitraukė net 5,4 karto, kas nulėmė ir neigiamą bendrojo pelningumo rodiklio reikšmę (-9,2 %).

Nuosavo kapitalo graža. Šio rodiklio dinamika 2006-2011 m. pavaizduota 15 paveiksle. 2007 m. ne gyvybės draudikams uždirbus net 5 kartus daugiau pelno nuosavo kapitalo gražos rodiklis tapo geras ir sudarė 19,1 %. 2008 m. sumažėjus pelnui atitinkamai susitraukė ir šis rodiklis – iki 12,8 %. 2009 m. dėl sumažėjusio įstatinio kapitalo, atitinkamai susitraukė ir nuosavas kapitalas. Tačiau daugiau nei dukart mažiau uždirbto pelno nulėmė kapitalo gražos sumažėjimą iki 7,5 %, t.y. nepatenkinamos ribos. Užpernai nuosavas kapitalas dar šiek tiek sumažėjo, o pelną pakeitė nuostolis, tad gražos rodiklis tapo neigiamas (-3,3 %). 2011 m. dėl didelio patirto nuostolio kapitalo pelningumo rodiklis dar labiau suprastėjo ir siekė -11,9 %.

Turto graža. Šis rodiklis, parodantis kaip efektyviai naudojamas turtas, taip pat parodytas 15 paveiksle. 2007 m., dėl tos pačios priežasties kaip ir bendrasis bei kapitalo pelningumas, t.y. net 5 kartus išaugusio pelno, turto gražos rodiklis buvo didžiausias per visą 2006-2011 m. laikotarpį – 5,6 %. Vis dėlto, net ir tokia šio rodiklio reikšmė laikoma nepatenkinama. 2008 m. draudikų turtas išaugo, o pelnas sumažėjo, kas nulėmė 3,8 % turto gražos rodiklį. Dar po metų turtas susitraukė kone ketvirtadaliu, tačiau pelnui ir toliau sparčiai mažėjant, ypač dėl augančių nuostolingumo rodiklių (sudėtinis sąnaudų rodiklis siekė 103,4 % – DPK, 2010) turto graža nukrito iki 2,5 %. 2010 m. turto vertė išliko tokia pat, tačiau pelną pakeitė 18 mln. Lt nuostolis. Be to, sudėtinis sąnaudų rodiklis pablogėjo iki 108,6 % (DPK, 2011). Taigi, savaime suprantama, turto graža tapo neigiama ir sudarė -1,1 %. Pernai metais turtas sumažėjo dar penktadaliu, o nuostolis išaugo 2,7 karto, kas nulėmė blogiausią turto gražos rodiklį per visą 2006-2011 m. laikotarpį (-4 %).

Apibendrinant bendrojo, nuosavo kapitalo bei turto pelningumo rodiklius galima teigti, jog jie 2006-2011 m. kito panašiomis tendencijomis. 2007-2009 m. šie rodikliai atrodė visai neblogai, tačiau tai didele dalimi buvo įtakota nutarimo, pagal kurį per šiuos metus reikėjo palaiapsniui panaikinti NSITA, kas atlaisvino dalį draudikų lėšų bei mažino sąnaudas. Kita priežastis – draudimo ekonominio ciklo vėlavimas nuo šalies ekonomikos tendencijų. Tai matyti ir žvelgiant į 2010-2011 m., kai visi minėti rodikliai tapo neigiami, kadangi prieš tai buvusį pelną keitė didžiulis nuostolis iš draudimo veiklos ir gelbėjo tik pelninga investicinė veikla. Taigi tikėtina, jog 2012 m. bendrojo, kapitalo bei turto pelningumai turėtų išaugti, kadangi pernai ne gyvybės draudimo rinka jau demonstravo atsigavimą ir augimą.

Mokumas – vienas iš svarbiausių draudikų finansinio stabilumo bei patikimumo rodiklių. Šis rodiklis apskaičiuojamas pagal DPK išleistų nutarimų metodiką turimą mokumo atsargą dalinant iš būtiniosios. Lietuvos ne gyvybės draudikų mokumo koeficientas parodytas 16 pav.



Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta remiantis DPK, 2004, 2009, 2011, 2012.

16 pav. Agreguotas ne gyvybės draudimo rinkos mokumo koeficientas 2006-2011 m.

Iš 16 paveikslo galima matyti, jog ne gyvybės draudikų agreguotas mokumo koeficientas per pastaruosius 6 metus svyravo 2,2-2,5 intervale ir, nepaisant ekonominės krizės, turi augimo tendenciją. 2006-2008 m. mokumo rodiklį palaikė aukštas nuosavo kapitalo lygis, didinantis turimą mokumo atsargą. 2009 m. koeficientui tik nežymiai nukristi leido besitraukianti draudimo rinka, kas mažina būtinąją mokumo atsargą bei gana žemas nematerialiojo turto, mažinančio turimą atsargą, dydis. 2010 ir 2011 m. įmonės padidino programinės įrangos dalį (t.y. nematerialusis turtas), tačiau iš esmės mokumo rodiklis padidėjo mažėjant draudimo veiklos apimčiai.

Mokumo koeficientas visą 2006-2011 m. laikotarpį viršijo 2. Taigi rodiklis daugiau nei dukart viršijo minimalų leistiną, o draudimo rinką galima vertinti kaip stabilią. Šio rodiklio dinamika byloja apie didėjančią ne gyvybės draudimo sektoriaus finansinį stabilumą ir rodo, kad draudikai, nepaisant šalį sukrėtusios ekonominės krizės, turi pakankamai kapitalo atsargų bei jas efektyviai valdo, taip užtikrindami tinkamą su draudimo sutartimis susijusių įsipareigojimų vykdymą.

Apibendrinant situaciją, galima konstatuoti, jog mūsų šalies ne gyvybės draudimo sektorius išlaikė dominuojančią padėtį gyvybės draudimo rinkos atžvilgiu. Po itin spartaus augimo ekonomikos pakilimo laikotarpiu 2009 m. ypač skaudžiai sudavė šiam sektoriui ir jis susitraukė net 30 %. 2010 m. rinka atlaikiusi krizę stabilizavosi ir pradėjo vėl augti. Vertėtų pažymėti, jog ne gyvybės draudimo sektorius netgi padėjo absorbuoti dalį neigiamų krizės padarinių kitoms šalies ūkio šakoms per komercinio draudimo produktus. Draudikai krizės metu išliko mokūs ir vykdė visus su draudimo sutartimis susijusius įsipareigojimus, kas byloja apie sektoriaus stabilumą, pakankamą kapitalo atsargų

kiekį bei jų efektyvų valdymą. Sušvelninti krizės padarinius draudikams padėjo tai, jog net ir sumažėjus naujai sudaromoms sutartims pajamos buvo uždirbamos iš sudarytų anksčiau. Kitas veiksnys – dėl susitraukusios draudimo rinkos sumažėję techniniai atidėjiniai, leidę atlaisvinti dalį lėšų, taip pat palaipsniui 2007-2009 m. vykdytas NSITA panaikinimas. Sumažinti nuostolius krizės metu draudimo įmonėms padėjo ir pakankamai sėkminga investicinė veikla.

Nors nuo 2010 m. šis sektorius ir vėl ėmė augti, netiesioginiai draudimo rinkos išsivystymo rodikliai byloja apie tai, jog mūsų šalies ne gyvybės draudimo rinka smarkiai atsilieka ne tik pasaulio, bet ir VRE regiono kontekste. Taigi rinka turi didelį plėtros potencialą ir palaipsniui turėtų bent jau priartėti prie VRE regiono vidurkio.

3.2. PEST analizė

Remiantis apžvelgta literatūra bei 1 lentelėje nurodytais klausimais toliau darbe apžvelgiami politiniai bei teisiniai, ekonominiai, socialiniai bei kultūriniai, technologiniai veiksniai, sąlygojantys ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrą Lietuvoje.

Politinė ir teisinė aplinka. Lietuvos politinė aplinka yra gana nestabili. Per 22 nepriklausomybės metus kone po kiekvienų rinkimų keitėsi politinės jėgos – dešinėsios partijos, kurios orientuojasi į kapitalo politiką, vyriausybėje keitė kairiąsias, besiorientuojančias į socialinę politiką, ir atvirkščiai. Istorija parodė, jog besikeičiančios valdančiosios partijos dažnai gana radikalčiai keitė prieš tai buvusios vyriausybės mokesčių politiką, likviduodavo ir keisdavo kitais valstybei strategiškai svarbius projektus (pvz. energetikos srityje). Prieš artėjančius rinkimus nevengta populistinių, tačiau šalies ekonomikai nenaudingų sprendimų (pensijų, MMA didinimas, ir pan.). Deja, situacija artimiausiu metu greičiausiai nesikeis: labiausiai tikėtina, jog naują vyriausybę formuosiančios kairiosios partijos imsis tokių veiksmų, kaip MMA didinimas ar progresinės mokesčių sistemos, apie kurią nepalankiai atsiliepia verslas, įvedimas. Finansų ministerijos skaičiavimais (2012), MMA padidinimas iki 1000 Lt iš valstybės biudžeto pareikalautų papildomai 223,3 mln. Lt lėšų. Magistranto nuomone, tokie sprendimai gali neigiamai atsiliiepti šalies verslui bei paskatinti nedarbo augimą. Mažiausias pajamas gaunantys gyventojai ne gyvybės draudimo sektoriuje sudaro tik nežymią dalį, kadangi didžiąją dalį savo pajamų jie išleidžia būtiniausioms prekėms. Taigi tokios politikos netiesioginė pasekmė gali būti lėčiau augantis šalies turtas, kuris yra potencialus draudimo objektas. Kita vertus, mažinant socialinę atskirtį gali padaugėti besidraudžiančių asmenų mažesnes pajamas gaunančiuose sluoksniuose.

Pastaraisiais metais atsakingai vykdoma viešųjų finansų politika padėjo Lietuvai susigrąžinti finansų rinkų pasitikėjimą (Lund, 2012). 2009 m. biudžeto deficitas siekė 9,4 % BVP, tad mažėjo Lietuvos skolinimosi reitingai, brango skolinimasis kapitalo rinkose. Taigi mokesčiai buvo didinami,

išlaidos mažinamos, kas darė įtaką visam šalies ūkiui, taigi ir draudimo, susitraukimui. Vis dėlto, ekspertų vertinimu, nors esama vyriausybės ir vykdomą palankią užsienio investuotojams politiką, dėl nestabilios politinės padėties, t.y. galimybės, jog politika stipriai keisis po rinkimų, Lietuva išlieka nepatraukli užsienio investuotojams (Rudzkis, 2010, cit. pagal VE.lt). Taigi nestabili politinė padėtis, remiantis anksčiau aptartų autorių tyrimais, yra veiksnys, galintis neigiamai paveikti ne gyvybės draudimo rinkos augimą

Kalbant apie draudimo rinkos reguliavimą, pažymėtina tai, jog nuo 2012 m. sausio 1 d. buvo likviduota DPK, o jos atliekamos priežiūros funkcijos perduotos LB siekiant, efektyvinti valstybės biudžeto lėšų panaudojimą bei tai, jog priimti įstatymai užtikrintų vienodą finansų rinkos dalyvių priežiūrą bei visos finansų sistemos stabilumą.

Draudimo veiklą reglamentuojantys teisės aktai Lietuvoje per pastaruosius keliolika metų buvo sparčiai tobulinami. Pirmiausia, nuolat atnaujinamas svarbiausias draudimo veiklą Lietuvoje reglamentuojantis Draudimo įstatymas. Siekiant harmonizuoti mokumo sistemą Europos mastu, naujausia jo redakcija priimta 2012 m. spalio 16 d. Kaip teigia EK, iki tol galiojusi sistema Mokumas I apėmė tik draudimo rizikos vertinimą, tuo tarpu visiškai įsigaliojus Mokumas II sistemai, vertinama platesnė rizika. Taigi naujai priimtas įstatymas leis sustiprinti draudikų mokumo reikalavimus pagal ES direktyvą Mokumas II bei taps dar stipresniu vartotojų finansinių interesų apsaugos garantu, užtikrins draudimo rinkos stabilumą ir augimą. Įstatymu nustatyti griežtesni finansiniai ir atskleidimo reikalavimai draudimo įmonėms, siekiant aiškiai reglamentuoti skaidrumo principus, vartotojai turės galimybę viešai matyti visą draudiko finansinę būklę. 2014 m. draudimo įstatymas vėl bus koreguojamas. LDA tvirtinimu, Dėl kintančios finansų rinkos reikia pasitelkti naujausius rizikos vertinimo principus, tad įsigaliojus naujam įstatymui mokumo reikalavimai turės atitikti ekonominį kapitalą, taip mažinant draudimo kompanijos bankroto per vienerius metus tikimybę iki 0,5 %. Vis dėlto, Draudimo įstatymas bei DPK nutarimas „Dėl draudimo įmonės draudimo techninių atidėjinių padengimo turtu taisyklių patvirtinimo“ gana griežtai reglamentuoja draudikų kapitalo investavimo galimybes. Tai naudinga tuo, jog apribojant riziką didėja draudikų finansinis stabilumas, tačiau finansinės laisvės apribojimas atima galimybę uždirbti daugiau pelno.

TPVCA, tam tikrų profesijų (pvz. advokatų, antstolių, notarų) bei tam tikrą veiklą vykdančių įmonių (pvz. audito, sveikatos priežiūros įstaigų) civilinės atsakomybės draudimai yra privalomi. Jie draudikams naudingi tuo, jog užtikrina pastovias ir stabilias pajamas. Tą įrodo ir statistika – nuo pat atsiradimo pradžios ne gyvybės draudime iš TPVCA būdavo surenkama daugiausia įmokų, o pernai TPVCA įmokų pasirašyta už 390 mln. Lt, kas sudaro kiek daugiau negu trečdalį visų įmokų. Kitų privalomųjų draudimų lyginamasis svoris gerokai mažesnis ir reikšmingos dalies nesudaro.

Kitas draudimo veiklą mūsų šalyje reglamentuojantis įstatymas – Civilinis kodeksas. Jis ne tik nustato bendrus klausimus, susijusius su sutartimis bei reguliuoja draudimo santykius (šeštasis

skirsnis), tačiau ir užtikrina tinkamą nuosavybės teisių apsaugą (ketvirtasis skirsnis), kas, anot kai kurių anksčiau minėtų mokslininkų teigimu, skatina įsigyti daugiau turto bei jį drausti.

Apibendrinant politinius bei teisinius veiksnius derėtų pabrėžti, jog politinė aplinka Lietuvoje jau daug metų yra nestabili, taigi nepalanki ne gyvybės draudimo sektoriaus vystymuisi. Teisinė aplinka gana palanki, tad skatina draudimo verslo plėtrą.

Ekonominė aplinka. Ekonominė krizė 2009 m. patvirtino anksčiau paminėtų mokslininkų teiginius, jog ne gyvybės draudimo rinkos ir BVP dinamika panaši: smunkant šalies ūkiui, smarkiai susitraukė ir draudimo sektorius. Tiesa, pastebima, jog ne gyvybės draudimo rinkos ekonominis ciklas šiek tiek atsilieka nuo visos šalies ūkio tendencijų. 2010 m. Lietuvos BVP jau šiek tiek augo, o pernai padidėjo net 5,9 % (palyginamosiomis kainomis). Tiesa, 2012 m. per pirmus tris ketvirčius BVP augimas, veikiamas sumažėjusios užsienio ir vidaus paklausos plėtros sulėtėjo iki 3,5 %, kartu atspindėdamas ekonominę krizę ES (2011 m. visoje ES fiksuotas 0,3 % BVP smukimas). LB (2012) teigia, jog išorinė aplinka neigiamai paveiks šalies eksportą, kuris turi daug įtakos BVP dinamikai. Taigi LB prognozuoja BVP augimą 3 % 2012 m. bei 3,4 % 2013 m. BVP, tenkantis vienam gyventojui ir atskleidžiantis šalies produktyvumą smuko 2009 m., tačiau pastaraisiais metais jau rodė augimą: užpernai – 3,5 %, pernai – 8,1 %. Per šių metų I-III ketv. rodiklis paaugo dar 6,7 %. Remiantis Eurostat duomenimis, Lietuvos padėtis Europos kontekste gerėja: dar 2009 m. mūsų šalies BVP vienam gyventojui (vertinant pagal perkamosios galios paritetą) siekė tik 55 % visų ES valstybių vidurkio, o pernai šis rodiklis siekė jau 62 %. Tokia statistika yra geras ženklas draudimo rinkai.

Užimtumo statistika pastaraisiais metais taip pat gerėjo. 2010 m. Lietuvoje buvęs 17,8 % nedarbas pernai sumažėjo iki 15,4 %, o šiemet II ketv. jau besiekė 13,3 %. Gerėjanti padėtis darbo rinkoje yra draudimo sektoriaus augimo akstinas.

Žvelgiant į vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dinamiką, ekonomikos atsigavimo dar nematyti. Nors pernai bruto darbo užmokestis jau augo 2,9 %, nuo 2009 m. realusis darbo užmokestis mažėjo atitinkamai 8,2, 4,3 ir 1,3 %, o šiemet I pusm. – dar 0,7 %. Tai nulemta spartesnio negu atlyginimai infliacijos augimo. Vis dėlto, 2012-2013 m. prognozuojamas infliacijos lėtėjimas bei spartesnė bruto darbo užmokesčio dinamika. Naujoji vyriausybė taip pat ketina minimalią algą nuo 2013 m. pakelti nuo 850 iki 1000 Lt. Remiantis SD duomenimis minimalią algą privačiame sektoriuje šiemet gauna 25,6 % dirbančių asmenų, tad disponuojamosios pajamos artimiausioje ateityje turėtų gana ženkliai padidėti ir teigiamai paveikti draudimo verslą.

Vidutinė metinė infliacija 2011 m. siekė 4,1 %, taip mažindama gyventojų realiąsias disponuojamas pajamas. Vis dėlto, šiemet mažėjant pasaulinėms kainoms, lėčiau augant maisto kainoms infliacija lėtėja. Taigi šiemet LB prognozuoja 2,9 %, o kitąmet – 2,4 % infliaciją. Lėtėjantis kainų kilimas turėtų teigiamai paveikti disponuojamas pajamas, o tai teigiamas signalas ne gyvybės draudimo sektoriui.

Žvelgiant į palūkanų normos dinamiką, matyti, jog LB, kaip ir kiti įvairūs pasaulio centriniai bankai, vykdo skatinančią politiką ir palūkanų normas laiko labai žemas – 2012 m. lapkričio 9 d. 6 mėn. VILIBOR siekė rekordines žemumas – 0,97 %. Tą pačią dieną nė vieno komercinio banko siūlomos palūkanų normos už terminuotąjį indėlį nesiekė 3 %. Palūkanų normos dinamika ne gyvybės draudimo sektoriuje pasireiškia dvejopai. Viena vertus, žemos palūkanų normos, ypač žemesnės negu infliacija, skatina vartojimą, o tuo pačiu tiesiogiai ir netiesiogiai (per kitas ūkio šakas) didina draudimo produktų paklausą bei pigina skolinimąsi patiems draudikams. Kita vertus, dėl apribotos investavimo laisvės draudikai esant žemoms palūkanų normoms draudikai praranda galimybę daugiau uždirbti investuojant techninius atidėjinius, tuo pačiu apribojama galimybė investavimo rezultatų sąskaita sumažinti draudimo produktų kainą. Vis dėlto, pirmasis veiksnys nusveria antrąjį ir žema palūkanų norma laikytina palankiu veiksniu ne gyvybės draudimo rinkai.

Tiesioginių užsienio investicijų apimtis po smukimo 2008 m. užpernai jau augo 9 %, o pernai – 9,9 %, taip viršydamos 2007 m. lygį. Šiomet taip pat fiksuotas augimas, nors ne toks žymus. Vis dėlto, ekspertų vertinimu (DNB, 2012), investicijų kiekis Lietuvoje atsilieka nuo VRE šalių ir norint išlikti konkurencingai mūsų šaliai reikia mažinti šį atotrūkį ne tik sutelkiant pastangas į išorę, bet ir mažinant biurokratinę kliūtis verslui bei kovojant su korupcija savivaldybių lygmenyje.

Kitas svarbus ekonominis faktorius, veikiantis ne gyvybės draudimo rinką, anot kai kurių anksčiau paminėtų autorių, yra naujai užregistruotų transporto priemonių skaičius šalyje. Statistika rodo, jog jau daugelį metų TPVCA bei kasko draudimo pasirašytų įmokų dalis svyruoja nuo 57 iki 66 %. 2010 m. šis rodiklis siekė 59 %, pernai – 57 %, o šių metų III ketv. vėl padidėjo iki 59 % nuo visų pasirašytų įmokų. Tokie skaičiai byloja apie transporto priemonių skaičiaus augimo teigiamą įtaką ne gyvybės draudimo sektoriui. SD duomenimis, naujai registruotų lengvųjų automobilių skaičius šalyje 2009 m. sumažėjo net 45 %, užpernai jau augo 4 %, o pernai – net 28,5 %. Tokios tendencijos rodo didelį ne gyvybės draudimo rinkos augimo potencialą ateityje.

Apibendrinant galima teigti, jog ekonominė aplinka Lietuvoje šiuo metu palanki ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrai: šalyje didėja BVP, našumas, o palūkanų normos, esančios rekordinėse žemumose, skatina vartojimą. Artimiausioje ateityje turėtų augti vidutinis darbo užmokestis, mažėti infliacija bei nedarbas. Didėja TUI bei naujai užregistruotų lengvųjų automobilių skaičius šalyje. Taigi iš esmės visi svarbiausi šalies makroekonominiai rodikliai, taip pat draudimo rinkai didelę įtaką turinčių lengvųjų automobilių dinamika keičiasi ne gyvybės draudimo sektoriui naudinga linkme.

Socialinė ir kultūrinė aplinka. Vienas svarbiausių socialinę aplinką apibūdinančių rodiklių – šalies demografinės padėties dinamika. Deja, ši statistika Lietuvoje nepalanki: dar nuo 1992 m. Lietuvos gyventojų skaičius ėmė mažėti ir per 20 m. išvis sumažėjo 19 % - iki 3007,7 tūkst. 2012 m. sausio 1 d. duomenimis. Iki įstojimo į ES gyventojų kasmetinis skaičiaus mažėjimas buvo santykinai nedidelis ir neviršijo 1 % per metus. Situacija pasikeitė 2004 m., kai Lietuva įstojo į ES: išaugusi

emigracija lėmė tai, kad pernai užfiksuotas žymiausias gyventojų skaičiaus sumažėjimas per visus metus – 2,7 %. Europos migracijos tinklo duomenimis (2011), pagrindinės emigracijos priežastys yra aukštas nedarbo lygis bei didesni atlyginimai, išvystytas lietuvių bendruomenių tinklas tikslo šalyse. VRE regione tendencijos panašios: Bulgarijoje, Latvijoje, Vengrijoje, Rumunijoje taip pat vyrauja gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija, Čekijoje bei Lenkijoje gyventojų truputėlį daugėja, tuo tarpu Estijoje, Slovėnijoje bei Slovakijoje gyventojų skaičius nuo 2001 m. ženkliai nepakito. Tokia statistika nepalanki mūsų šalies ne gyvybės draudimo plėtrai.

Gyventojų mažėjimo tendenciją šiek tiek švelnina vidutinės gyvenimo trukmės augimas: per pastaruosius dešimt metų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje pailgėjo 2,1 m. ir pernai sudarė 73,89 m. Verta pažymėti, jog gimstamumas šalyje yra gana didelis, lyginant su duomenimis fiksuotais prieš dešimtmetį. 2008-2011 m. 1000 gyventojų teko 10,5-11 gimusiųjų. Deja, to nepakanka kompensuoti gyventojų praradimą, tad gyventojų skaičius ir toliau mažėja.

Kitas svarbus socialinis rodiklis – pajamų pasiskirstymas. Šį rodiklį apibrėžia pajamų nelygybė – tai skirtumai tarp individų gaunamų pajamų ekonomikoje (Skučienė, 2008). Vienas populiariausių pajamų nelygybę atspindinčių rodiklių – Džini koeficientas, parodantis, kiek skiriasi realus pajamų pasiskirstymas tarp gyventojų nuo atvejo, kai kiekvienas gauna vienodas pajamas. Šis indeksas mūsų šalyje 2009 m. sudarė 35,5 % (Latvijoje – 37,4 %, Estijoje – 31,4 %), taigi atsiliekame nuo ES vidurkio (30,6 % 2008 m.). Anot Skučienės (2008), nuo 1996 iki 2006 m. 10 % didžiausias pajamas gaunančių gyventojų gaunamų pajamų dalis padidėjo nuo 26,2 iki 29,4 %. Taigi, socialinė atskirtis tarp turtingiausių ir vargingiausių gyventojų didėja. Ilgametė patirtis rodo, jog šalyse, kur atskirtis mažesnė, šalies ūkis, taigi ir draudimo sektorius, vystosi sparčiau (pvz. 2009 m. Austrijoje Džini koeficientas siekė 25,7 %, Suomijoje – 25,9%).

Kalbant apie vartojimo struktūrą, didžiausią dalį pajamų namų ūkiai išleidžia maistui bei nealkoholiniams gėrimams, tačiau reikėtų pasidžiaugti jog tam skiriama dalis nuo 23,8 % 2007 m. sumažėjo iki 23,3 % (SD duomenimis). Išaugo būsto išlaidų dalis – nuo 12,3 iki 15,9 % bei alkoholiui ir tabakui išleidžiama dalis – 6,3 iki 8,1 %, ką labiausiai įtakojo didėjantys akcizo mokesčiai. Švietimui skiriamų išlaidų dalis padidėjo nuo 1,1 iki 1,3 %. Galima pasidžiaugti ir kitais teigiamais pokyčiais: aprangos bei avalynės išlaidų dalis sumenko nuo 9,1 iki 6,6 %, o sveikatai – padidėjo nuo 4 iki 4,9 %. Transportui išleidžiamų lėšų dalis 2007-2011 m. laikotarpiu sumažėjo nuo 16,5 iki 14,5 %. Kadangi statistika rodo, jog transporto priemonių šalyje daugėja, tokie skaičiai atskleidžia, jog transporto išlaidos mažėja. Toks pokytis palankus ne gyvybės draudimui, kadangi tai gali skatinti automobilių skaičiaus šalyje augimą.

Žvelgiant į gyventojų vertybes bei gyvenimo būdą pastebėtini ne gyvybės draudimo sektoriaus stabilumui palankūs skaičiai: pirmiausia mūsų šalyje rūpinamasi materialaus turto, o tik paskui savo sveikatos, gyvybės ar atsakomybės apsauga. Nors tai užtikrina stabilias ne gyvybės draudikų stabilias

pajamas, tai plėtrą ribojantis veiksnys. Ne gyvybės draudimo dalis, skirtingai nei didžiojoje dalyje likusio pasaulio, ne gyvybės draudimas sudaro apie du trečdalius visos draudimo rinkos (žr. 9 pav.).

Mūsų šalyje taip pat vyrauja dviejų turto rūšių kultas: turėti nuosavą automobilį bei būstą. Į Lietuvą įvežama vis daugiau transporto priemonių, šalies parkas nuolat auga, tad nestebina ir tai, jog TPVCA bei kasko draudimai kartu sudėjus užima apie 60 % ne gyvybės draudimo rinkos.

Nuosavo būsto kultas pasireiškia dar labiau: Swedbank užsakyto 2012 m. kovo mėn. Spinter atliktos apklausos duomenimis, net 96 % Lietuvos gyventojų norėtų gyventi nuosavame būste, o 88 % šiuo metu gyvena. Rodiklis smarkiai skiriasi nuo ES vidurkio: ES šalyse nuoma net 4 kartus populiarnesnė nei Lietuvoje. Mūsų šalies gyventojai yra antroje vietoje (po Rumunijos) visoje ES tarp labiausiai norinčių gyventi nuosavame būste. Nuosavo būsto poreikis turėtų teigiamai veikti turto draudimą: perkant būstą su banko paskola, privaloma būstą drausti. Deja, butų draudimo skvarba yra gana maža – 2010 m. siekė 21 % (LDA, 2011). Tą nesunkiai galima paaiškinti tuo, jog Lietuvoje net 85,3 % būsto įsigyta nuosavomis lėšomis ir tik 7,8 % - su banko paskola. ES šalyse situacija kitokia – 42,9 % būsto įsigyta nuosavomis lėšomis, o 27,9 % - su banko paskola (likusi dalis būstų nuomojama). Taigi galima daryti išvadą, jog butus žmonės dažniausiai draudžia tik privalomai perkant juos su paskola, tačiau butų draudimas iš finansinio saugumo paskatų nėra susiformavęs. Tiesa LDA duomenimis (2011), gyvenamųjų namų išdraustumas 2010 m. siekė 53 % - greičiausiai tai nulemta anksčiau buvęs privalomas namo draudimas, suformavęs įprotį draustis.

Galima pasidžiaugti, jog didėja žmonių rūpinimasis sveikata – sveikatos draudimo dalis struktūroje nuolat auga ir pernai sudarė 9,2 % (DPK, 2012), didėja namų ūkių išlaidų dalis sveikatai. Palaiapsniui kinta žmonių bei įmonių suvokimas apie civilinės atsakomybės draudimo produktus. Pvz., BCA draudimas po truputį populiarėja ir pernai sudarė 5,9 % visų pasirašytų įmokų dalies.

Švietimas – kita sritis, turinti įtakos draudimo plėtrai. Per dešimtmetį valstybės ir savivaldybių išlaidos švietimui pakito nežymiai – nuo 5,7 % BVP 2003 m. iki 5,9 % BVP 2011 m. Vis dėlto, šios išlaidos 2009 m. sudarė 6,8 % BVP, taigi per keletą metų jos sumažėjo. Išlaidos, skirtos aukštajam mokslui pernai sudarė 1 % nuo BVP – tai mažiausias rodiklis nuo 2003 m. Tai nulėmė mažėjantis studentų aukštosiose mokyklose skaičius, kadangi atitinkamai mažėja ir valstybės finansuojamų studijų studentų. Visgi tai kelia nerimą, kadangi, anot mokslininkų, išsilavinimo lygis bei finansinis išprusimas daro įtaką draudimo sektoriaus plėtrai (Kindurys, 2002, Outreville, 1996).

Apibendrinant socialinius bei kultūrinius faktorius, galima teigti, jog šie veiksniai daugiausia riboja draudimo verslo plėtrą. Teigiami faktoriai – didėjantis rūpinimasis sveikata, nežymiai tačiau šiek tiek palankia linkme besikeičianti namų ūkių vartojimo struktūra. Noras pirmiausia apdrausti materialų turtą užtikrina draudikams stabilias pajamas, tačiau riboja plėtrą. Kiti svarbiausi neigiami veiksniai – blogėjanti šalies demografinė padėtis (mažas gimstamumas, didelė emigracija), didėjanti socialinė atskirtis, mažėjantis aukštųjų mokyklų studentų skaičius, mažėjančios išlaidos švietimui.

Technologinė aplinka. Technologinės aplinkos vystymasis teigiamai veikia draudimo sektoriaus plėtrą. Siekiant kuo geriau patenkinti rinkos poreikius, sukuriama nauji ir tobulinami esami produktai (pvz. atsirado laidavimo draudimas, siūlomi kompleksiniai produktai). Antra, derėtų išskirti didžiulę kompiuterinės pažangos bei interneto įtaką draudimo augimui. Šiame amžiuje kompiuterinė technika tapo neatsiejama kiekvienos įmonės, taigi ir draudikų, darbo dalis: sukurtos draudimo poreikius atitinkančios verslo sistemos, leidžiančios efektyviau analizuoti duomenis bei apdrausti klientus. Atsirado bendros apskaitos sistemos (pvz. „Mintak Brokeris“), leidžiančios, tarkime, palyginti skirtingų draudikų siūlomų paslaugų sąlygas. Interneto dėka atsirado nauji draudimo pardavimo bei reklamos kanalai: draudikai reklamuoja internetu, taip pat atsirado galimybė apsidrausti internetu, kas turėtų itin paskatinti draudimo plėtrą, gerinti paslaugos prieinamumą. Tuo pačiu mažinami kaštai, kas leidžia draudėjams pasiūlyti patrauklesnes kainas bei efektyvinti draudimo verslą.

Su mokslo pažanga atsiranda vis daugiau brangaus turto bei technikos, kurį rizikos valdymo sumetimais norima drausti. Vystantis technologijoms žmonės ima dažniau keliauti (didėja su kelionėmis ir nelaimingais atsitikimais susijusio draudimo apimtis), daugėja transporto priemonių skaičius, didėja jų vertė, tad auga transporto priemonių draudimo apimtys.

PEST analizės apibendrinimas. Apibendrinant atliktą PEST analizę, galima teigti, jog teisinė, ekonominė bei technologinė aplinka Lietuvoje yra palankios ne gyvybės draudimo rinkos plėtrai: teisinė aplinka pakankamai palanki, svarbiausi ekonominę būklę atspindintys rodikliai (BVP, našumas, tiesioginės užsienio investicijos, transporto priemonių skaičiaus augimas šalyje) rodo ūkio atsigavimą, kas turėtų prisidėti prie draudimo sektoriaus augimo, technologinės aplinkos vystymasis gerina draudimo prieinamumą. Politinė aplinka jau daugybę metų nestabili: tai didina neapibrėžtumą bei riboja plėtros galimybes. Socialinę ir kultūrinę aplinką nusakantys veiksniai daro tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką draudimui: didėjantis žmonių sąmoningumas didina draudimo apimtį, tačiau blogėjanti demografinė padėtis bei didėjanti socialinė atskirtis gali neigiamai paveikti šio verslo raidą Lietuvoje.

Atlikta analizė taip pat leidžia patvirtinti pirmąją darbe iškeltą hipotezę, kuri tvirtina, jog mūsų šalies ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrą sąlygoja ne tik ekonominė, tačiau ir politinė bei teisinė, socialinė bei kultūrinė, technologinė aplinkos.

3.3. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių analizė

Kaip jau rašyta metodologinėje dalyje, Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksniai analizuojami remiantis koreliacine ir regresine analize. Taip identifikuojami svarbiausi veiksniai bei nustatoma jų įtaka. Priklausomas kintamasis Y – pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos. Naudojantis anksčiau pateikta informacija analizei atlikti naudojami šių nepriklausomų kintamųjų duomenys (žr. 1 priedą):

- Bendrasis vidaus produktas (BVP) – tai visų prekių ir paslaugų, pagamintų naudojant šalies ekonominius išteklius per atitinkamą laikotarpį rinkos kainų suma (Snieška ir kt., 2005). Šis rodiklis pasirinktas todėl, kad reprezentuoja tiek verslo, tiek ir namų ūkių pajamas: BVP stipriai koreliuoja su įmonių uždirbamomis pajamomis ir pelnu ($r = 0,82$) bei išmokėtais atlyginimais ($r = 0,96$) Taigi siekiant išvengti multikolinearumo, dėl kurio gali atsirasti regresijos funkcijos koeficientų nestabilumas (Čekanavičius ir Murauskas, 2002) pastarieji dydžiai neįtraukiami į modelį. Pasirinktas nominalusis BVP, t.y. to meto kainomis, kadangi, remiantis skaičiavimais, jis turi stipresnę koreliaciją su pasirašytomis draudimo įmokomis (0,793) negu BVP praėjusių metų kainomis (0,727) arba grandinine apimtimi (0,674). Verta pažymėti, jog draudimo įmokos – taip pat nominalus dydis.
- Nedarbo lygis – tai visų norinčių ir galinčių dirbti, tačiau nerandančių darbo santykis su visa darbo jėga (Snieška ir kt., 2005). Šis rodiklis – vienas iš svarbiausių šalies ekonominę padėtį nusakančių, todėl jis įtrauktas į analizę.
- Infliacija – tai vidutinis kainų lygis, kuris nustatomas iš kainų indekso. Šis rodiklis sąlygoja perkamosios galios kitimą bei bendrą šalies ūkio vystymosi raidą, būklę. Analizei pasirinkti ketvirtiniai vartotojų kainų pokyčiai palyginti su ankstesnių metų tuo pačiu ketvirčiu.
- VILIBOR – tai vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, kuriomis mūsų šalies komerciniai bankai pasirengę paskolinti lėšų kitiems bankams. Pasirinktas 6 mėn. VILIBOR, nes jis lemia litais paimtų paskolų palūkanų normą.
- Pirmą kartą Lietuvoje užregistruotų kelių transporto priemonių skaičius (įtraukti lengvieji bei krovininiai automobiliai, puspriekabės, vilkikai ir jų puspriekabės, priekabos). Kaip jau rašyta anksčiau, TPVCA bei kasko draudimai sudaro apie 60 % visų pasirašytų įmokų sumos, taigi tikslinga įtraukti kelių transporto priemonių dinamiką atspindinčią statistiką.
- Gyventojų skaičius (vidutiniai ketvirčių duomenys). Nekomercinis draudimas užima didelę dalį ne gyvybės draudimo rinkos. Taigi daroma prielaida, jog gyventojų skaičiaus dinamika turėtų daryti įtaką pasirašytoms įmokoms: kuo daugiau gyventojų, tuo potencialiai didesnė paklausa draudimui ir atvirkščiai.

Lentelė su pradiniais laikotarpio 2004 m. I ketv. – 2012 m. II ketv. ($n = 34$) duomenimis pateikta 1 priede. Toliau naudojami šie aukščiau aprašytų dydžių sutrumpinimai:

- Y – pasirašytos draudimo įmokos (mln. Lt);
- X1 – BVP (mln. Lt);
- X2 – nedarbo lygis (%);
- X3 – infliacija (%);
- X4 – VILIBOR (%);
- X5 – pirmą kartą Lietuvoje užregistruotų kelių transporto priemonių skaičius;

- X6 – gyventojų skaičius.

Analizei pasirinktas reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$.

Koreliacinė analizė

Pirmiausia pagal (1) ir (2) formules apskaičiuojami Y ir nepriklausomų kintamųjų koreliacijos koeficientai bei jų t kriterijai. Apskaičiuoti dydžiai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Koreliacijos koeficientai r bei jų t kriterijai

	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Koreliacijos koeficientas r	0,770	-0,223	0,704	0,374	0,588	-0,306
t kriterijus	7,366	-1,297	5,615	2,280	4,112	-1,815

Pagal 4 lentelės duomenis remiantis 2 lentelės klasifikavimu galima teigti, jog X1 bei X3 turi stiprų tiesinį ryšį su pasirašytomis draudimo įmokomis, X5 – vidutinį, X4 bei X6 – silpną, o tarp Y ir X2 nėra reikšmingos koreliacijos.

Patikrinkime, ar koreliacijos koeficientai statistiškai reikšmingi. Iškeliame statistines hipotezes:

$$\begin{cases} H_0: r = 0, \\ H_1: r \neq 0. \end{cases}$$

Statistinių hipotezių teisingumui patikrinti apskaičiuojamas dydis $t_{\frac{\alpha}{2}}(n-2) = t_{0,025}(34) = 2,032$. Žvelgiant į 4 lent. duomenis, matome, jog statistiškai reikšmingi koreliacijos koeficientai (absolūtus t dydis viršija 2,032) su Y yra kintamųjų X1, X3, X4 ir X5. Taigi pasirašytų įmokų ryšiai su BVP, infliacija, VILIBOR bei pirmą kartą užregistruotomis transporto priemonėmis yra statistiškai reikšmingi. Tiesa, kaip rašyta anksčiau, koreliacija su VILIBOR yra silpna. Stipriausias tiesinis pasirašytų įmokų ryšys su BVP. Tai leidžia patvirtinti antrąją darbe iškeltą hipotezę, jog svarbiausias ekonominis Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtrą lemiantis veiksnys – BVP ir jo dinamika.

Regresinė analizė

Kaip minėta, vien tik apskaičiuavus koreliacijos koeficientą negalima nustatyti, kaip keisis pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų skaičius keičiantis nepriklausomiems kintamiesiems. To nepakanka ir norint sudaryti plėtros veiksnių vertinimo modelį. Norint tai padaryti galima panaudoti tiesinės regresijos modelį, kuris dažnai pritaikomas socialiniuose moksluose.

Prieš atliekant regresinę analizę visus nepriklausomus kintamuosius patikrinsime Jarque-Bera normalumo testu. Tai reikalinga norint nustatyti, ar pastarieji pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį. Su programa GRETL gauti duomenys pateikti 5 lent.

5 lentelė. Kintamųjų p-reikšmė atlikus Jarque-Bera testą

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Stebimasis reikšmingumo lygmuo (p-reikšmė)	0,993	0,440	0,240	0,0534	0,0645	0,436	0,0037

Remiantis 5 lent. gautais duomenimis bei metodologinėje dalyje suformuota taisykle, galima tvirtinti, jog visi kintamieji, išskyrus X6, yra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, kadangi stebimasis reikšmingumo lygmuo (p-reikšmė) mažesnis už pasirinktą reikšmingumo lygmenį α . X6, nors ir neatitinka normalumo sąlygos, dėl silpnos koreliacijos su Y į regresijos modelį neįtraukiamas.

Remiantis koreliacinės analizės gautais duomenimis statistikos paketu GRETL atlikta regresinė analizė. Į modelį įtraukiami stiprią koreliaciją su Y turintys nepriklausomi kintamieji X1 bei X3, taip pat vidutinio stiprumo ryšį turintis X5. Siekiant sudaryti galutinį modelį, kuo geriau apibūdinantį ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų dinamiką į pradinį modelį įtraukime ir X4 (VILIBOR). Gauti regresinės analizės rezultatai pateikti 2 priede. Kaip iš jų matyti, gautame modelyje statistiškai nereikšmingas yra laisvasis narys bei nepriklausomas kintamasis X4. Gautas determinacijos koeficientas $R^2 = 0,744$.

Regresinės analizės skaičiavimai pakartojami paliekant tik statistiškai reikšmingus kintamuosius X1, X3 bei X5. Gauti rezultatai pateikti 3 priede. Kaip matyti, visi trys gautos regresijos lygties nariai yra statistiškai reikšmingi, kadangi jų p-reikšmės mažesnės negu pasirinktas reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$. Taigi gavome galutinę regresijos lygtį, apibūdinančią Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pasirašytų įmokų modelį:

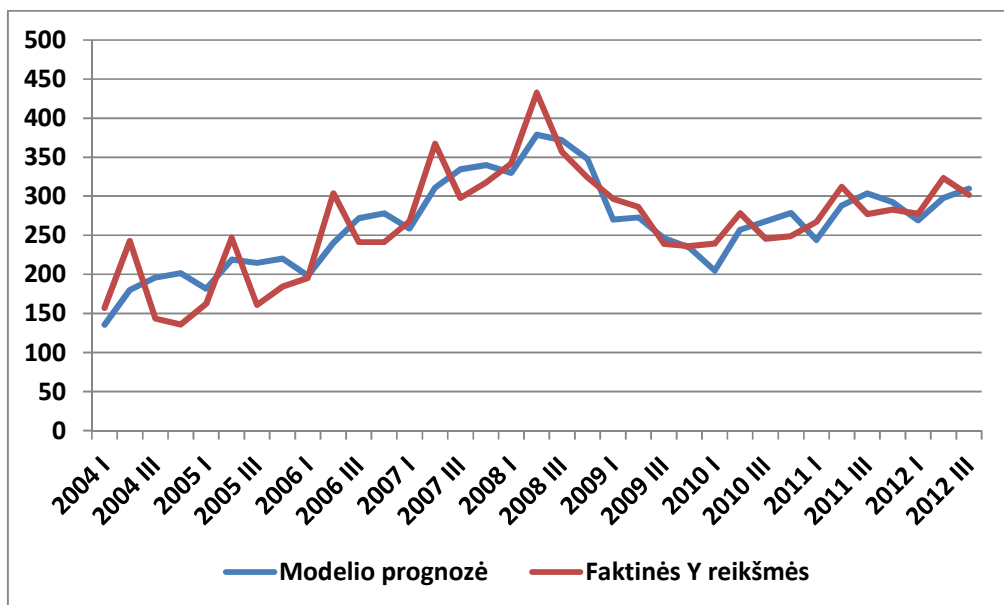
$$Y = 0,00762 * X1 + 6,632 * X3 + 0,001335 * X5.$$

Gautos lygties determinacijos koeficientas yra labai aukštas – $R^2 = 0,985$. Tai reiškia, jog šiuo modeliu galima paaiškinti net 98,5 % pasirašytų įmokų (Y) kitimo. Tikslinga nustatyti gauto modelio tinkamumą. 3 priede kartu su regresijos lygties skaičiavimais pateikti ir Breusch-Pagan heteroskedastiškumo bei liekanų normalumo testai.

Heteroskedastiškumo testui suformuota statistinė hipotezė, tvirtinanti, kad heteroskedastiškumo nėra. Kadangi stebimasis reikšmingumo lygmuo yra didesnis už α (t.y. $0,576 > 0,05$), hipotezė neatmetama. Vadinasi, duomenys nėra heteroskedastiški ir tenkina regresijos modeliui keliamą homoskedastiškumo reikalavimą.

Su statistiniu paketu GRETL taip pat atliktas modelio liekanų normalumo testas. Suformuluota statistinė hipotezė, jog liekanos pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį. Kadangi stebimasis reikšmingumo lygmuo p -reikšmė = $0,750$ (taigi didesnė už $0,05$), hipotezės neatmetame. Gauname išvadą, jog modelio liekanos pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį.

Gautą regresijos modelį galima patikrinti ir grafiškai lyginant faktines ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų reikšmes su modeliu gautų skaičiavimų (proгноzių) reikšmėmis. Tai pavaizduota 17 paveiksle.



17 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų (Y) palyginimas su modelio prognozėmis

17 pav. nubraižyti grafikai taip pat padeda atskleisti gautos analizės tinkamumą. Iš paveikslo matyti, jog faktinės reikšmės turi savo kasmetinį ciklą – tai paaiškinama TPVCA privalomojo draudimo pavasario paklausos bumu, kadangi šis draudimas privalomai buvo įvestas 2002 m. pavasarį. Tai taip pat įrodo, jog į modelį buvo tikslinga įtraukti transporto priemonių skaičiaus dinamiką parodantį dydį (X5).

Ieškant tinkamiausio tiesinės regresijos modelio draudimo įmokoms prognozuoti buvo naudojami 2004 m. I ketv. – 2012 m. II ketv. duomenys. Vis dėlto, SD jau paskelbė ir 2012 m. III ketv. BVP, infliacijos bei pirmą kartą užregistruotų transporto priemonių skaičių. Remiantis šiais duomenimis apskaičiuotos modelio 2012 m. III ketv. pasirašytų įmokų prognozės:

$$Y = 0,00762 * 29733,751 + 6,632 * 3,2 + 0,001335 * 46384 = 309,716 \text{ (mln. Lt).}$$

LB tinklalapyje jau skelbiami ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų III ketv. rezultatai – 301,765 mln. Lt. Taigi regresijos modelio prognozė 2,6 % didesnė už realų dydį. Tačiau modelio prognozė galima laikyti gera, kadangi realiai pasirašytų įmokų dydis patenka į sudaryto modelio pasikliautinąjį intervalą, t.y., remiantis skaičiavimais, atsiduria tarp 287,43 ir 332 mln. Lt.

Taigi, gautas modelis tinka Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pasirašytoms įmokoms prognozuoti. Nustatyta, jog gauta regresijos lygtis su trimis nepriklausomais kintamaisiais – BVP, vidutinė metinė infliacija bei pirmą kartą užregistruotų transporto priemonių skaičiumi – apibūdina net 98,5 % pasirašytų įmokų kitimo.

BVP teigiamą įtaką draudimo įmokų kaitai galima paaiškinti tuo, jog didėjant sukuriamai vertei, auga finansinio saugumo poreikis kadangi norima tą sukurtą vertę apsaugoti. Didėjantį BVP galima susieti su gerėjančia šalies, taigi ir gyventojų, ekonomine padėtimi, taigi mažėja gyventojų būtiniausioms reikmėms skiriamų lėšų dalis ir galima skirti didesnę išlaidų dalį, gyventojų manymu, ne tokiems svarbiems produktams, pvz. draudimui. Kita priežastis – draudimo rinkos rezultatai atsispindi pačiame šalyje sukurto bendrojo vidaus produkto rodiklyje.

Didėjančios infliacijos teigiamas poveikis (ir mažėjančios – neigiamas) draudimo įmokų augimui pasireiškia tuo, jog, pirmiausia, draudimo įmokos yra nominalus dydis, išreikštas pinigais. Vadinasi, didėjant infliacijai ir mažėjant pinigų perkamajai galiai jų reikia daugiau norint apdrausti tą patį kiekį turto. Kitas (netiesioginis) infliacijos aspektas pasireiškia per infliacijos augimo bei šalies ekonominio ciklo sąveiką, t.y., paprastai kai šalyje recesija, infliacija būna žema (arba net fiksuojama defliacija), tuo pačiu mažėja draudimo paklausa ir rinka traukiasi. Bei atvirkščiai – kai šalies ūkis klesti (ekonomika pakilimo stadijoje) paprastai vyrauja aukšta infliacija, sąlygojanti ir didesnę surenkamą pinigų kiekį už pasirašytas įmokas.

Pirmą kartą užregistruotų transporto priemonių įtaka modelyje mažiausiai reikšminga (žr. 3 priedo X5 p-reikšmę). Tokią tendenciją sąlygoja tai, jog šio dydžio dinamika tiesiogiai galima paaiškinti beveik du trečdalius įmokų kitimo (kadangi tokia yra su transporto priemonėmis susijusių draudimo produktų dalis ne gyvybės draudimo rinkoje). Vis dėlto, magistranto nuomone, šį rodiklį į pradinį modelį įtraukti buvo tikslinga: transporto priemonių skaičiaus dinamikos bei pasirašytų draudimo įmokų koreliacija yra vidutinio stiprumo (taigi pakankamai statistiškai reikšminga), be to, transporto priemonių kaita sąlygoja pasirašytų įmokų sezoniškumą (žr. 17 pav.). Tad eliminavus šį nepriklausomą kintamąjį modelis būtų mažiau tinkamas pasirašytų įmokų dinamikai aprašyti. Gautas modelis taip pat parodė didžiulę Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos priklausomybę nuo transporto priemonių skaičiaus dinamikos šalyje.

Atlikta koreliacinė bei tiesinė regresinė analizė atskleidė, jog didžiausią įtaką ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų augimui turi didėjantys BVP (augant sukuriamai vertei mažėja būtiniausioms prekėms skiriamų lėšų dalis, didėja finansinio saugumo poreikis), infliacija (smunkant pinigų perkamajai galiai didėja draudimo pajamos, nes pasirašytos įmokos – nominalus dydis; be to, infliacija paprastai atspindi šalies ūkio aktyvumą) bei pirmą kartą Lietuvoje užregistruotų transporto priemonių skaičius (TPVCA privalomasis bei kasko draudimai užima beveik du trečdalius rinkos).

Analizė atskleidė, jog tokie rodikliai kaip nedarbo lygis, palūkanų norma (VILIBOR), bei gyventojų skaičius reikšmingos įtakos ne gyvybės draudimo plėtrai neturi. Sudaryta regresijos analizės lygtis, apibūdinanti net 98,5 % pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų dinamikos.

Koreliacinė ir tiesinė regresinė analizė atskleidė, jog galima patvirtinti hipotezę H_2 - svarbiausias ekonominis Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtrą lemiantis veiksnys yra BVP ir jo dinamika, kadangi pasirašytų įmokų didžiausia gauta koreliacija būtent su BVP, be to, šis rodiklis įtrauktas į galutinę regresijos lygtį.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Ne gyvybės draudimas – tai ūkinė komercinė veikla, draudimo veiklos šaka, kurioje veikiančios įmonės verčiasi su ne gyvybės draudimo grupėmis susijusia veikla. Mokslinėje literatūroje išskiriamos įvairios ne gyvybės draudimo rinką sąlygojančios veiksmų grupės. Dažniausiai minimos ekonominės, politinės, teisinės, socialinės, kultūrinės bei technologinės. Svarbiausi mokslinėje literatūroje išskiriami *ekonominiai veiksniai*: BVP, infliacija, palūkanų norma, nedarbo lygis, vartotojų pajamos, užsienio investicijos, eksportas, taip pat transporto priemonių skaičius, draudimo paslaugos kaina bei kokybė; *politiniai ir teisiniai veiksniai*: vyriausybės stabilumas ir politika, mokesčių politika, draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai, valstybinis reguliavimas bei valstybinių institucijų priežiūra, nuosavybės teisių, sutarčių vykdymo bei turto apsaugos užtikrinimas, tam tikrų objektų draudimo privalomumas, draudikų mokumo vertinimo sistema; *socialiniai ir kultūriniai veiksniai*: demografiniai, vertybių bei gyvenimo būdo pokyčiai, pajamų pasiskirstymas, draudimo paslaugos vieta gyventojų išlaidų struktūroje, išsilavinimo lygis, finansinis išprusimas, švietimo tendencijos; *technologiniai veiksniai*: mokslo, technologinė bei techninė pažanga, jų kitimo sparta bei prieinamumas.
2. Įvairūs autoriai skirtingai bando tirti ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnius. Remiantis mokslininkų rekomendacijomis nuspręsta atlikti PEST analizę bei atlikti koreliacinę ir tiesinę regresinę analizę, siekiant identifikuoti svarbiausius Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnius.
3. Darbe atlikta Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus situacijos analizė bei pateiktas vertinimas. Ne gyvybės draudimo sektorius išlaikė dominuojančią padėtį gyvybės draudimo atžvilgiu. Po spartaus 2006-2008 m. augimo itin sudėtingi buvo 2009 m., o 2010 m. rinka stabilizavosi ir pradėjo augti. Ne gyvybės draudimo sektorius absorbavo dalį neigiamų krizės padarinių kitoms šalies ūkio šakoms per komercinio draudimo produktus. Jis krizės metu išlaikė stabilumą, pakankamą kapitalo atsargų kiekį, kurį efektyviai valdė. Draudikai išliko mokūs, vykdė visus su draudimo sutartimis susijusius įsipareigojimus. Sušvelninti krizės padarinius draudikai sugebėjo kurį laiką uždirbdami pajamas iš anksčiau sudarytų sutarčių, dėl susitraukusios draudimo rinkos bei NSITA panaikinimo mažindami techninius atidėjinius ir taip atlaisvinus dalį lėšų; taip pat dėl gana sėkmingos investicinės veiklos.
4. Draudimo rinkos išsivystymo lygį atskleidžiantys rodikliai, ypač netiesioginiai (draudimo tankis, skvarba, išsiplėtimas, koncentracija) byloja, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka dar smarkiai atsilieka pasaulio bei VRE regiono kontekste. Vis dėlto, mūsų šalies ne gyvybės draudimo rinka turi didelį potencialą plėstis ir palaipsniui turėtų priartėti prie VRE regiono vidurkio.
5. Atlikta PEST analizė parodė, jog teigiamai ne gyvybės draudimo plėtrą Lietuvoje veikia gerėjantys ir atsigaunančią šalies ekonomiką atspindintys makroekonominiai rodikliai: didėja BVP, perkamoji

galia, užsienio investicijos, mažėja nedarbas, šalyje santykinai žema infliacija, o žema palūkanų norma skatina vartojimą. Daugėja naujai užregistruotų transporto priemonių. Technologinė aplinka sąlygoja efektyvesnį verslo valdymą, platesnį draudimo paslaugų prieinamumą. Analizė atskleidė pakankamą teisinės aplinkos palankumą draudimo verslui, tačiau plėtrą riboja neapibrėžtumą didinanti nestabili, net prieštaringa politinė aplinka. Socialinės ir kultūrinės aplinkos aspektu draudimo plėtrą labiausiai ribojantys veiksniai: dėl mažo gimstamumo, didelės emigracijos prastėja šalies demografinė padėtis, didėja socialinė atskirtis, mažėja išlaidos švietimui bei aukštųjų mokyklų studentų skaičius. Siekis pirmiausia apdrausti materialų turtą užtikrina stabilias pajamas, tačiau riboja plėtros galimybes.

6. Patvirtinta iškelta hipotezė H_1 - Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrą sąlygoja ne tik ekonominė, bet ir politinė, teisinė, socialinė, kultūrinė bei technologinė aplinkos.

7. Atlikta koreliacinė bei tiesinė regresinė analizė atskleidė, jog didžiausią įtaką Lietuvos ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų augimui turi didėjantys BVP (augant sukuriama vertei mažėja būtiniausioms prekėms skiriamų lėšų dalis, didėja finansinio saugumo poreikis), infliacija (smunkant pinigų perkamajai galiai didėja draudimo pajamos, nes pasirašytos įmokos – nominalus dydis; be to, infliacija paprastai atspindi šalies ūkio aktyvumą) bei pirmą kartą Lietuvoje užregistruotų transporto priemonių skaičius (TPVCA privalomasis bei kasko draudimai užima beveik du trečdalius rinkos). Sudarytas regresijos modelis ($Y = 0,00762 * X1 + 6,632 * X3 + 0,001335 * X5$), kuris apibūdina net 98,5 % pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų (Y) dinamikos.

8. Koreliacinė ir tiesinė regresinė analizė atskleidė, jog galima patvirtinti hipotezę H_2 - svarbiausias ekonominis Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtrą lemiantis veiksnys – BVP ir jo dinamika (pasirašytų įmokų didžiausia koreliacija su BVP, šis rodiklis įtrauktas į regresijos modelį).

Rekomendacijos

1. Draudikų organizacijos turėtų stengtis didinti draudimo paklausą keliant potencialių draudėjų finansinį išprusimą: rengiant šviečiamojo pobūdžio seminarus, atskleidžiant draudimo naudą bei svarbą, suteikiant informacijos apie draudimą kaip apie rizikos, neapibrėžtumo valdymo priemonę.

2. Atlikta analizė atskleidė, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius itin priklausomas nuo pajamų, gaunamų iš su transporto priemonėmis susijusių draudimo paslaugų, gyventojams pirmiausia rūpi apdrausti savo materialų turtą. Tad siekiant spartesnės ne gyvybės draudimo rinkos plėtros reikėtų mažinti priklausomybę nuo su transporto draudimu susijusių pajamų ir didinti kitų draudimo produktų populiarumą. Daug potencialo plėstis turi nekomercinio turto draudimas. Reikėtų akcentuoti ir ne tik su materialiuoju turtu susijusių draudimo paslaugų svarbą – ypač sveikatos, civilinės atsakomybės (bendrosios, asmeninės).

LITERATŪRA

1. **Adkins L.C.** Using GRETl for Principles of Econometrics, 4th Edition. Version 1.03. – Oklahoma State University, 2012.
2. **Aidukienė L., Simanavičienė A.** Ekonominio nuosmukio poveikis Lietuvos draudimo rinkai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2010, Nr. 1 (17) – ISSN 1648-9098.
3. **Alborovienė B.** Marketingas: mokomoji knyga. – Vilnius, 2002.
4. **Aleknevičienė V.** Finansai ir kreditas. – Vilnius, 2005. – ISBN 9986-433-35-5.
5. **Azman-Saini W.N.W., Smith P.** Finance and Growth: New Evidence on the Role of Insurance // *South African Journal of Economics*, 2011, Vol. 79:2.
6. **Beenstock et al.** The Relationship between Property-Liability Insurance Premiums and Income: An International Analysis // *Journal of Risk and Insurance*, 1988, Vol. 55, Nr. 2.
7. **Bendrasis vidaus produktas (BVP)**. Požymiai: ketvirtis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2010101&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-08].
8. **Bendrasis vidaus produktas (BVP), tenkantis vienam gyventojui**. Požymiai: metai
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2010202&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-05].
9. **Bendrojo vidaus produkto pirmasis įvertis (+patiksl. praeito ketv.)**.
<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=10519&PHPSESSID=0919329809463ddbce68fb383652d978> [žiūrėta 2012-11-05].
10. **Bernat T., Grundey D.** Insurance Market Maturity: A Comparative Study in Poland and Lithuania // *Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas*, 2007, Vol. 13, Nr. 3.- ISSN 1822-3613.
11. **Bikienė J., Pučkienė D.** Buhalterinė apskaita: teorija ir praktika. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. – ISBN 978-9955-19-439-2.
12. **Buškevičiūtė E., Požėlaitė R.** Draudimo verslo plėtros prielaidos Lietuvoje // *Inžinerinė ekonomika*. – Kaunas: Kauno Technologijos universitetas, 2001, Nr. 6 (26) – ISSN 1392-2785.
13. **Čekanavičius V., Murauskas G.** Statistika ir jos taikymai I. – Vilnius: Leidykla TEV, 2001. – ISBN 9986-546-93-1.
14. **Čekanavičius V., Murauskas G.** Statistika ir jos taikymai II. – Vilnius: Leidykla TEV, 2002. – ISBN 9955-491-16-7.
15. **Čepinskis J., Raškinis D.** Draudimo veikla. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004. – ISBN 9955-12-035-5.

16. **Čibinskienė A. ir kt.** Draudimo paslaugų industrija: formavimasis bei plėtra // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005, Nr. 34. – ISSN 1392-1142.
17. **Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas.** Požymiai: administracinė teritorija, lytis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3030902&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-05].
18. **Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas.** Požymiai: amžius, gyvenamoji vietovė, lytis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3030101&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-05].
19. **Darbo užmokesčio indeksai.** Požymiai: sektorius, palyginamasis laikotarpis, metai.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3060802&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-05].
20. **Darbo užmokestis.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=10207> [žiūrėta 2012-11-05].
21. **Dažniausiai užduodami klausimai – Draudėjo vadovas.**
<http://www.dpk.lt/klausiatsakome.phtml?id=5> [žiūrėta 2011-09-13].
22. **Draudikai, vykdančys ne gyvybės draudimo veiklą.**
http://www.lb.lt/draudikai?pg=draudikai_vykdančys_ne_gyvybes_draudimo_veikla [žiūrėta 2012-10-13]
23. **DNB bankas.** Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2012. – Vilnius, 2012.
http://www.dnb.lt/Dokumentai/lep2012_It.pdf [žiūrėta 2012-11-05].
24. **Draudimo veiklos rezultatai.** 2008 metų agreguotas balansas ir pelno (nuostolių) ataskaita / Ne gyvybės draudimo įmonės.
<http://www.dpk.lt/files/fa/2008metai/NG%202008%2012%2031%20FA.xls> [žiūrėta 2012-11-03].
25. **Draudimo veiklos rezultatai.** 2009 metų agreguotas balansas ir pelno (nuostolių) ataskaita / Ne gyvybės draudimo įmonės.
<http://www.dpk.lt/files/fa/2009metai/NG%202009%2012%2031%20FA.xls> [žiūrėta 2012-11-02].
26. **Draudimo veiklos rezultatai.** 2011 metų agreguotas balansas ir pelno (nuostolių) ataskaita / Ne gyvybės draudimo įmonės.
<http://www.dpk.lt/files/fa/2011metai/NG%202011%2012%2031%20FA.xls> [žiūrėta 2012-10-30].
27. **Ekspertas: Lietuva nepatraukli užsienio investuotojams dėl politinės situacijos.**
<http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/ekspertas-lietuva-nepatraukli-uzsienio-investuotojams-del-politines-situacijos-507094/> [žiūrėta 2012-11-05].

28. **Esho et al.** Law and the Determinants of Property-Casualty Insurance // Journal of Risk and Insurance, Vol. 71, Nr. 2.
29. **Future rules (Solvency II/Omnibus II).**
http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/solvency/future/index_en.htm [žiūrėta 2012-11-25].
30. **GDP per capita in PPS.** Index (EU-27 = 100).
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tec00114&language=en&toolbox=data> [žiūrėta 2012-11-06].
31. **Gimusieji ir natūrali gyventojų kaita.** Požymiai: administracinė teritorija.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3010501&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-06].
32. **Gyventojų, gimusiųjų, mirusiųjų skaičius.** Požymiai: mėnuo.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3010101&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-08].
33. **Gyventojų skaičius metų pradžioje ir vidutinis metinis gyventojų skaičius.** Požymiai: gyvenamoji vietovė, lytis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3010201&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-06].
34. **Gyvybės ir ne gyvybės draudimo veiklos.** 2003 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/sa_2003_12.xls [žiūrėta 2012-11-07].
35. **Gyvybės ir ne gyvybės draudimo veiklos.** 2004 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/sa_2004_12.xls [žiūrėta 2012-11-07].
36. **Gyvybės ir ne gyvybės draudimo veiklos.** 2005 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/sa_2005_12.xls [žiūrėta 2012-11-07].
37. **Gyvybės ir ne gyvybės draudimo veiklos.** 2006 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/sa_2006_12.xls [žiūrėta 2012-11-07].
38. **Gyvybės ir ne gyvybės draudimo veiklos.** 2007 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/sa_2007_12.xls [žiūrėta 2012-11-07].
39. **Haiss P., Sümegi K.** The Relationship of Insurance and Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis // Paper for presentation at the 2006 EcoMod Conference. – Hong Kong, 2006.
40. **Hofstede G.** Insurance as a Product of National Values // Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice, Vol. 20, Nr. 77.
41. **Hussels et al.** Stimulating the Demand for Insurance // Risk Management and Insurance Review, 2005, Vol. 8, Nr. 2.

42. **Imperatyvios teisės normos ginančios viešąją tvarką.**
<http://www.dpk.lt/files/LT%20imperatyvios%20normos%20draudikams.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].
43. **Insurance Market Definition.** http://www.ehow.com/facts_6850867_insurance-market-definition.html, [žiūrėta 2011-09-12].
44. **Kelių transporto priemonių skaičius metų pabaigoje.** Požymiai: administracinė teritorija, transporto rūšis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M7030304&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-05].
45. **Ketvirtiniai vartotojų kainų pokyčiai.** Požymiai: Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP).
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2020108&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-07].
46. **Kindurys V.** Draudimo paslaugų marketingas. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002. – ISBN 9986-19-471-7.
47. **Kolegijų studentai.** Požymiai: lėšų šaltinis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3110605&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-06].
48. **Kompensacija darbuotojams bei algos ir atlyginimai pajamų metodu.** Požymiai: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2; 10 veiklų).
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2010129&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-07].
49. **Levine et al.** Financial Intermediation and Growth: Casuality and Causes // Journal of Monetary Economics, Vol. 46, Nr. 1.
50. **Lezgovko A.** Draudimo ekonomikos pagrindai. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010. – ISBN 978-9955-18-468-3.
51. **Lezgovko A., Lastauskas P.** Draudimo verslo plėtra: teoriniai aspektai ir rinkos plėtros prielaidos // Verslas: teorija ir praktika: Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2008, Nr. 9(2).
52. **Lezgovko A., Lastauskas P.** Šiuolaikinė draudimo rinka ES šalyse ir Lietuvoje: analizė ir perspektyvos // Ekonomika, 2008, Nr. 82. – ISSN 1392-1258.
53. **Lietuva – nuosavo būsto ar nuomos kraštas?**
<http://www.slideshare.net/SwedbankLietuvoje/lietuva-nuosavo-bsto-ar-nuomos-kratas> [žiūrėta 2012-11-06].

54. **Lietuvos bankas.** Lietuvos ekonomikos apžvalga 2012 rugpjūtis.
http://www.lb.lt/lietuvas_ekonomikos_apzvalga_2012_m_rugpjucio_men [žiūrėta 2012-11-05].
55. **Lietuvos bankas.** Lietuvos draudimo rinkos apžvalga / 2011 m. gruodis. – Vilnius, 2012.
http://www.lb.lt/2011_m_12_men_draudimo_rinkos_apzvalga [žiūrėta 2012-10-14].
56. **Lietuvos bankas.** Lietuvos draudimo rinkos apžvalga / 2012 metų II ketvirtis. – Vilnius, 2012.
http://www.lb.lt/2012_m_ii_ketv_lietuvas_draudimo_rinkos_apzvalga [žiūrėta 2012-10-13].
57. **Lietuvoje gyventojų ne gyvybės draudimui vidutiniškai tenka vos 100 EU per metus.**
<http://www.draudikai.lt/doc/12-rinkos-statistika2pdf> [žiūrėta 2012-11-06].
58. **Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=430479 [žiūrėta 2012-11-25].
59. **Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=413102, [žiūrėta 2012-06-09, 2012-11-05].
60. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Biuletenis / 2010 metai.
http://www.dpk.lt/files/biuletenis/2010_II_pusm.xls [žiūrėta 2012-10-13].
61. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2004. – Vilnius, 2005. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2004.pdf> [žiūrėta 2012-10-14].
62. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2005. – Vilnius, 2006. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2005.pdf> [žiūrėta 2012-10-14].
63. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2006. – Vilnius, 2007. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2006.pdf> [žiūrėta 2012-10-13].
64. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2007. – Vilnius, 2008. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2007.pdf> [žiūrėta 2012-10-14].
65. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2008. – Vilnius, 2009. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2009.pdf> [žiūrėta 2012-10-14].
66. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2009. – Vilnius, 2010. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2009.pdf> [žiūrėta 2012-10-07].
67. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.** Draudimas Lietuvoje 2010. – Vilnius, 2011. <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2010.pdf> [žiūrėta 2012-10-14].
68. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 13 d. nutarimas Nr. N-40 Dėl mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo.**
http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/transposition/lithuania/d6.10-ml-lt.pdf [žiūrėta 2012-11-02].
69. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. N-504 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 13**

- d. nutarimo Nr. N-40 „Dėl mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo ir papildymo.** <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=8DB0C1F9-9173-4833-A122-B39254152084> [žiūrėta 2012-11-02].
70. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. kovo 9 d. Nr. N-24 nutarimas dėl draudimo įmonės draudimo techninių atidėjinių padengimo turtu taisyklių patvirtinimo. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=228701&Condition2=> [žiūrėta 2012-11-05].
71. **Linartas A.** Tarptautinė finansų sistema. Draudimo rinka, 2012.
72. **Lynch R.** Strategic Management. 5th ed. – Prentice Hall, 2009. – ISBN 978-0-273-71638-9.
73. **Mackevičius J. ir kt.** Finansinė analizė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – ISBN 978-9955-19-241-1.
74. **Meidan A.** Marketing Financial Services. London, 1996.
75. **Migracija Lietuvoje: faktai ir skaičiai.** – Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, 2011.
76. **Minimalios mėnesinės algos (MMA) didinimo poveikis valstybės biudžetui.** http://www.finmin.lt/web/finmin/koment/mma_didpov [žiūrėta 2012-11-08].
77. **Mokumas II.** <http://www.dpk.lt/mokumas2.php?part=1>, [žiūrėta 2012-06-22].
78. **Namų ūkių individualaus vartojimo išlaidos.** Požymiai: Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP), metai. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2010221&PLanguage=0> [žiūrėta 2012-11-06].
79. **Naujas draudimo įstatymas sustiprins draudikų mokumą ir skaidrumą.** <http://www.draudikai.lt/lt/naujienos/naujas-draudimo-istatymas-sustiprins-draudiku-mokuma-ir-skaidruma> [žiūrėta 2012-11-05].
80. **New Swiss Re sigma study “World insurance in 2009” reveals slight premium dip but improved capital.** http://media.cgd.swissre.com/documents/pr_sigma2_2010_en.pdf [žiūrėta 2012-10-31].
81. **New Swiss Re sigma study “World insurance in 2010” reveals growth in global premium volume and capital.** http://media.swissre.com/documents/pr_20110702_sigma2_en.pdf [žiūrėta 2012-10-14].
82. **New Swiss Re sigma study on world insurance in 2011 shows non-life insurance premiums continued to grow in 2011 despite an overall decline in premiums.** http://media.swissre.com/documents/Press+Release_sigma_3_2012.pdf [žiūrėta 2012-10-14].
83. **Outreville J.F.** Life Insurance Markets in Developing Countries // Journal of Risk and Insurance, 1996, Vol. 63, Nr. 2.

84. **Pajamų skirtumai auga.**
http://www.valstybestarnautojai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=133:pajamiskirtumai&catid=1:naujienos [žiūrėta 2012-11-06].
85. **Palūkanų normos.** <http://www.indeliai.lt/lt/palukanu-normos/> [žiūrėta 2012-11-11].
86. **Perspektyvos draudimo rinkoje.**
http://www.marketnews.lt/naujiena/perspektyvos_draudimo_rinkoje_2009-01-11;itemid=6548,
[žiūrėta 2012-06-22].
87. **Pirmą kartą užregistruotų Lietuvoje kelių transporto priemonių skaičius.** Požymiai:
transporto rūšis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M7030101&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-07].
88. **Population at 1 January.** Persons.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tps00001&language=en&toolbox=data> [žiūrėta 2012-11-06].
89. **Rudzkienė V.** Socialinė statistika. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. – ISBN 9955-19-002-7.
90. **Sigma study: World insurance in 2002: high premium growth in non-life insurance.**
http://media.swissre.com/documents/pr_20031203_en.pdf [žiūrėta 2012-10-14].
91. **Sigma study on World insurance in 2006: Premiums came back to “life“.**
http://media.swissre.com/documents/Newsrelease_sigma4_2007_en.pdf [žiūrėta 2012-10-14].
92. **Skučienė D.** Pajamų nelygybė Lietuvoje. // Filosofija. Sociologija: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2008, Nr. 4.
93. **Snieška V. ir kt.** Makroekonomika. Vadovėlis ekonominių specialybių studentams. – Kaunas: Technologija, 2005. – ISBN 9955-25-062-3.
94. **Statistiniai veiklos duomenys.** 2008 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/stat_veiklos_duomenys_2008/12/01.html [žiūrėta 2012-11-07].
95. **Statistiniai veiklos duomenys.** 2009 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/stat_veiklos_duomenys_2009/12/01.html [žiūrėta 2012-11-07].
96. **Statistiniai veiklos duomenys.** 2010 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/stat_veiklos_duomenys_2010/12/01.html [žiūrėta 2012-11-07].
97. **Statistiniai veiklos duomenys.** 2011 metai.
http://www.dpk.lt/files/menesine/stat_veiklos_duomenys_2011/12/01.html [žiūrėta 2012-11-07].
98. **Statistiniai veiklos duomenys.** 2012 metai. http://www.lb.lt/2012_09_1 [žiūrėta 2012-11-07].
99. **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimo metodologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. – ISBN 9955-563-26-5.

100. **Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje.** Požymiai: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2), metai.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2030207&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-05].
101. **Universitetų studentai.** Požymiai: studijų pakopa, lėšų šaltinis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3110709&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-06].
102. **Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos švietimui.** Požymiai: švietimo paslauga.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3110905&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-06].
103. **Vaughan E.J., Vaughan T.** Fundamentals of Risk and Insurance. 10th ed., 2008. – ISBN-13 978-0-470-08753-4.
104. **Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė.** Požymiai: administracinė teritorija, lytis.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3010801&PLanguage=0>
[žiūrėta 2012-11-06].
105. **VILIBID ir VILIBOR.** <http://www.lb.lt/statistics/excel.aspx?group=7222&lang=lt> [žiūrėta 2012-11-11].
106. **Ward D., Zurbruegg R.** Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence From OECD Countries // Journal of Risk and Insurance, 2000, Vol. 67, Nr. 4.

Grinius G. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių vertinimas / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. I. Mačerinskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 81 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką sąlygojantys veiksniai bei identifikuotos rinkos plėtros galimybės, pateiktos rekomendacijos, kaip paspartinti ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrą. Pirmoje darbo dalyje pateikiama draudimo rinkos plėtros veiksnių teorija: tiriama draudimo rinkos koncepcija, draudimo rinkų klasifikacija, analizuojant mokslinę literatūrą identifikuoti ne gyvybės draudimo rinką sąlygojantys veiksniai. Antroje dalyje pateikta tyrimo metodologija: suformuluota bei atskleista ne gyvybės draudimo rinkos bei jos plėtros veiksnių tyrimo metodika. Trečioje dalyje analizuojama bei vertinama Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacija, atlikta PEST (politinių bei teisinių, ekonominių, socialinių bei kultūrinių, technologinių veiksnių) analizė. Taip pat šioje dalyje pasinaudojant koreliacinės bei tiesinės regresinės analizės metodu atlikta Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių analizė.

Pagrindiniai žodžiai: ne gyvybės draudimas, ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksniai, Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių analizė, Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros galimybės.

Grinius G. Assessment of Non-Life Insurance Market Development Factors in Lithuania. / Master Thesis in Financial Markets. Supervisor assoc. prof. dr. I. Mačerinskienė. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 81 p.

ANNOTATION

The paper includes analysis of Lithuanian non-life insurance market determinants, growth opportunities and suggestions how to enhance non-life insurance development. The concept of insurance market development and its factors is described in the first section of thesis. It involves insurance market concept, classification of insurance markets, identifying the determinants of non-life insurance market based on relevant studies. The methodology of non-life insurance market and its development is presented in the second section of the paper. In the third section analysis and assessment of condition of Lithuanian non-life insurance market is presented. In addition, this section includes PEST (political and legal, economic, socio-cultural, technological) analysis as well as the analysis of correlation and linear regression which reveals the evaluation of non-life insurance development determinants in Lithuania.

Key words: non-life insurance, non-life insurance market development determinants, analysis of Lithuanian non-life insurance market determinants, Lithuanian non-life insurance market development opportunities.

Grinius G. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių vertinimas / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. I. Mačerinskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 81 p.

SANTRAUKA

Tyrimo aktualumas. Draudimas – svarbi ūkinė veikla, užtikrinanti ekonomikos stabilumą. Mokslininkai (Buškevičiūtė ir Poželaitė, 2001, Lezgovko ir Lastauskas, 2008, Bagdonavičius, 2000, Aidukienė ir Simanavičienė, 2010, Lezgovko ir Jablonskienė, 2012) bei draudimą analizuojančios institucijos (Europos centrinis bankas, Lietuvos bankas, likviduota Draudimo priežiūros komisija, Swiss Re) tiria svarbiausius ne gyvybės draudimo rinkos situaciją bei plėtros tendenciją atspindinčius rodiklius. Šių rodiklių dinamika atskleidžia Lietuvos ne gyvybės draudimo atsilikimą nuo ekonomiškai stiprių pasaulio šalių, Vidurio ir Rytų Europos regiono bei leidžia manyti, kad Lietuvos draudimo sektorius turi didžiulių augimo perspektyvų. Norint spartesnės draudimo plėtros mokslininkai (Bernat ir Grundey, 2007, Hussels et al., 2005, Browne et al., 2000, Ward ir Zurbruegg, 2000, Beck ir Webb, 2003, Esho et al., 2004, Azman-Saini ir Smith, 2011, Levine et al., 2000) bando identifikuoti draudimo rinkos plėtros veiksnius. Siekiant paspartinti Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus augimą būtina identifikuoti svarbiausius mūsų šalies rinką sąlygojančius veiksnius bei juos efektyviai išnaudoti.

Tyrimo problema – kokie veiksniai ir kokią įtaką turi ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrai Lietuvoje? Tyrimo objektas – Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką sąlygojantys veiksniai. Tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką sąlygojančius veiksnius ir identifikuoti rinkos plėtros galimybes. Tyrimo uždaviniai: parengti draudimo rinkos plėtros veiksnių teoriją, identifikuoti ne gyvybės draudimo rinką sąlygojančius veiksnius, parengti ne gyvybės draudimo rinkos plėtros veiksnių vertinimo metodologiją, įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situaciją, nustatyti, kokie veiksniai ir kaip sąlygoja Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtrą. Tyrime iškeltos dvi hipotezės. Pirmoji: Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtrą sąlygoja ne tik ekonominė, bet ir politinė, teisinė, socialinė, kultūrinė bei technologinė aplinkos. Antroji: svarbiausias ekonominis Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtrą lemiantis veiksnys – BVP ir jo dinamika.

Tyrimo taikyti metodai: mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, statistinių duomenų bei grafinė analizė, teisinių dokumentų analizė, PEST analizė, koreliacinė bei tiesinė regresinė analizė.

Po spartaus 2006-2008 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos augimo sekė sudėtingi 2009 m. 2010 m. rinka stabilizavosi, ėmė augti. Ne gyvybės draudimo sektorius absorbavo dalį krizės padarinių kitoms šalies ūkio šakoms per komercinio draudimo paslaugas, bet tuo pačiu išlaikė stabilumą, mokumą bei pakankamą kapitalo atsargų kiekį. Draudikai sušvelnino krizės padarinius uždirbdami

pajamas iš ankstesnių sutarčių bei mažindami techninius atidėjinius, taip pat dėl gana sėkmingos investicinės veiklos. Draudimo rinkos išsivystymo lygio rodiklių analizė atskleidė, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka pasaulyje smarkiai atsilieka, tačiau turi didelį potencialą plėstis.

PEST analizė atskleidė, jog teigiamai Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtrą veikia gerėjantys ekonominiai rodikliai: didėja BVP, perkamoji galia, užsienio investicijos, mažėja nedarbas, santykinai žema infliacija, žema palūkanų norma skatina vartojimą; daugėja naujai užregistruotų transporto priemonių. Technologinė aplinka sąlygoja efektyvesnį verslo valdymą, platesnį draudimo paslaugų prieinamumą. Teisinė aplinka draudimo verslui palanki, tačiau plėtrą riboja neapibrėžtumą didinanti nestabili politinė aplinka. Socialinės ir kultūrinės aplinkos aspektu draudimo plėtrą riboja prastėjanti šalies demografinė padėtis, didėjanti socialinė atskirtis, mažėjančios išlaidos švietimui. Siekis pirmiausia apdrausti materialų turtą užtikrina stabilias pajamas, tačiau riboja plėtros galimybes.

Koreliacinė bei tiesinė regresinė analizė atskleidė, jog didžiausią įtaką Lietuvos ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų augimui turi didėjantys BVP (augant pridėtinei vertei mažėja būtiniausioms prekėms skiriamų lėšų dalis, didėja finansinio saugumo poreikis), infliacija (smunkant pinigų perkamajai galiai didėja draudimo pajamos, nes pasirašytos įmokos – nominalus dydis; infliacija taip pat atspindi šalies ūkio aktyvumą) bei pirmą kartą Lietuvoje užregistruotų transporto priemonių skaičius (TPVCA bei kasko draudimai užima beveik du trečdalius rinkos).

Patvirtintos abi magistro baigiamajame darbe iškeltos hipotezės.

Pasiūlymai: draudikų organizacijos turėtų stengtis didinti draudimo paklausą keliant potencialių draudėjų finansinį išprusimą (seminarai, atskleidžiantys draudimo naudą bei svarbą). Reikėtų mažinti priklausomybę nuo su transporto draudimu susijusių pajamų, didinti kitų draudimo produktų populiarumą. Reikia akcentuoti ir ne su materialiuoju turtu susijusių draudimo paslaugų svarbą.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados bei rekomendacijos, panaudotos literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Darbe pateiktos 22 vaizdinės priemonės, tarp kurių 5 lentelės ir 17 paveikslų. Pateikti 3 priedai. Darbo apimtis – 81 puslapis. Panaudoti 106 literatūros šaltiniai.

SUMMARY

Grinius G. Assessment of Non-Life Insurance Market Development Factors in Lithuania. / Master Thesis in Financial Markets. Supervisor assoc. prof. dr. I. Mačerinskienė. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 81 p.

Relevance of paper. Insurance is a very important economic activity which ensures the stability of the whole economy. Various scientists (Buškevičiūtė and Poželaitė, 2001, Lezgovko and Lastauskas, 2008, Bagdonavičius, 2000, Aidukienė and Simanavičienė, 2010, Lezgovko and Jablonskienė, 2012) as well as relevant institutions (European Central Bank, The Bank of Lithuania, Lithuanian Insurance Supervisory Commission, Swiss Re) analyze the fundamental indices which disclose the condition and trend of development of insurance markets. The shift of these indices reveals that Lithuanian non-life insurance is still way behind industrial economies, even Central and Eastern Europe countries. Therefore, Lithuanian non-life insurance market has great development opportunities. Scientists (Bernat and Grundey, 2007, Hussels et al., 2005, Browne et al., 2000, Ward and Zurbruegg, 2000, Beck and Webb, 2003, Esho et al., 2004, Azman-Saini and Smith, 2011, Levine et al., 2000) attempt to identify the essential factors which reflect the fluctuation of insurance. In order to enhance Lithuanian non-life insurance growth potential it is mandatory to identify the determinants which influence insurance market and to take the advantage of them.

Research problem – what determinants impact Lithuanian non-life insurance market development the most and how do they influence it? The object of research is determinants of Lithuanian non-life insurance development. The aim of research is to analyze Lithuanian non-life insurance market determinants and to identify its growth potential. The tasks of the paper are as following: prepare the concept of insurance market factors, identify non-life insurance determinants, prepare the methodology of evaluation of non-life insurance development, evaluate the current situation of Lithuanian non-life insurance market, identify which factors (and how) impact Lithuanian non-life insurance market development. There are 2 hypotheses in the research. 1) Not only economic, but also political, legal, socio-cultural and technological environment make impact on Lithuanian non-life insurance development. 2) The leading factor which influences Lithuanian non-life insurance development is GDP and its dynamics.

The methods used in research: scientific literature analysis, comparison, statistical and graphic data analysis, analysis of legal documents, PEST analysis, analysis of correlation and linear regression.

The period of enormous growth in 2006-2008 in Lithuanian non-life insurance market was followed by recession in 2009. Year after the market stabilized the upturn prevailed. Non-life

insurance market made a positive impact on the Lithuanian economy by absorbing great percentage of negative consequences due to commercial insurance. Moreover, non-life insurers sustained stability, solvency and sufficient amount of capital reserves. Revenue from the previous contracts, reduction of technical provisions and profits from investment contributed to mitigate the aftermath of recession for insurers. Insurance market development indices revealed Lithuanian non-life insurance market is far behind in the context of the world. On the other hand, the market has great development potential.

PEST analysis disclosed that economic environment influences Lithuanian non-life insurance positively: GDP, purchase power, foreign countries' investments are growing, unemployment is shrinking, inflation and interest rates are low. In addition, the number of registered vehicles in the country is growing. Technological environment determines efficient management of business and enhances the accessibility to insurance services. Legal environment is quite business-friendly. However, unstable political environment increases the uncertainty of insurance business. Socio-cultural environment affects insurance negatively due to declining population, increasing social disjuncture and descending expenditure on education. Also the priority to insure material wealth (instead of health, liabilities, etc.) ensures the stable revenue, but restricts the growth opportunities.

The analysis of correlation and linear regression revealed the leading Lithuanian non-life insurance market development determinants, such as GDP (when the value added increases more room is left for other goods and services; the demand for financial safety grows) and inflation (when the purchase power shrink it increases the revenue because insurance premiums are a nominal value). The analysis also disclosed that vehicles registered for the first time in Lithuania makes a great impact on non-life insurance premiums written (civil liability insurance of vehicle owners and kasko insurance embrace almost two thirds of Lithuanian non-life insurance market).

Both hypotheses raised in the paper were confirmed as valid.

Suggestions: the insurers should struggle to enhance the demand of insurance by promoting the benefits of insurance and educating the potential customers, especially in the fields of finance and risk management (e.g. arranging educational trainings). What is more, insurers should reduce their dependence on the revenue gained from vehicles-related insurance products. They should attempt to promote the products which are not related to material wealth, e.g. liabilities, health insurance.

The paper consists of introduction, three chapters, conclusion, list of literature, annotation in Lithuanian and English, summary in Lithuanian and English, appendices. Thesis includes 22 visual materials (5 tables and 17 figures). There are three appendices. The volume of the paper is 81 pages. There are 106 references used in total.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. PRADINIAI DUOMENYS

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6
2004 I	157,20	13589,8	13	-1,2	2,82	29795	3443968
2004 II	242,93	15564,2	11,3	0,5	2,80	43605	3439208
2004 III	143,79	16442,3	10,6	2,4	2,80	40959	3434740
2004 IV	135,96	17401,1	10,6	3	2,80	36748	3429493
2005 I	162,38	15135,1	10,2	3,2	2,67	33932	3423290
2005 II	247,02	17822,7	8,5	2,4	2,49	50305	3416968
2005 III	161,03	19234,3	7,2	2,2	2,40	40189	3411626
2005 IV	184,38	20209,7	7,1	2,9	2,53	35145	3406907
2006 I	195,64	17436,5	6,4	3,3	2,77	32613	3401225
2006 II	303,75	20362,3	5,6	3,6	3,10	46156	3395995
2006 III	241,50	22321,1	5,7	3,9	3,45	56616	3391977
2006 IV	241,30	23107,3	4,8	4,2	3,75	55555	3388427
2007 I	267,83	20596,7	5	4,3	4,02	54890	3383052
2007 II	367,08	24483,8	4,1	4,8	4,85	69430	3377355
2007 III	297,77	26775,7	3,9	5,9	5,40	68330	3373566
2007 IV	317,58	27373,1	4,2	7,8	6,54	59595	3369668
2008 I	341,93	24536,3	4,9	10,6	5,87	54367	3364657
2008 II	432,70	28939,9	4,5	12,1	5,69	58422	3360403
2008 III	356,91	29979,7	5,9	11,7	6,16	49359	3357233
2008 IV	323,81	28464,3	7,9	9,3	8,38	51557	3353205
2009 I	296,59	21852,4	11,9	8,7	8,45	34378	3347940
2009 II	286,19	24133,9	13,6	5,2	8,59	40930	3342129
2009 III	238,92	23319,1	13,8	2,8	8,75	37543	3338494
2009 IV	236,49	22727,0	15,6	1,4	7,16	38804	3333458
2010 I	239,30	21356,8	18,1	-0,3	3,40	32883	3326882
2010 II	278,39	24275,3	18,3	0,7	2,07	50516	3311557
2010 III	245,51	24961,1	17,8	1,8	2,15	49273	3281047
2010 IV	249,09	24730,0	17,1	3,1	2,04	52082	3254718
2011 I	266,91	23719,3	17,2	3,3	1,74	30971	3047809
2011 II	311,98	27243,4	15,6	4,8	1,93	36685	3034177
2011 III	277,00	28120,9	14,8	4,5	2,09	44584	3022992
2011 IV	283,06	27286,3	13,9	4	2,13	43494	3012412
2012 I	277,55	25299,5	14,5	3,6	1,84	39250	3004373
2012 II	323,13	28470,7	13,3	2,7	1,61	47201	2996006

2 PRIEDAS. PIRMINIS REGRESINĖS ANALIZĖS MODELIS

Model 1: OLS, using observations 1-34

Dependent variable: Y

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	-8,95549	42,0064	-0,2132	0,83267	
X1	0,0078389	0,0018952	4,1362	0,00028	***
X3	6,00501	2,95296	2,0336	0,05124	*
X4	1,0984	3,38972	0,3240	0,74823	
X5	0,00138129	0,000712343	1,9391	0,06228	*
Mean dependent var	262,7246	S.D. dependent var	67,35388		
Sum squared resid	38308,49	S.E. of regression	36,34532		
R-squared	0,744109	Adjusted R-squared	0,708813		
F(4, 29)	21,08233	P-value(F)	3,08e-08		
Log-likelihood	-167,7040	Akaike criterion	345,4081		
Schwarz criterion	353,0399	Hannan-Quinn	348,0107		

3 PRIEDAS. GALUTINIS REGRESINĒS ANALIZĒS MODELIS

Model 2: OLS, using observations 1-34

Dependent variable: Y

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
X1	0,00762067	0,00130786	5,8268	<0,00001	***
X3	6,6323	2,21603	2,9929	0,00539	***
X5	0,00133474	0,000624134	2,1385	0,04046	**
Mean dependent var	262,7246	S.D. dependent var	67,35388		
Sum squared resid	38468,36	S.E. of regression	35,22662		
R-squared	0,984591	Adjusted R-squared	0,983597		
F(3, 31)	660,2820	P-value(F)	3,67e-28		
Log-likelihood	-167,7748	Akaike criterion	341,5497		
Schwarz criterion	346,1288	Hannan-Quinn	343,1113		

Breusch-Pagan test for heteroskedasticity -

Null hypothesis: heteroskedasticity not present

Test statistic: LM = 2,51189

with p-value = $P(\text{Chi-square}(2) > 2,51189) = 0,284807$

Test for normality of residual -

Null hypothesis: error is normally distributed

Test statistic: Chi-square(2) = 0,576272

with p-value = 0,749659